

Begroting 2021 (PS 76/20)

Inhoudsopgave

Leeswijzer	2
Samen, Slim en Slagvaardig inspelen op de toekomst	3
Programmabegroting	
Programma 1 Bestuur en veiligheid	9
Programma 2 Ruimte en wonen	12
Programma 3 Water en bodem	18
Programma 4 Natuur en milieu	27
Programma 5 Economie, Kennis en Talentontwikkeling	36
Programma 6 Energie	45
Programma 7 Landbouw en voedsel	50
Programma 8 Basisinfrastructuur mobiliteit	54
Programma 9 Mobiliteitsontwikkeling	59
Programma 10 Vrije tijd, Cultuur, Sport en Erfgoed	64
Algemeen financieel beleid	69
Paragrafen	
Bedrijfsvoering	73
Provinciale heffingen	76
Weerstandsvermogen en risicobeheersing	84
Onderhoud kapitaalgoederen	88
Financiering, treasury	92
Verbonden partijen	98
Ontwikkelbedrijf en grondbeleid	111
Investeringsagenda	116
Europese programma's	122
Financiële begroting	125

[Navigeren door de Begroting:](#)

[Door in deze inhoudsopgave op het betreffende onderdeel te klikken.](#)

[Terug naar de inhoudsopgave door onderaan de pagina op het paginanummer te klikken.](#)

Leeswijzer

In de programma's zijn de doelen, prestaties en middelen van de provincie opgenomen:

- Wat willen we bereiken? Dit zijn de doelstellingen die de provincie wil bereiken. Deze doelstellingen worden uitgedrukt in outcome indicatoren
- Wat gaan we daarvoor doen? Dit zijn prestaties en concrete acties die de provincie op korte termijn onderneemt om onze doelstellingen te realiseren. Prestaties zijn uitgedrukt in output indicatoren
- Wat mag dit kosten? Dit is de weergave van middelen die met de realisatie van onze doelstellingen en prestaties zijn gemoeid.

In de paragrafen wordt het beleid op een aantal specifieke onderdelen uiteengezet. De paragrafen geven daarmee een dwarsdoorsnede van de programma's op deze onderdelen.

Op grond van het BBV zijn zeven paragrafen voorgeschreven. Naast de verplichte paragrafen zijn ook de paragrafen "Investeringsagenda" en "Europese programma's" opgenomen.

Samen, Slim en Slagvaardig inspelen op de toekomst

Inleiding

Het jaar 2020 was nog net geen twee maanden oud toen de 1e Corona-besmetting in Brabant en Nederland werd vastgesteld. De hevige Corona-uitbraak die daarop volgde, heeft ons leven ingrijpend veranderd op een manier die niemand op dat moment kon bevroeden. De sociaal-maatschappelijke, economische en financiële realiteit is in een paar maanden tijd volledig omgeslagen. Maar zoals we Brabant kennen, hebben we ook in deze tijden laten zien dat we sterk, innovatief en creatief zijn. Met aanpassingsvermogen, met steunpakketten- en maatregelen, maar bovenal met mooie hartverwarmende initiatieven uit de samenleving zelf.

Onze toekomst gaat gepaard met onzekerheid. Vandaag is het stikstof en Corona. Morgen staat er ons ongetwijfeld een nieuwe verrassing te wachten. En dan hebben we nog de meer sluimerende ontwikkelingen zoals de verdroging die op termijn eveneens een forse (ontwrichtende) impact kan hebben op onze samenleving, natuur, de ruimtelijke inrichting en onze economie. In deze onzekere en onvoorspelbare tijden blijven onze maatschappelijke opgaven, zoals opgenomen in de Brabantse Omgevingsvisie 'De kwaliteit van Brabant', onverminderd groot.

Met de Omgevingsvisie als inhoudelijke kompas zetten we ons in voor een Brabant waar het fijn, veilig en gezond leven is, een Brabant dat concurrerend en ondernemend is en een levendig Brabant. Kortom, een gelukkig Brabant. Daarbij hebben we steeds oog voor de snel veranderende wereld om ons heen. Zoals de maatschappelijke dynamiek die de Coronacrisis op dit moment met zich meebrengt en de betekenis ervan voor de Brabantse samenleving. Of de mogelijke lange termijn effecten van de huidige crisis. Wat wordt de precieze impact op het openbaar vervoer? Of denk aan het thuiswerken. Daarbij is de grote vraag of dat structureel anders blijft. Wat gebeurt er dan met alle lege kantoorgebouwen? Financieel is Corona een klap voor iedereen: burgers, bedrijven en andere organisaties. We zien de financiële positie van gemeenten verslechteren als gevolg van extra uitgaven en taken door de Coronacrisis. Met de 'investeringsbenadering Corona herstelaanpak' als onderdeel van de brede herstelaanpak Corona beogen wij het urgente negatieve effect te minimaliseren. Tegelijkertijd willen wij een positief effect realiseren door kansen te verzilveren en – in het licht van onze ambities – (middel)lange termijn veranderingen teweeg te brengen. We willen hiermee Brabanders en de Brabantse economie concurrerder, weerbaarder en inclusiever de coronacrisis uit te laten komen. Een krachtige regionale samenwerking kan hierbij versterkend werken.

Maar niet alleen Corona doet zich voelen. Al voor die uitbraak was duidelijk dat de financiële realiteit anders wordt. Dat heeft onder andere te maken met de lage rentetarieven. Kort samengevat komt het erop neer dat er de komende jaren minder geld beschikbaar is. Dit in combinatie met de grote opgaven maakt dat meer dan ooit keuzes gemaakt moeten worden. Zo hebben we in onze provincie een enorme woningbouwopgave waardoor we in de komende jaren flink naar behoefte zullen moeten bouwen. Naast de woningbouw en leegstand zijn ook de aanpak van de verdroging, het herstel van de biodiversiteit, de energietransitie, de verduurzaming van de landbouw, het terugdringen van de stikstofdepositie, het verbeteren van onze veiligheid door een weerbare overheid en samenleving die tegendruk kunnen bieden aan ondermijnende criminaliteit, een concurrerende en innovatieve economie en nieuwe vormen van mobiliteit stuk voor stuk opgaven van formaat. We moeten nu al richtingen inslaan om deze opgaven meerjarig te kunnen oppakken en ervoor te zorgen dat ook toekomstige provinciebesturen nog iets te kiezen hebben. We maken daarom inhoudelijke keuzes, we zijn scherp op onze rol in de opgaven waarvoor we staan. En we maken keuzes om de provinciale organisatie toekomstbestendig door te ontwikkelen. Deze begroting is een eerste aanzet in het inslaan van richtingen op weg naar 2030. We

maken keuzes en zetten in op een combinatie van zowel besparen als verdienen. Samen, slim en slagvaardig.

Samen, Slim en Slagvaardig

De Omgevingswet treedt in 2022 inwerking. In de geest van deze Omgevingswet willen wij onze publieke en private partners, alsook onze inwoners in beweging zetten om samen onze ambities te realiseren. We willen de kracht van de regio versterken door gericht de gezamenlijke prioriteiten van regio's en provincie te agenderen en te vertalen naar concrete acties en projecten.

Dat vraagt van ons dat we bij elke opgave scherp zijn op onze rol: geven we richting, stimuleren we beweging of maken we mogelijk? We zien kansen in de doorontwikkeling van de gebiedsgerichte aanpak. In gebieden zoals het Van Gogh Nationaal Park of het Ulvenhoutse bos komen meerdere opgaven samen. Via deze gebiedsgerichte aanpakken leggen we meer dan voorheen slimme verbindingen tussen de verschillende opgaven in het gebied en werken we samen met onze partners hieraan. Ieder vanuit zijn eigen rol en verantwoordelijkheid. Samen, slim en slagvaardig.

Samenbindende thema's

Dwars door al onze opgaven lopen gezonde leefomgeving, brede welvaart en digitalisering als samenbindende thema's. We hebben een verantwoordelijkheid om vanuit de volle breedte van ons beleid en uitvoering bij te dragen aan een brede welvaart en gezonde leefomgeving voor alle Brabanders. Eerdere ervaringen die wij in het inmiddels afgeronde programma Sociale Veerkracht opgedaan hebben rondom onder meer sociale innovatie, inclusieve maatregelen en participatie passen wij hierbij toe. We bezien daarbij hoe het Brabants Outcome Fonds 2 daarvoor een schragend instrument kan zijn. De alsmaar verdergaande digitalisering en dataficering kan ons voorts ondersteunen ons beleid effectiever en efficiënter te laten zijn. Naast kansen op nieuwe beleidsopties (innoveren) stelt het gebruik van data ons ook in staat om bestaande taken tegen minder kosten of met minder capaciteit uit te voeren. Dit draagt direct bij aan onze noodzakelijke wendbaarheid. Voor de begroting betekent dat u in de afzonderlijke begrotingsprogramma's is opgenomen hoe het desbetreffende beleid bijdraagt aan deze samenbindende thema's. Overkoepelende activiteiten zijn opgenomen in het begrotingsprogramma bestuur.

Brede welvaart

We ambiëren een hoge kwaliteit van leven voor de Brabanders, nu en in de toekomst. Een groen en natuurrijk Brabant waar het goed toeven is, een Brabant waar men gelukkig en gezond is en waar meer Brabanders delen in welzijn en welvaart. Ofwel, we willen een Brabant met een goede balans tussen de economische, ecologische en sociale kwaliteit. En daarin staat de Brabander centraal. Dit noemen, zoals gedefinieerd door het CBS, 'brede welvaart'. Jaarlijks monitort het CBS ook hoe de brede welvaart zich in Nederland ontwikkelt.

De afgelopen decennia hebben we gezien waar Brabant en de Brabanders toe in staat zijn. Onze samenwerkings- en samenlevingskracht maakt ons veerkrachtig. Het is die veerkracht die ons steeds in staat stelt om creatief te zijn en de opgaven waarvoor we staan vooral als kansen te zien en voortvarend op te pakken. Het is diezelfde veerkrachtige en vitale samenleving, met zijn kwaliteiten en competenties, met zijn creatievelingen en trotse familiebedrijven die de voedingsbodem vormen onder onze concurrerende, duurzame en innovatieve economie. En vice versa draagt onze economie bij aan de brede welvaart van onze Brabanders. Om onze economie toekomstbestendig te maken, willen we in 2021 voortvarend aan de slag gaan met de uitvoering van het beleidskader 'Naar een toekomstbehendige economie voor Brabant'.

Cultuur, sport en recreatie zijn andere aspecten die een belangrijke bijdrage leveren aan de brede welvaart in Brabant. Het inspireert ons, maakt ons creatief en heeft een positieve invloed op ons welzijn en onze gezondheid. We ontwikkelen daarom een uitdagend en nieuw kader waarin cultuur, sport, recreatie en toerisme op een vernieuwende en integrale wijze worden gepositioneerd. Dit nieuwe kader vormt een belangrijke pijler voor het verbeteren van de Brabantse leefbaarheid. We versterken de brede welvaart in Brabant verder door onder meer het stimuleren van een evenwichtige arbeidsmarkt, met kwalitatief goed onderwijs, met voor iedereen toegankelijk openbaar vervoer, met kwalitatief goede woonomgevingen die inspelen op de bevolkingsprognoses en met oog voor nieuwe woonvormen, schoon en voldoende water en het haalbaar en betaalbaar maken van duurzame energie voor iedereen. Kortom, brede welvaart is een integraal onderdeel van al ons beleid.

Gezonde leefomgeving

Hoe innovatief en veerkrachtig we als Brabant ook zijn, we hebben ook mogen ervaren hoe kwetsbaar onze samenleving en economie is als onze gezondheid in gevaar is. Vanuit onze verantwoordelijkheid voor een gezonde leefomgeving, blijven we daarom inzetten op de voortdurende verbetering van de Brabantse luchtkwaliteit. We implementeren als provincie de ambities en afspraken uit het Schone Lucht Akkoord. Middels het stimuleren van energiebesparing en hernieuwbare energieproductie leveren we een bijdrage aan het terugdringen van de uitstoot van broeikasgassen. Hiermee verbeteren we tevens de luchtkwaliteit voor onze inwoners. Met onze aanpak 'Naar een klimaatproof Brabant' spelen we in op de gevolgen van de klimaatverandering en willen we onder meer hittestress tegengaan. Ook werken we voortdurend aan het op orde houden van onze waterkwaliteit. Schoon en voldoende grond- en oppervlaktewater draagt direct bij aan de gezondheid van de mens en het milieu. In dit licht ontwikkelen we de komende periode een beleidskader gezondheid waarin wij expliciet aangeven welke rol en verantwoordelijkheden wij vanuit onze kerntaken zien op het gebied van gezondheid.

De huidige tijd leert hoe belangrijk het groen inrichten van de directe leefomgeving is. Onze leefwereld is de afgelopen maanden immers aanzienlijk verkleind. We wonen, werken en recreëren al even in en om het huis. De waardering voor de natuur om ons heen neemt daarmee toe en wordt intensief gebruikt om te sporten en te genieten. In 2021 gaan we verder met het herstel van de biodiversiteit en het behoud en de ontwikkeling van onze mooie landschappen. Daarbij zetten we nadrukkelijk in op de kansrijke wisselwerking tussen landbouw en natuur.

Digitalisering en dataficering

De digitalisering en dataficering neemt een vlucht. De beschikbaarheid van goede data maakt het mogelijk om over een langere periode te monitoren hoe Brabant en de afzonderlijke regio's ervoor staan. Bovendien zijn goede data steeds cruciaal voor analyses, beleidsinterventies en investeringsbeslissingen. Zo delen we elke bestuursperiode kennis en zicht via de bevolkings- en woningbehoefteprognose met onder meer gemeenten voor een actuele basis om visie en beleid op te ontwikkelen. En dat is nodig om slagvaardig en wendbaar te zijn. We willen een ondernemende en slagvaardige provincie zijn die kansen verzilvert als deze zich voordoen.

De onlangs door uw Staten vastgestelde datavisie werken we de komende periode middels een uitvoeringsagenda nader uit. Dit doen we in verschillende beleidsvelden. Zo is op het gebied van de realisatie van een robuust natuurnetwerk de nodige stuurinformatie beschikbaar. In het project 'Verbetering stuurinformatie NatuurNetwerk Brabant' wordt al deze stuurinformatie samengebracht. Ook bij mobiliteit speelt het een grote rol. In het programma SmartwayZ.NL zijn daar goede ervaringen mee opgedaan en dat wordt nu verankerd in het beleidskader 'Koers Mobiliteit 2030'. En binnen het beleidsveld Economie wordt gewerkt aan het vormgeven van de Data Economie van de toekomst. En natuurlijk zijn we volop

bezig met de voorbereiding van het digitaal stelsel omgevingswet (DSO). Digitalisering is daarnaast cruciaal voor innovaties. Denk daarbij aan de ontwikkelingen binnen Smart Mobility of de innovaties in de landbouw die verduurzaming van deze sector bevorderen. Of Smart Energy dat het mogelijk maakt om vraag en aanbod volledig automatisch te koppelen en zorgt daarmee voor een effectief en efficiënt energiesysteem. De komende jaren gaan we, op basis van de uitgangspunten zoals vastgelegd in de datavisie, de inzet van data in de verschillende beleidsdomeinen uitbreiden. Daarbij kijken we kritisch wat wel en niet werkt. Altijd staat voorop dat de inzet van data moet bijdragen aan de oplossing van maatschappelijke vraagstukken. En eveneens conform de datavisie, hebben we hierbij veel oog voor de ethische vraagstukken die hier ook mee samenhangen. De menselijke maat blijft altijd voorop staan.

In positie voor 2030

Het moge duidelijk zijn. Richting 2030 staan we voor grote opgaven. Deze opgaven en bijbehorende ambities staan gedefinieerd in de Brabantse Omgevingsvisie. In mindere mate hebben we onszelf afgevraagd of we voldoende geëquipeerd zijn om onze opgaven adequaat te kunnen realiseren. Gelet op onze ambitieuze opgaven, de mogelijke uitdagingen die nog op ons pad gaan komen en de schaarser wordende middelen (in financiën, arbeidskrachten, ruimte, grondstoffen) hebben we onder de noemer 'Koers 2030' een brede aanpak ontwikkeld waarmee we onszelf en toekomstige besturen in positie brengen om onze ambities richting 2030 te kunnen realiseren.

Middels de opdracht 'Koers 2030' werken we toe naar een meer uniforme en herkenbare beleidssturing om zo de inhoudelijke sturing op onze opgaven te verstevigen en de kaderstellende en controlerende rol van uw Staten verder te optimaliseren. Tevens werken we aan een aantal "profielversterkende maatregelen" om als provincie richting de toekomst een structureel begrotingsevenwicht te behouden en daarmee de ruimte te behouden om in Brabant te investeren waar nodig en wenselijk. Om dit te bewerkstelligen, moeten tijdig scherpe keuzes gemaakt worden. In ons bestuursakkoord "Samen, Slagvaardig en Slim: Ons Brabant" worden meerdere opdrachten genoemd die invulling geven aan of raakvlak hebben met bovengenoemde verantwoordelijkheid. Denk hierbij aan uniformiteit in kaderstelling, inhoudelijke beleidskaders voor onder meer Mobiliteit, Natuur, Landbouw en Voedsel, Vrije Tijd en Economie, het terugdringen van onze structurele lasten met minimaal € 30 miljoen vanaf 2025, het verhogen van ons rendement op vermogen en de doorontwikkeling van de provinciale organisatie.

Deze opdrachten tezamen vormen de overkoepelende opdracht 'Koers 2030' dat bestaat uit de volgende ingrediënten:

- Uniformiteit in beleidssturing (kaderstelling) in lijn met de Omgevingsvisie
- Duurzame begroting: besparen en verdienen
- Toekomstbestendige organisatie

De komende periode willen wij deze opdracht samen met uw Staten nader uitwerken. Hiermee acteren wij op tijd om naar de toekomst een structureel begrotingsevenwicht te behouden.

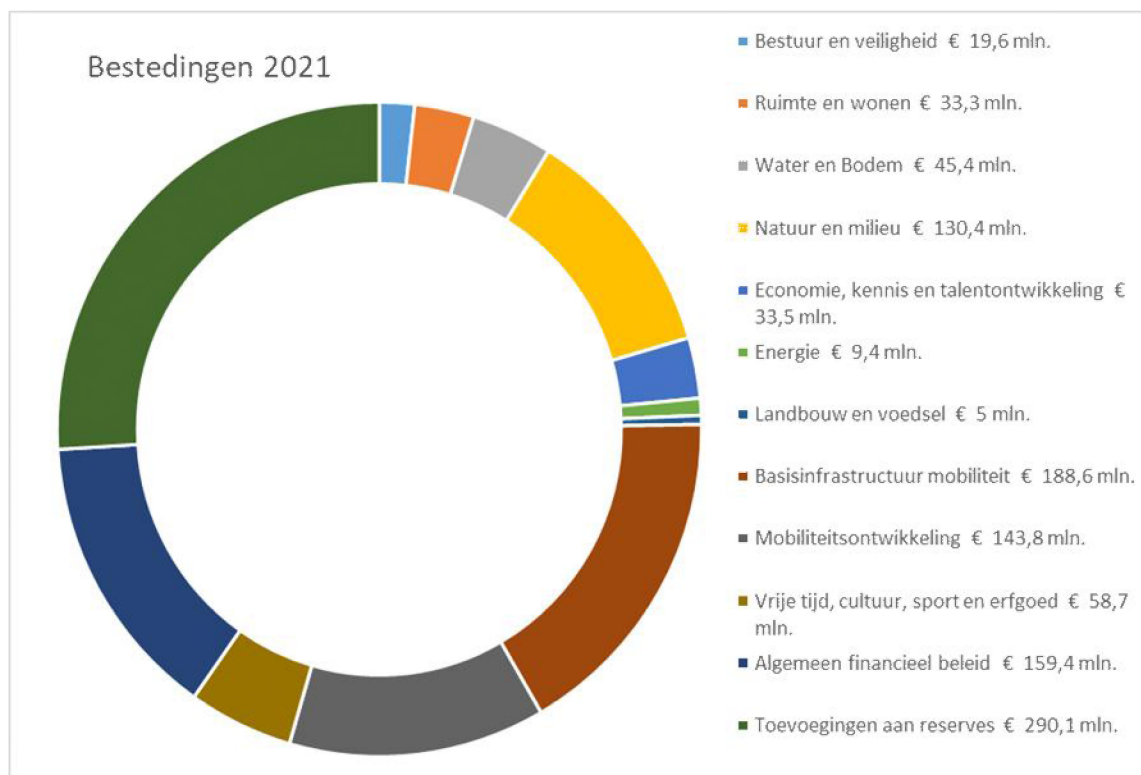
Conform een van de opdrachten uit de perspectiefnota 2021 en bevestiging daarvan in het Bestuursakkoord nemen we onze rol en performance onder de loep. We vragen een commissie om te reflecteren op de prestaties van de provincie en in het verlengde daarvan - indachtig de opgaven die de komende tien jaar voor ons liggen - te adviseren over wat we beter kunnen en moeten doen. In het kader van de overdracht aan en ter input voor een nieuw bestuur vragen we de commissie een kritische blik op ons handelen te werpen (reputatie onderzoek). De concrete opdracht laten we graag tot stand komen in overleg met uw Staten, waarna uw Staten ook een rol kunnen vervullen bij de begeleiding van het onderzoek. Met de perspectiefnota 2022 (april/mei 2021) leggen we uw Staten een voorstel voor om een onderzoek uit te laten voeren naar onze rol en performance.

Financieel totaalbeeld

De begroting is meerjarig in evenwicht. Per begrotingsjaar is het totaal van de lasten + de stortingen in de reserves gelijk aan het totaal van de baten + de onttrekkingen aan de reserves.

De financiële omvang van de begroting van Provincie Noord-Brabant bedraagt in 2021 €1.117,2 miljoen. Dit bedrag wordt als volgt aan de beleidsdoelstellingen binnen de diverse begrotingsprogramma's besteed:

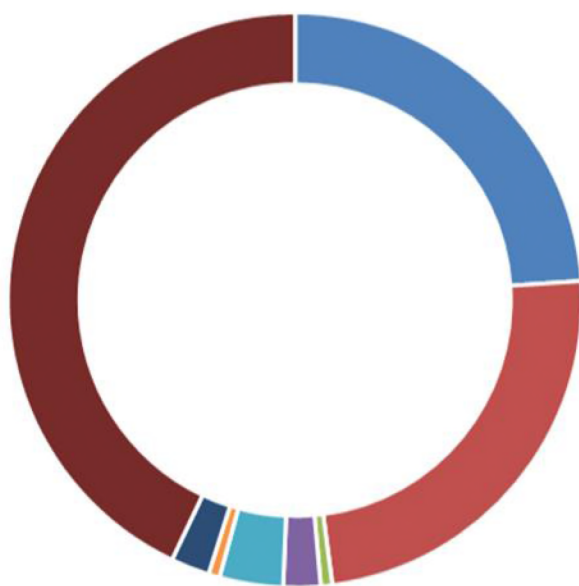
Provincie Noord-Brabant	bedragen
Bestedingen 2021	x € 1.000
Bestuur en veiligheid € 19,6 mln.	19.629
Ruimte en wonen € 33,3 mln.	33.293
Water en Bodem € 45,4 mln.	45.427
Natuur en milieu € 130,4 mln.	130.388
Economie, kennis en talentontwikkeling € 33,5 mln.	33.450
Energie € 9,4 mln.	9.378
Landbouw en voedsel € 5 mln.	5.005
Basisinfrastructuur mobiliteit € 188,6 mln.	188.590
Mobiliteitsontwikkeling € 143,8 mln.	143.761
Vrije tijd, cultuur, sport en erfgoed € 58,7 mln.	58.726
Algemeen financieel beleid € 159,4 mln.	159.395
Toevoegingen aan reserves € 290,1 mln.	290.124
	<u>1.117.165</u>

Om deze bestedingen te kunnen doen, beschikt de provincie over diverse inkomstenbronnen. De herkomst van de beschikbare middelen is in 2021 als volgt verdeeld:

Provincie Noord-Brabant	bedragen
Herkomst van middelen 2021	x € 1.000
Opbrengst opcenten motorrijtuigen- belasting	267.411
Algemene Uitkering uit het provinciefonds	268.033
Decentralisatieuitkeringen via het provinciefonds	7.245
Dividend en winstuitkeringen	23.331
Opbrengsten financieringsfunctie	40.065
Leges en heffingen	7.018
Overige baten	24.335
Onttrekkingen aan reserves	479.728
	1.117.165

Herkomst van middelen 2021

- Opbrengst opcenten motorrijtuigen- belasting € 267,4 mln.
- Algemene Uitkering uit het provinciefonds € 268 mln.
- Decentralisatieuitkeringen via het provinciefonds € 7,2 mln.
- Dividend en winstuitkeringen € 23,3 mln.
- Opbrengsten financieringsfunctie € 40,1 mln.
- Leges en heffingen € 7 mln.
- Overige baten € 24,3 mln.
- Onttrekkingen aan reserves € 479,7 mln.

Programma 1 Bestuur en veiligheid

Inleiding

We werken aan goed en integer openbaar bestuur, omdat dit noodzakelijk is voor het functioneren van onze democratische rechtsstaat.

Opgaven worden steeds complexer, en dat vraagt om een sterk bestuur dat in staat is om problemen op te lossen. Er komen grote veranderingen op de samenleving af op het gebied van onder meer digitalisering, klimaat, energie, economie en arbeidsmarkt.

Daarom is een aanpak nodig die aansluit bij de eisen van deze tijd: betrokken, betrouwbaar, effectief, integer en waar nodig opererend als één overheid.

Zelfs in een welvarend land als Nederland staan de betrouwbaarheid en de legitimiteit van de overheid onder druk, mede door de alsmat toenemende criminaliteit en de vermenging van de onder- en bovenwereld.

We hebben daarom een kwalitatief goed bestuurlijk netwerk nodig, dat goed samenwerkt met burgers en triple-helix partners. Hoe en hoeveel we als overheden samenwerken, bepaalt voor een belangrijk deel hoe inwoners de doelmatigheid en de kwaliteit van het overheidsbeleid ervaren. Het is daarbij belangrijk om inwoners te betrekken bij besluitvorming.

Als provinciale organisatie bieden we ook adequate ondersteuning aan de eigen bestuursorganen.

Wat willen we bereiken?

Bevorderen van bestuurlijke en maatschappelijke weerbaarheid en integriteit

Steeds vaker zorgt de georganiseerde misdaad voor ondermijning van het gezag van de overheid en onze samenleving. Een succesvolle aanpak van deze ontwikkeling vraagt om een weerbare en integere overheid, maar ook om een weerbare samenleving. Een openbaar bestuur dat niet doeltreffend op kan treden tegen georganiseerde criminaliteit en ondermijning, verliest uiteindelijk het vertrouwen van de inwoners. Een integere en weerbare overheid die actief samen optrekt met inwoners, bedrijven en instellingen, is daarom een belangrijke kernkwaliteit van het openbaar bestuur.

Indicator:

- **Bevorderen van bestuurlijke en maatschappelijke weerbaarheid en integriteit**

Wat gaan we daarvoor doen?

Aantal provinciale collega's dat de cursus 'Vergroting weerbaarheid' gevolgd heeft

Indicator	2020	2021	2022
Aantal provinciale collega's dat de cursus 'Vergroting weerbaarheid' heeft gevolgd	100	100	100

Gemeenten waarmee gesprekken zijn gevoerd om fitheid tegen ondermijning te stimuleren

Indicator	2020	2021	2022	2023
Gemeenten waarmee gesprekken zijn gevoerd om fitheid tegen ondermijning te stimuleren	15	15	15	15

Wat willen we bereiken?

Een toekomstbestendig openbaar bestuur

Onze ambitie is om de kwaliteit van het openbaar bestuur en de bestuurlijke samenwerking te blijven verbeteren, zowel binnen Brabant met (maatschappelijke) partners, als met de andere provincies (Interprovinciaal Overleg) en het Rijk. Dit willen we doen met de Brabanders, om de maatschappelijke opgaven in Brabant zo goed mogelijk te realiseren. De klimaatopgave, energietransitie, het verstedelijkingsvraagstuk, de toenemende ongelijkheid in de samenleving en het omgaan met de gevolgen van de vergrijzing zijn grote maatschappelijke opgaven. Ze spelen lokaal, regionaal en wereldwijd en stellen meer dan ooit hoge eisen aan de samenwerking van bestuurlijke organisaties. Het vraagt om een bestuur dat functioneert als één overheid door overheidslagen, schaalniveaus en maatschappelijke opgaven heen. Hiervoor zijn slagkracht en schakelkracht essentieel. Daarom investeren wij in de bestuurlijke samenwerking, op regionaal en interregionaal niveau. Dat doen we onder meer via de regionale ontwikkeldagen, BrabantStad en Brabant Ontmoet.

Indicatoren:

- **Inwoners zijn meer betrokken bij beleidsontwikkeling en -uitvoering**
- **De kwaliteit van het openbaar bestuur bevorderen we via bestuurlijke samenwerking in Brabant**

Wat gaan we daarvoor doen?

Organiseren bestuurlijke samenwerking

In 2021 organiseren we tenminste acht ontwikkeldagen samen met de regio

Opkomst verkiezingen in Noord-Brabant

Verplichte indicator: De opkomstcijfers in Noord-Brabant van verkiezingen voor de Tweede Kamer, Provinciale Staten en gemeenteraden, weergegeven in % kiezers/stemgerechtigden
Afspraak is geen percentage op te nemen, maar achteraf te rapporteren over de opkomst.

Burgers zijn meer betrokken bij beleidsontwikkeling en -uitvoering

Indicator: In 2021 voeren we bij geplande beleidsvormingsprocessen tenminste drie experimenten uit met verschillende vormen van participatie.

Wat willen we bereiken?

Gemeenten, waterschappen en Gemeenschappelijke Regelingen voeren hun wettelijke taken conform de wet uit

Met Interbestuurlijk Toezicht bevorderen wij dat gemeenten, waterschappen en gemeenschappelijke regelingen hun wettelijke taken uitvoeren. Het is onze ambitie dat het toezicht hen ondersteunt bij het voortdurend verbeteren van hun taakuitvoering. Zo dragen we bij aan het goed functioneren van het openbaar bestuur en het vertrouwen van burger in de overheid. Daarnaast willen wij de komende jaren de impact van ons toezicht vergroten door nog méér in gesprek te gaan met de toezichtontvangers. Daarmee willen er een sterker lerend effect realiseren.

Indicator:

- **Ons toezicht draagt bij aan de kwaliteitsverbetering van het openbaar bestuur**

Wat gaan we daarvoor doen?

Gemeenten, waterschappen, GR-en voeren hun wettelijke taken conform de wet uit

Indicatoren:

- Aantal toezichtontvangers dat door ons op een of meer toezichtgebieden wordt beoordeeld (104)
- Aantal toezichtontvangers waarmee minstens één voortgangsgesprek gevoerd is (65)
- Aantal georganiseerde regiobijeenkomsten (4)
- Aantal uitgevoerde thema-onderzoeken (2)

Verplichte indicator: Aantal gemeenten onder preventief financieel toezicht (0)

Beleidskaders en uitvoeringsagenda's

Beleidskaders

- Beleidskader Interbestuurlijk Toezicht 2020-2023
- (Rijks) Beleidskader gemeentelijk herindeling 2018
- Beleidsregel Wet Bibob Noord-Brabant 2018 (Wet bevordering integriteitsbeoordelingen door het openbaar bestuur)
- Statenvoorstel Kennis & Onderzoek: Nota onderzoeksbeleid
- Bestuursopdracht 'Veilig en weerbaar Brabant'

Verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit dit begrotingsprogramma worden onderstaande verbonden partijen ingezet:

- Interprovinciaal Overleg (IPO)
- INPA Huis van de Nederlandse Provincies
- Zuidelijke Rekenkamer

Nadere informatie over verbonden partijen staat in de paragraaf Verbonden partijen.

Wat mag het kosten?

01 Bestuur en veiligheid						
Bedragen x € 1.000	Realisatie 2019	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022	Begroting 2023	Begroting 2024
<u>Lasten</u>						
Programmalasten	14.783	15.015	13.740	13.866	13.635	9.762
Toerekening organisatiekosten	7.804	6.539	5.888			
totaal lasten	22.587	21.554	19.629	13.866	13.635	9.762
<u>Baten</u>						
Programmabaten	249	127	2	2	2	2
Baten toerekening organisatiekosten	251	0	0	0	0	0
totaal baten	500	127	2	2	2	2
Saldo baten en lasten	-22.086	-21.426	-19.626	-13.864	-13.633	-9.760

Financiële toelichting op de verschillen tussen de ramingen 2021 en 2020

De raming van de programmalasten neemt met bijna € 1,3 mln af ten opzichte van 2020. Dit hangt met name samen met de bijdrage aan Zeeland van ruim € 1,4 mln die in de raming 2021 niet is opgenomen.

Programma 2 Ruimte en wonen

Inleiding

Wij werken continu aan de kwaliteit van de Brabantse leefomgeving via een zorgvuldige belangenafweging en een ontwerpende aanpak in een boeiend samenspel met de belanghebbenden. Om de kwaliteit van Brabant door te geven aan volgende generaties, moeten we permanent zorgdragen en keuzes maken voor ons mooie en krachtige Brabant. We wonen, werken en recreëren er immers als het ware op een postzegel. Dat kan alleen als we met elkaar zorgen voor een gezonde, veilige en mooie leefomgeving. We doen dit in een complexe samenleving, die hecht aan ruimte voor eigen initiatief, maar die ook veel wetten en regels kent om belangen te beschermen.

De Omgevingswet beoogt een meer bestuurlijke afwegingsruimte en een meer samenhangende benadering van de fysieke leefomgeving in beleid, besluitvorming en regelgeving. Dit doen we door maatwerk te leveren. Met als doel om de kwaliteit van de leefomgeving voor alle Brabanders te verbeteren. Binnen de provincie heeft een aantal grote transitie, zoals beschreven in de Brabantse Omgevingsvisie, impact op de omgeving. Bij deze transitie is draagvlak bij alle betrokkenen en draagkracht bij de uitvoerende partners onmisbaar. Door in te zetten op sociale innovatie en te streven naar inclusieve maatregelen werken wij aan het versterken van zowel draagvlak als draagkracht.

De grote opgaven binnen dit programma zijn de forse woningbouwopgave, het zorgen voor vitale en toekomstbestendige werklocaties, en het tegen gaan van leegstand. Uiteraard bij de realisatie op locatie of in gebieden hebben we altijd oog voor een goede omgevingskwaliteit.

Wat willen we bereiken?

Verbeteren van omgevingskwaliteit en realiseren van gebiedstransformaties

Om omgevingskwaliteit te bereiken is het goed en zorgvuldig uitvoeren van de huidige Wet Ruimtelijke Ontwikkeling (WRO) de basis. De komende bestuursperiode staat ook in het teken van de implementatie van de Omgevingswet die in 2022 in werking zal treden. De transitie van 'Ruimte' naar 'Omgeving', is een subtiel maar wezenlijk verschil. De Omgevingswet bundelt verschillende wetten in één wet, waaronder de WRO. Naast een technische exercitie is het nadrukkelijk ook een verandering in de manier van werken. Binnen deze deelopgave beoordelen we plannen van gemeenten, werken we aan omgevingskwaliteit, implementeren we de Omgevingswet en maken we integrale belangenafwegingen en geven richting en stimuleren we beweging om gebiedsontwikkelingen op gang te brengen. We willen omgevingskwaliteit versterken via de aanpak leegstand & transformaties in zowel het stedelijke als het buitengebied. In voorgaande jaren hebben wij de Brabantse Aanpak Leegstand ontwikkeld. Die ervaringen gebruiken we om in de komende periode de integrale en gebiedsgerichte aanpak vanuit de diverse opgaven (leegstand, woningbouw, werklocaties, energie, klimaat, mobiliteit etc) in te zetten voor het versterken van de omgevingskwaliteit. We werken aan transitie van gebieden zowel binnenstedelijk als in het landelijkgebied of als de situatie er om vraag in een combinatie van beide.

Indicatoren:

- **Begeleiden van ruimtelijke ontwikkelingen en participeren in ruimtelijke (gebieds)ontwikkelingen.**

Vanuit een integrale, gebiedsgerichte benadering – 'diep, breed en rond' – participeren we in wisselende rollen ('richting geven', 'beweging stimuleren', 'mogelijk maken') in ruimtelijke ontwikkelingen.

Wat gaan we daarvoor doen?

Aanpak leegstand en transformatie

In 2021 bouwen we voort op de adequate ontwikkelde aanpak van leegstand en herbestemming. De uitgangspunten blijven: de eigenaar is verantwoordelijk, gemeenten zijn de eerste overheid, niet alles is oplosbaar of herbestembaar. We verzilveren kansen door combinaties te maken met andere opgaven. We continueren de jaarlijkse monitor 'stand van leeg', doen aan actieve kennisverspreiding. We stimuleren visieontwikkeling, aanpassing werkwijze en samenwerking als randvoorwaarde voor transformaties die de omgevingskwaliteit versterken.

We werken met gemeenten en andere partners aan concrete programma's,

- die inzicht en overzicht geven in de (integrale) transformatiepotenties en -opgaven van Brabant voor de komende 20 tot 30 jaar en
- die basis bieden voor de ontwikkeling van samenhangende actieprogramma's op subregionale schaal, de hieruit voorkomende concrete binnenstedelijke gebiedstransformaties en de concrete aanpak van leegstand in het buitengebied.
- Die resulteren aan het eind van deze bestuursperiode in actieve participatie in 10-12 stedelijke gebiedstransformaties in Brabant en in maximaal 3 coalities m.b.t. de aanpak van leegstand in het buitengebied.

Begeleiden en beoordelen van initiatieven met ruimtelijke impact

Ruimte voor maatwerk en vernieuwing. 'Diep-Rond-Breed' kijken is het vertrekpunt van onze werkwijze. Met 'Diep kijken' kijken we niet alleen naar effecten op de bovenste laag in het hier en nu, maar besteden wij ook aandacht aan de dynamiek en randvoorwaarden die de onderste lagen meegeven. We betrekken het verleden, de geschiedenis van de lagen op een plek, maar wij kijken ook naar de betekenis van de locatie voor de toekomst. 'Rond kijken' betekent dat we de balans bewaken in de economische, ecologische en sociale aspecten rondom een ontwikkeling. 'Breed kijken' betekent dat we betrokkenheid, participatie van mensen en organisaties vooropstellen, zodat alle belangen in een maatschappelijke opgaven worden betrokken. Om zo samen omgevingskwaliteit te realiseren en waarde aan Brabant toe te voegen, zonder de waarden die we willen beschermen te schaden. Vanuit dit vertrekpunt hebben we reguliere ruimtelijke overleggen met gemeenten over ca 2500 plannen, de gemeentelijke Omgevingsvisies en initiatieven. Bij voorkeur vinden deze overleggen in een vroegtijdig stadium van de ideevorming plaats.

Implementeren van de Omgevingswet

Vanuit onze rol als middenbestuur hebben we het vermogen om overzicht te creëren bij (nieuwe) ontwikkelingen, verbindingen te leggen, onderzoek te entameren en data te vergaren, signalen te bundelen en daarmee schaal te maken en kennis en best practices bij elkaar te brengen en te verspreiden. We sluiten aan bij bestaande netwerken en configureren zo nodig nieuwe platforms voor een effectieve aanpak. We koppelen onze abstracte visievorming iedere keer aan concrete voorbeelden: de praktijk van alledag in de Brabantse leefomgeving. We verbinden ons aan tal van projecten en proeftuinen waarbij het werken in de geest van de Omgevingswet het gezamenlijke uitgangspunt is én de sleutel tot een oplossing kan zijn. Met de Omgevingsvisie stimuleren wij bovengemeentelijke afstemming en voeren wij regie op ontwikkelingen die het lokale niveau overstijgen. Niet vanuit een horizontale sturing maar vanuit een gemeenschappelijk belang. Dit doen we in samenwerking met gemeenten en waterschappen. Daarnaast stellen we via een participatief traject de Brabantse Omgevingsverordening op.

Wat willen we bereiken?

Realiseren van de woningbouwopgave, vraaggericht en met oog voor zorgvuldig ruimtegebruik.

Brabant heeft een flinke bouwopgave. Onze meest recente bevolkings- en woningbehoefteprognose laat zien, dat er tot 2050 nog zo'n 220 duizend woningen aan de voorraad moeten worden toegevoegd, waarvan ca. 120 tot 160 duizend woningen de komende 10 tot 15 jaar. Dit betekent een groei van 10 tot 12 duizend woningen per jaar op de korte termijn. Het is van belang het woningbouwprogramma optimaal in te zetten voor versterking van de omgevingskwaliteit in onze steden en dorpen en het herbestemmen van leegstaand vastgoed. Maar óók om de bestaande woningvoorraad te verrijken met (nieuwe) woonvormen. Om ertoe bij te dragen dat deze woonvormen een plek krijgen, meer 'in het hart van de woon-opgaven' is het 'Actieprogramma Nieuwe Woonvormen en Zelfbouw' vastgesteld (maart 2020). Onze inzet richt zich op een vraaggericht, flexibel planaanbod, met aandacht voor de betaalbaarheid, een gezonde mix van huur en koop, in verschillende prijssegmenten en met volop ruimte voor nieuwe, soms ook tijdelijke woonvormen. De provincie heeft hierbij – m.n. op (sub)regionale schaal – een regisserende, agenderende en stimulerende rol. 'Kennis en onderzoek', monitoring en prognoses staan hierbij centraal, evenals het maken van (sub)regionale afspraken over de woningbouw.

Indicatoren:

- **Groei van woningvoorraad.**

Om in de behoefte aan nieuwe woonruimte te voorzien worden de eerstkomende vijf jaar (2020 t/m 2025) 60 duizend woningen aan de voorraad toegevoegd.

- **Zorgvuldige inpassing van nieuwe woonruimte.**

Toevoegen van nieuwe woonruimte vindt zo veel mogelijk plaats op binnenstedelijke (transformatie)locaties of in leegstaand vastgoed. We bestendigen de lijn van de afgelopen jaren, waarin steeds zo'n 70% van de woningbouw in Brabant op binnenstedelijke locaties en in leegstaand kantoor-, winkel en ander vastgoed is gerealiseerd.

Wat gaan we daarvoor doen?

Actualiseren informatie over de 'Stand van Wonen'

De 'Monitor Bevolking en Wonen' en het 'Kwartaalbeeld Woningmarkt Noord-Brabant' zijn (4x per jaar) geactualiseerd en de omvang en samenstelling van het planaanbod voor woningbouw is geüpdatet. Vanuit een steeds actueel beeld van 'feiten, plannen en prognoses' speelt de provincie een actieve rol op het vlak van 'kennis en onderzoek' en 'reflectie en agendering' met betrekking tot tal van onderwerpen rond 'bevolking, bouwen en wonen'.

Regionale afspraken over planning en realisatie

Per woningmarktgebied zijn de kwantitatieve, kwalitatieve én ruimtelijke afspraken over de (sub)regionale woningbouwplanning en -programmering herijkt en (zo nodig) geactualiseerd en is een regiospecifieke, uitvoeringsgerichte 'woon-agenda' opgesteld. Afspraken en agenda zijn gericht op een realistisch, vraaggericht en flexibel planaanbod voor woningbouw, met ruimte voor nieuwe woonvormen en op een optimale inzet van het woningbouwprogramma op binnenstedelijke (transformatie)locaties en het herbestemmen van leegstaand vastgoed.

Stimuleren van de ontwikkeling van nieuwe woonvormen

Hierbij gaat het vooral om het stimuleren van planontwikkelingen voor nieuwe woonvormen, de beschikbaarheid van locaties, het (mede)financieren van initiatieven, aanpassen van regelgeving en het

bevorderen van nieuwe woonvormen en zelfbouw als volwaardige bouwstroom in de (sub)regionale en gemeentelijke woningbouwplanning en -programmering.

Actualiseren Brabantse Agenda Wonen

De Brabantse Agenda Wonen (sept. 2017) is - op onderdelen - geactualiseerd en in lijn gebracht met ons bestuursakkoord en onze jongste bevolkings- en woningbehoefteprognose. Actuele thema's vanuit ons Actieprogramma 'Nieuwe Woonvormen en Zelfbouw' en de bestuursopdracht 'Terugdringen woningtekort en leegstand en participeren in transformaties' krijgen meer accent.

Wat willen we bereiken?

Realiseren van vitale en toekomstbestendige werklocaties

Hoogwaardige en toekomstbestendige werklocaties dragen bij aan de verdere economische ontwikkeling van Brabant. Zij bevorderen innovatie door ruimte te geven aan bestaande (en toekomstige) ketens van samenwerkende bedrijven. Daarbij zijn campussen van belang, maar ook de "traditionele" bedrijventerreinen of de binnenstad, ieder met eigen kwaliteiten. Hoogwaardige en toekomstbestendige werklocaties dragen bij aan het realiseren van de doelen voor 2030 uit het klimaatakkoord. De Brabantse economie (met zijn focus op o.a. logistiek, chemie, agrofood en maakindustrie) is een materiaal- en energie-intensieve economie. Juist daar liggen grote kansen (grote oogst) om onze duurzaamheidsdoelstellingen te halen, maar ook om de economie toekomstbestendig te maken. Wij staan hierbij een gebiedsgerichte en integrale aanpak voor. Daarbij wordt ingezet om gelijktijdig doelen voor energiebesparing, duurzame opwekking, klimaatadaptatie, circulaire economie, gezondheid en biodiversiteit/natuur te behalen. Bijzonder aandachtspunt vormt de ontwikkeling van de detailhandel, waarbij - versterkt door Corona - de leegstand in de (stads)centra volgens verwachting zal toenemen. Dit krijgt aandacht in de transformatieopgaven.

Indicatoren:

- **Ontwikkeling van werklocaties**

Vraaggerichte ontwikkeling van hoogwaardige en toekomstbestendige werklocaties vanuit de regionale afspraken en samenwerking. Hiertoe maken wij met de vier regio's plannings- en programmeringsafspraken.

- **Verduurzamen van werklocaties**

10 bedrijventerreinen, waar maatregelen zijn genomen betreffende de energietransitie en klimaatadaptatie (grote "oogst").

Wat gaan we daarvoor doen?

Verduurzamen van werklocaties en campusontwikkelingen

We zetten in op de verdere ontwikkeling van campussen en werken aan de vergroening en verduurzaming van werklocaties via 10 grote oogst-terreinen. Daarnaast begeleiden we naar behoefte bedrijven met complexe huisvestingsvraagstukken.

Kennisontwikkeling en informatievoorziening

We bieden inzicht in de actuele situatie op Brabantse werklocaties en met prognoses en geven een doorkijk naar de toekomstige vraagontwikkeling. Ook voor de detailhandel wordt inzicht verkregen via de koopstromenonderzoeken.

Regionale afstemming en programmering

We maken regionale afspraken over de planning en programmering van werklocaties in de Regionaal Ruimtelijke Overleggen (RRO's). Hiermee beogen we een kwalitatieve match tussen vraag en aanbod op werklocaties te realiseren en overaanbod van werklocaties te reduceren. We continueren de Retailadviescommissie voor de advisering over detailhandelsontwikkelingen. We geven ondersteuning bij detailhandels- en centrumontwikkelingen en het opstellen van centrumvisies en we maken regionale afspraken. Inzet is de kwalitatieve vraag van werklocaties in centrumgebieden te verbeteren.

Beleidskaders en uitvoeringsagenda's

Beleidskaders

- Verordening Ruimte
- Brabantse Omgevingsvisie (overkoepelend beleidskader)
- Interim Omgevingsverordening (regels)
- Brabantse Agenda Wonen

Uitvoeringsagenda's

- Bestuursopdracht Terugdringen woningtekort en leegstand en participeren in transformaties
- Actieprogramma Nieuwe Woonvormen en Zelfbouw
- Uitvoeringsprogramma Werklocaties
- Brabantse Aanpak Leegstand

Verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit dit begrotingsprogramma worden onderstaande verbonden partijen ingezet:

- Ontwikkelingsmaatschappij Ruimte voor Ruimte
- Stichting Brainport Smart Districts

Nadere informatie over verbonden partijen staat in de paragraaf Verbonden partijen.

Ontwikkelingen en onzekerheden

Veel prestaties worden geleverd in samenwerking met externe partners. Ook wordt steeds meer 'van buiten naar binnen' gewerkt: het initiatief van externe partners wordt gekoppeld aan de maatschappelijk opgaven van de Provincie. Dit biedt kansen, maar creëert in sommige gevallen ook afhankelijkheid als het gaat om het daadwerkelijk realiseren van prestaties. Door de Corona-crisis en de Stikstof-crisis worden de beoogde prestaties en de uitvoering van geplande werkzaamheden op gewijzigde manieren opgepakt. Bijvoorbeeld meer digitale participatieprocessen. Dit vergt flexibiliteit in nieuwe manieren van werken en het ontwikkelen van nieuwe samenwerkingspatronen.

Wat mag het kosten?

02 Ruimte en wonen						
Bedragen x € 1.000	Realisatie	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Lasten						
Programmalasten	3.756	16.053	27.362	11.131	5.115	3.647
Toerekening organisatiekosten	7.120	7.641	5.931			
totaal lasten	10.876	23.694	33.293	11.131	5.115	3.647
Baten						
Programmabaten	1.674	0	520	0	0	0
Baten toerekening organisatiekosten	0	0	0	0	0	0
totaal baten	1.674	0	520	0	0	0

02 Ruimte en wonen						
Bedragen x € 1.000	Realisatie	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Saldo baten en lasten	-9.202	-23.694	-32.773	-11.131	-5.115	-3.647

Financiële toelichting op de verschillen tussen de ramingen 2021 en 2020.

De hogere programmatische lasten in 2021 betreffen voornamelijk de uitgaven ten aanzien van project Gebiedsontwikkeling Oostelijke Langstraat (€ 20,6 mln in 2021 t.o.v. € 8,5 mln in 2020).

Programma 3 Water en bodem

Inleiding

Water raakt de kern van ons bestaan. Denk aan economie, gezondheid, identiteit, beleving en natuur. We werken daarom aan schoon, voldoende en veilig water en aan een schone en vitale bodem. Met deze bouwstenen zorgen we voor een duurzame leefomgeving voor mens én natuur.

Als provincie hebben we verantwoordelijkheid voor de beschikbaarheid en de kwaliteit van water. De kwaliteit van het water voldoet nergens helemaal aan de afspraken die daarover zijn gemaakt. Veel natuurgebieden in Brabant zijn structureel verdroogd en kampen met een ernstig watertekort. Er zijn vergaande maatregelen nodig om de waterhuishouding weer op orde te krijgen. Heftige buien met wateroverlast tot gevolg, en perioden van droogte, veroorzaken steeds vaker en meer schade aan natuur en landbouw. Ook in steden en dorpen staat regelmatig water op straat en in kelders. Dit zijn geen incidenten maar het gevolg van structurele problemen. Voldoende (niet te veel, niet te weinig) water is geen vanzelfsprekendheid meer.

Om Brabant weerbaarder te maken voor klimaatverandering werken we samen met vele partners, zoals waterschappen, gemeenten, natuurbeheerders en boeren. Maatregelen kosten veel tijd en geld.

We plannen over een lange tijd zodat we in 2050 heel Brabant waterrobuust en klimaatbestendig hebben ingericht. In 2020 hebben we de problematiek verwoord in Statenvoorstel 31/20 Visie klimaatadaptatie inclusief uitwerking bestuursopdracht 'Stoppen van de verdroging met een waterrobuuste inrichting van Brabant'. Eind 2021 stellen Provinciale Staten het Regionaal Water en Bodem Programma 2022-2027 vast met de aanpak (waaronder de gebiedsgerichte aanpak) voor deze planperiode.

In 2023 hebben we maatregelen genomen in de gebieden waar de urgentie het grootst is. En hebben we een onomkeerbaar proces van verbetering in gang gezet. In 2027 is het grond- en oppervlaktewater van goede kwaliteit in grote delen van Brabant geborgd. In 2030 hebben we de verdroging van de belangrijkste natuurgebieden en nabijgelegen landbouwbodems gekeerd. Deze ambities kunnen we alleen waarmaken als we maatregelen combineren. Zo laten we bodemverbetering en aanpassingen aan extreem weer zo veel mogelijk overlappen met de aanpak van verdroogde natuur en schadegevoelige landbouwgronden.

Bodemverontreinigingen (spoedlocaties) uit het verleden worden gesaneerd of beheerd. De natuurlijke waarde van de diepe ondergrond wordt beschermd en tegelijkertijd onderzoeken wij de benuttingsmogelijkheden voor maatschappelijke opgaven als de energietransitie.

Wat willen we bereiken?

Klimaatproof Brabant. Realiseren van een klimaatbestendige en waterrobuuste inrichting en bijbehorend gebruik

Door klimaatverandering krijgen we te maken met langdurige perioden van droogte, heviger regenbuien met kans op wateroverlast en extreme hitte.

Als provincie hebben we ons gecommitteerd aan de landelijk gemaakte afspraak dat Nederland in 2050 waterrobuust en klimaatbestendig is ingericht. We willen voorkomen dat veranderende weersextremen ontwrichtend zijn voor de samenleving, maar ook kansen benutten. In de Omgevingsvisie hebben we de ambitie neergelegd om in 2030 de eerste grote gebiedsopgaven hiervoor gerealiseerd te hebben. Op een zodanige schaalgrootte dat sprake is van een klimaatbestendig en waterrobuust systeem. Dat stelt eisen aan de ruimtelijke inrichting en het grondgebruik. Daarom is een gebiedsgerichte aanpak nodig. We combineren dit met de transitie naar een duurzame landbouw, CO2 vastlegging (als onderdeel van een vitale bodem), natuur, wonen, werken en hernieuwbare energie.

Indicator:

- **Mate waarin gebieden klimaatbestendig en waterrobuust zijn ingericht (100% in 2050).**

Wat gaan we daarvoor doen?**Bewustwording, samenwerking en verankering 'klimaatbestendig handelen'**

We borgen klimaatadaptatie in al onze provinciale opgaven en brengen daarvoor kwetsbaarheden in beeld. In 2020 is een provinciale klimaatstresstest uitgevoerd die de komende jaren verder zal worden aangescherpt en verdiept. We werken samen met onze partners, waaronder gemeenten en waterschappen, aan een uitvoeringsprogramma klimaatadaptatie Zuid-Nederland, ontwikkelen en delen kennis ondermeer via ons klimaatportaal (www.klimaatadaptatiebrabant.nl) en stimuleren het uitvoeren van klimaatadaptatiedialogen door gemeenten.

Indicator	2021	2022	2023	2024
<i>Voortgang beleidsmatige implementatie</i>				
Definitief uitvoeringsprogramma (2022-2027)	1		1 (actualisatie)	
Stresstest provincie				
Dialogen gemeente	62			

Concrete aanpak in projecten en gebieden

We dragen (financieel) bij aan projecten uit het Uitvoeringsprogramma Klimaatadaptatie Zuid-Nederland. In enkele gebieden (klimaatrobuuste beeklandschappen) gaan we grootschalig aan de slag met waterschappen, gemeenten, grondeigenaren en (drinkwater)bedrijven. Door gebiedsgericht te werken laten we maatregelen gericht op klimaatadaptatie samenvallen met de ontwikkelingsaanpak stikstof, de aanpak van watertekorten (anti-verdrogings- en bodemherstelmaatregelen buiten de natte natuurgebieden, maar ook Deltaplan Hoge Zandgronden) en het stimuleren van de kringlooplandbouw (zie programma Landbouw en Voedsel).

Indicator	2021	2022	2023	2024
<i>Voortgang uitvoering</i>				
Aantal provinciaal gefinancierde projecten	30	40	50	*
Aantal grote gebiedsopgaven dat is gestart (cumulatief)*	3	4	5	*

* In overleg met onze samenwerkingspartners gaan we de ambitie concretiseren; denk aan een formulering als 'in 2023 is 10.000 ha waterrobuust ingericht'. De formulering en daarbij passende methodiek is nog niet voorhanden en zal in gezamenlijkheid met o.a. de waterschappen en belanghebbenden tot stand moeten komen.

Wat willen we bereiken?**Veilig Water. Blijven zorgen voor veiligheid door de bescherming tegen hoogwater**

Bescherming tegen hoogwater is essentieel om Brabant leefbaar te houden en ruimte te hebben om te kunnen wonen en werken. Hoogwaterveiligheid gaat over de grote rivieren Maas en Merwede en over het regionale watersysteem.

Dijken en andere primaire waterkeringen langs de grote rivieren moeten uiterlijk in 2050 aan de wettelijke waterveiligheidsnormen voldoen. Voor de keringen langs de Maas en Merwede is dat een taak van waterschappen en Rijkswaterstaat, waarbij het college van GS bevoegd is de dijkverbeterplannen goed te

keuren. Bij de waterveiligheidsstrategie van de grote rivieren zet de provincie in op een combinatie van versterking van de dijken en maatregelen om de rivier ruimte te geven; als provincie nemen we actief deel aan rivierverruimingsprojecten en voeren we (mede) de regie op de regionale strategie op niveaus van riviertakken (zoals de Bedijkte Maas) en de Maas en de Rijn. In integrale projecten combineren we de waterveiligheidsopgave met andere regionale en rijksopgaven, zoals natuur, economie, omgevingskwaliteit en identiteit (o.a. Zuiderwaterlinie). De provincie neemt actief deel in het nationale Deltaprogramma en de ontwikkeling van het programma Integraal Riviermanagement.

Regionale keringen langs de regionale rivieren, beken/kreken moeten voldoen aan de provinciale beschermingsnormen. De waterschappen staan aan de lat om dat te realiseren, waarbij zij met de provincie afspraken maken over de termijnen.

Indicatoren:

- **Het percentage rivierenlandschap waar sprake is van sterke dijken in combinatie met een uitbreiding van de afvoercapaciteit.**

100% van de primaire keringen voldoet aan de veiligheidsnorm in 2050 in combinatie met gerealiseerde waterstandsaling door rivierverruimende maatregelen.

- **De regionale keringen zijn veilig (100% voldoet aan de norm).**

De wettelijke verantwoordelijkheid van de provincie ligt bij de normering voor de 280 km regionale keringen en het toezicht op de herstelmaatregelen door de uitvoerende waterschappen. De regionale keringen in waterschap Aa en Maas, waterschap Rivierenland en waterschap De Dommel voldoen aan de veiligheidsnorm. Waterschap Brabantse Delta heeft een herstelopgave van 21,4 km afgesproken is dat deze in 2023 gereed is.

Wat gaan we daarvoor doen?

Toezicht op uitvoering verbeterplannen waterschappen

Indicator	2021	2022	2023	2024
Km te herstellen regionale keringen waterschap Brabantse Delta (cumulatief)	10,6	15,9	21,4	

Uitvoeren Deltaprogramma Maas

Indicator	2021	2022	2023	2024
<i>Voortgang rivierverruimingsprojecten (MIRT fase)</i>				
* Lob van Gennep	Verkenning	Planstudie	Planstudie	Uitvoering tot 2026
* Meanderende Maas	Planstudie	Uitvoering	Uitvoering	Uitvoering tot 2028
* Oeffelt	Planstudie	Planstudie	Planstudie/ Uitvoering	Uitvoering tot 2027
* Verlengen brug Veerweg Alphen	Uitvoering			

Wat willen we bereiken?

Voldoende Water. Zorgen voor voldoende grond- en oppervlaktewater (voorkomen van overlast en tekorten)

De provincie is verantwoordelijk voor de regie rond (grond)watervraagstukken in Brabant, zodat er voldoende zoetwater beschikbaar is voor economische, ecologische en humane functies. De provincie is daarmee een belangrijke partij in het vinden van de balans tussen beschermen en benutten. Veel partijen zijn nodig voor het realiseren van de doelen rond het (grond)waterbeheer in Brabant. De provincie kan dit niet alleen.

De provincie is bevoegd gezag ten aanzien van het diepe grondwater (voor drinkwater en grote industriële onttrekkingen). In strijd met de Kaderrichtlijn Water wordt er momenteel meer grondwater onttrokken dan aangevuld: in de Centrale Slenk is sprake van onbalans, niet alleen in Brabant maar ook in Limburg, Noordrijn-Westfalen en Vlaanderen. Aanpak van de onbalans kan alleen internationaal, hierover vindt overleg plaats. Provincie en waterschappen zijn samen verantwoordelijk voor het ondiepe grondwater ten behoeve van natuur en landbouw. Structurele ontwatering en afwatering en verslechterde bodemkwaliteit leiden ertoe dat er te weinig water beschikbaar is. Extremen in het weer (met name hitte en droogte) zetten hier extra druk op. Voor de verdeling van zoet water worden, waar nodig, nieuwe gebiedsafspraken gemaakt. Bij droogte gelden regels voor beregening en worden prioriteiten in de watertoevoer vastgelegd (regionale verdringsreeksen). Door snelle afvoer van water via beken en sloten (ontwatering), diepe onttrekkingen en beregening maar ook door verstedelijking, heeft het merendeel van de natuurgebieden in Brabant last van structurele verdroging. Hierdoor worden tevens de doelstellingen voor biodiversiteit niet gerealiseerd. Beleidsmatig is de verdrogingsaanpak vertaald naar 36.000 ha verdroogde natte natuurparels (NNP), in tranches wordt sinds medio jaren 90 gewerkt aan het herstel hiervan. We constateren dat forsere maatregelen worden gevraagd, juist ook buiten de natuurgebieden.

Voldoende grondwater bereiken we door de grondwatervoorziening te verbeteren en door acties gericht op grootverbruikers en op verminderen drinkwatervraag bij consumenten. Om te voldoen aan de normen voor regionale wateroverlast en de afspraken over waterbeschikbaarheid te kunnen nakomen, maken we met onze partners (met name waterschappen en grondgebruikers) afspraken.

Indicatoren:

- **Diep grondwater: Grondwaterstand en stijghoogte in de grondwaterlichamen voldoet aan de norm (uiterlijk 2027 moeten beide grondwaterlichamen voldoen, 1 voldoet momenteel niet).**
- **Ondiep grondwater: Areaal natte natuurparels dat niet langer verdroogd is (uiterlijk 2027 is 36.000 ha NNP niet langer verdroogd).**
- **Het Brabants grondgebied voldoet aan de norm voor regionale wateroverlast (elke 6 jaar worden de inspanningen gekwantificeerd).**

Wat gaan we daarvoor doen?

Verdrogingsaanpak natte natuurparels

Maatregelen om de waterhuishouding in verdroogde natte natuurparels op orde te krijgen. Voor 2020-2021 gelden bestaande afspraken, voor 2022-2027 worden nieuwe afspraken met de waterschappen gemaakt. We gaan daarin uit van de nieuwe integrale gebiedsaanpak, met maatregelen binnen en buiten de natte natuurparels, zoals omschreven in de Visie Klimaatadaptatie en de uitwerking van de bestuursopdracht 'Stoppen van de verdroging met een waterrobuuste inrichting van Brabant'.

Indicator	2021	2022	2023	2024
Hectares binnen natte natuurparel waarin maatregelen zijn getroffen (cumulatief)	374 (*)	(**)	(**)	(**)
Hectares buiten natte natuurparel waar maatregelen zijn getroffen, inclusief bodemverbeteringsmaatregelen (cumulatief)	2.000	5.000	10.000	(**)

(*) Naast de genoemde prestaties in de tabel zijn er nog ca 3.946 ha in voorbereiding/uitvoering. Deze zijn gereed na 2021.

(**) Voor de periode 2022-2027 worden in de eerste helft van 2021 nog concrete uitvoeringsafspraken gemaakt met de waterschappen.

Watersysteem voldoet aan normen voor regionale wateroverlast

De realisatie van gebieden voor waterberging waardoor overlast elders kan worden voorkomen.

Indicator	2021	2022	2023	2024
Hectares gerealiseerde waterberging (cumulatief)	412 (*)	(**)	(**)	(**)

(*) Naast de genoemde prestaties in de tabel zijn er nog ca 173 ha in voorbereiding/uitvoering. Deze zijn gereed na 2021.

(**) Voor de periode 2022-2027 worden in de eerste helft van 2021 nog concrete uitvoeringsafspraken gemaakt met de waterschappen.

Wat willen we bereiken?

Schoon Water. Herstellen van de kwaliteit van oppervlakte- en grondwater tot tenminste het basisniveau

Schoon water is cruciaal met het oog op de leefbaarheid en gebruiksmogelijkheden van het water voor plant, dier, mens en economie. Bovendien moeten we op tijd voldoen aan de eisen van de Kaderrichtlijn Water.

Geen van de oppervlaktewateren in Brabant voldoet aan alle waterkwaliteitsdoelstellingen. De bemesting door de landbouw is in Brabant verantwoordelijk voor het grootste aandeel fosfaat en nitraat in het water. Sinds 2009 wordt tranchegewijs gewerkt aan de herstelmaatregelen; de laatste 6-jaarlijkse planperiode staat voor de deur (2022-2027). De maatregelen die de waterschappen treffen (natuurvriendelijke oevers, beek- en kreekherstel) hebben een positief effect op de aanwezigheid van waterplanten, vissen en op de helderheid van het water. De effecten van maatregelen die met name agrarische ondernemers treffen om uitspoeling van mest en andere verontreinigingen naar het water te voorkomen, zijn tot nog toe minder zichtbaar in meetresultaten.

Ook in het ondiepe grondwater zitten te veel meststoffen. Daarmee wordt niet voldaan aan de Nitraatrichtlijn en dreigt in toenemende mate verontreiniging van het diepe grondwater. Ook door medicijnresten en hormonen.

Indicatoren:

- **Alle oppervlaktewaterlichamen in Brabant voldoen aan alle waterkwaliteitseisen conform de Kaderrichtlijn Water in 2027.**
- **Het grondwater in de drinkwaterbronnen in Brabant blijft van goede kwaliteit.**

Wat gaan we daarvoor doen?

Schoon grondwater

Voor de bescherming van de kwaliteit van het grondwater doen we onder andere het volgende:

- Eisen stellen (en handhaven) op grond van de provinciale milieuverordening (in alle 38 grondwaterbeschermingsgebieden en daarbuiten).
- Signaleren of er geen achteruitgang in de grondwaterkwaliteit optreedt middels metingen.
- Uitvoeren van afspraken in het kader van het 6e Nitraatactieprogramma, waarbij in de 8 meest kwetsbare grondwaterbeschermingsgebieden maatregelen getroffen worden om emissies te beperken en de bodem te verbeteren (project BodemUP).

De provincie maakt, samen met o.a. Zuidelijke Land en TuinbouwOrganisatie en Brabant Water, de uitvoering en monitoring hiervan mogelijk. Op basis van de uitkomsten wordt in 2021 bepaald hoe dit verder kan worden opgeschaald, ook buiten grondwaterbeschermingsgebieden. In de aanpak is er synergie met de doelstelling Vitale Bodem en kringlooplandbouw (programma Landbouw en Voedsel).

Prestaties/maatregelen	Indicator	2021	2022	2023	2024
Uitvoeren maatregelen ihkv de Nitraatactie-programma (minder emissies en beter bodembeheer)	% landbouwgrond in 8 grondwaterbeschermingsgebieden dat deelneemt	80%	(*)	(*)	(*)
	aantal grondwaterbeschermingsgebieden waar aan norm wordt voldaan	8			

(*) Voor de periode 2022-2027 moeten deze nog worden vastgelegd.

Schoon oppervlaktewater

Met het oog op schoon water ondernemen we samen met onze partners een reeks aan activiteiten, waaronder:

- Prestatieafspraken met de waterschappen over inrichtingsmaatregelen in het watersysteem zoals beek- en kreekherstel en vispassages die bijdragen aan de biologische en fysische aspecten van waterkwaliteit. Voor de periode 2016-2021 zijn deze vastgelegd in STUW. In 2021 worden de nieuwe prestatieafspraken 2022-2027 definitief (STUW: Samenwerkingsovereenkomst Tot Uitvoering Waterdoelen) (*).
- Maatregelen door grondgebruikers gericht op verminderde uit- en afspoeling van meststoffen naar bodem en water (BodemUp). Denk daarnaast aan extra zuivering op rioolwaterzuiveringsinstallaties, overstorten, en bijvoorbeeld in ziekenhuizen. Handhaving van het oude en “nieuw op te stellen” meststoffenbesluit. Daarnaast is het wenselijk om een onderzoek te doen naar achtergrondwaarden en historische belasting van het bodem- en watersysteem, om zo regionale achtergrondwaarden te kunnen bepalen.

Prestaties/maatregelen	Indicator	2021	2022	2023	2024
Inrichtingsmaatregelen	Beek- en kreekherstel	114 km (*)	(**)	(**)	(**)
Kaderrichtlijn water door waterschappen	Vispassages	102 stuks (*)	(**)	(**)	(**)

(*) Naast de genoemde prestaties in de tabel zijn er nog 110 km beek- en kreekherstel en 39 vispassages in voorbereiding/uitvoering. Deze zijn gereed na 2021.

(**) Voor de periode 2022-2027 worden in de eerste helft van 2021 nog concrete uitvoeringsafspraken gemaakt met de waterschappen.

Wat willen we bereiken?

Vitale Bodem. Herstellen van de vitaliteit van de bodem

Bodemvitaliteit gaat over een goede bodemstructuur en voldoende organische stof in wisselwerking met een gezond en veelzijdig bodemleven. In een vitale bodem worden water en meststoffen beter vastgehouden en kan regenwater infiltreren naar het grondwater. De Brabantse bodem van landbouw- en natuurgebieden is op dit moment allermest vitaal. De basisvoorwaarden voor duurzame voedselproductie, een goede waterhuishouding (hoeveelheid en kwaliteit), en biodiversiteit zijn daarmee niet op orde. Doel is dan ook dat de Brabantse landbouwbodem door agrariërs duurzaam wordt beheerd en gebruikt, zodat

meststoffen optimaal worden benut, het gebruik van chemische hulpstoffen kan worden beperkt en het watersysteem beter functioneert. Een vitale bodem is essentieel voor (de transitie naar) kringlooplandbouw en natuurinclusieve landbouw, een gezond watersysteem, biodiversiteit en het vermogen om CO₂ in de bovengrond op te slaan. De bodem is integraal onderdeel van de opgave voor klimaat en de verdrogingsaanpak.

De vitaliteit van de natuurbodem wordt via de aanpak van stikstof en verdroging gestimuleerd.

Indicator:

- **De mate waarin de Brabantse landbouwbodem vitaal is.**

- Er is geen sprake meer van verdichting (meer voeding van het grondwater)
- Het gehalte aan organische stof is op voldoende niveau (betere binding meststoffen en water)
- Bodemleven is gevarieerd (betere ziektevering en bodemstructuur) .

Streven: 100% van de landbouwbodems in 2050 vitaal, gekoppeld aan klimaatadaptieve inrichting en gebruik.

Wat gaan we daarvoor doen?

Met agrarische ondernemers bodemverbeteringsmaatregelen doorvoeren in landbouwgebieden

Gebiedsgerichte investeringen in bodemverbetering op landbouwgrond (27.000 ha in 2027); voornamelijk te realiseren in de landbouwgebieden in de omgeving van verdroogde Natura 2000 gebieden en natte natuurgebieden om zo de kwaliteit van het water te verbeteren, de hoeveelheid grondwater te vergroten en de natuurgebieden van voldoende en kwalitatief goed water te kunnen voorzien. Verder stimuleren we duurzaam bodembeheer binnen de grondwaterbeschermingsgebieden (voor drinkwaterwinning) om de belasting van meststoffen en bestrijdingsmiddelen in het grondwater te voorkomen. Door het betrekken van het agrarisch onderwijs en stimuleren van agrariërs werken we continue aan het bevorderen van draagvlak en bewustwording van het belang van een vitale bodem voor landbouw (minder opbrengstrisico's vanwege klimaatverandering) en natuur.

Zie de indicator bij verdrogingsaanpak Natte Natuurgebieden.

Organiseren bodemnetwerk Brabant

Herstel van de bodem is onderdeel van de transitie naar kringlooplandbouw, gericht op onder andere het vergroten en uitwisselen van kennis en het inzetten van datamanagement via het bodemnetwerk Brabant. Als er de komende jaren steeds 100 actieve deelnemers (agrariërs) aan het netwerk kunnen worden toegevoegd, ontstaat er een goede basis voor blijvende bodeminvesteringen op het agrarische bedrijf.

Indicator	2021	2022	2023	2024
Aantal deelnemers aan bijeenkomsten kennisoverdracht	100	100	100	100

Beleidskaders en uitvoeringsagenda's

- Provinciaal Milieu- en Water Plan 2016-2021 (besluit 78/15).
- Visie klimaatadaptatie inclusief uitwerking bestuursopdracht 'Stoppen van de verdroging met een waterrobuuste inrichting van Brabant' (besluit 31/20)

Verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit dit begrotingsprogramma worden onderstaande verbonden partijen ingezet:

- GOB BV

- Brabant Water
- Nederlandse Waterschapsbank NV

Nadere informatie over verbonden partijen staat in de paragraaf Verbonden partijen.

Ontwikkelingen en onzekerheden

- Om verdroogde natuur te herstellen zijn grootschaliger maatregelen nodig, juist ook buiten de natuurgebieden. Dit wordt op basis van de Visie klimaatadaptatie incl. de uitwerking van de bestuursopdracht 'Stoppen van de verdroging met een waterrobuuste inrichting van Brabant' opgepakt. In deze visie zijn de volgende risico's benoemd: achterblijvende cofinanciering door derden, onderschatting in de werkhypothesen van de kosten van de maatregelen buiten de natte natuurparels en onvoldoende grootschalige inzet op de gebiedsgerichte aanpak.
- Gezien het feit dat het rijk vooralsnog geen middelen heeft gereserveerd voor aanpak van het Volkerak-Zoommeer, is er geen draagvlak bij regionale partijen om op korte termijn te investeren in een robuuste zoetwatervoorziening voor het omliggend gebied die onafhankelijk is van het Volkerak-Zoommeer.
- In het kader van de omvangrijke verdrogingsopgave onderzoeken we de mogelijkheden voor het verhogen of vergroten van het toepassingsbereik van de grondwaterheffing.

Wat mag het kosten?

03 Water en Bodem						
Bedragen x € 1.000	Realisatie 2019	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022	Begroting 2023	Begroting 2024
<u>Lasten</u>						
Programmalasten	44.221	48.576	41.280	16.143	17.189	35.162
Toerekening organisatiekosten	3.816	4.709	4.147			
totaal lasten	48.037	53.284	45.427	16.143	17.189	35.162
<u>Baten</u>						
Programmabaten	8.200	7.362	4.922	5.922	5.325	5.235
Baten toerekening organisatiekosten	0	0	0	0	0	0
totaal baten	8.200	7.362	4.922	5.922	5.325	5.235
Saldo baten en lasten	-39.836	-45.922	-40.505	-10.221	-11.864	-29.927

Financiële toelichting op de verschillen tussen de ramingen 2021 en 2020

Lasten

Vanuit het Deltaprogramma waren in 2020 projectuitgaven voor de Zuidwestelijke Delta en voor de Hoge Zandgronden geraamd. Deze activiteiten waren in 2020 afgerond en leidt tot € 12,6 mln minder geplande uitgaven in 2021. Daar staat tegenover dat er voor de geplande activiteiten voor rivierverruiming, voor Samenwerkingsovereenkomst ter uitvoering waterdoelen (STUW) en voor klimaatadaptatie meer geplande uitgaven zijn geraamd dan in 2020, tezamen € 11,3 mln. (saldo: -€ 1,3 mln).

Voor het onderdeel Bodem is de hoogte van de uitgaven voor 2021 nog onzeker en daarom nog niet geraamd. In de begroting 2020 was hiervoor een bedrag ad € 6 mln. opgenomen. Bij burap 2021 hebben we meer inzicht in de ramingscijfers en deze zullen dan in de begroting worden opgenomen, dekking vindt plaats vanuit reserve Bodem en Rijksontvangsten.

Baten

In 2020 zijn € 0,8 mln meer inkomsten geraamd op het waterdossier vanwege incidentele inkomsten die zich in 2020 hebben voorgedaan. Op het bodemdossier zijn de inkomsten op het onderdeel 'Interim

bedrijvenregeling' nog onzeker. (zie ook toelichting lasten; Rijksontvangsten.) Vanwege deze onzekerheid zijn deze middelen nog niet geraamd. In 2020 bedroegen de geraamde inkomsten voor 'Interim bedrijvenregeling' € 1,5 mln.

Programma 4 Natuur en milieu

Inleiding

We werken aan een natuur-, landschaps- en milieubeleid dat bijdraagt aan een veilige en gezonde leefomgeving, aan herstel van de biodiversiteit en aan prachtige Brabantse natuurgebieden en landschappen voor mens, plant en dier.

Natuur en landschap

Een vitale natuur en waardevolle landschappen zijn onmisbare bouwstenen voor het welzijn van mensen en voor de ontwikkeling van Brabant als belangrijke kennis- en innovatieregio. In een aantrekkelijke groene provincie is het immers beter wonen, werken en leven.

We zorgen voor een goede uitvoering van nationale en internationale afspraken die zijn gemaakt over biodiversiteit. Hiermee moeten alle bedreigde planten en dieren in Brabant weer een geschikte leefomgeving krijgen. Hiervoor investeren we in een robuust en samenhangend natuurnetwerk. Ook nemen we maatregelen om de externe druk op de natuur te verminderen. Zo verminderen we de uitstoot van ammoniak rondom natuurgebieden. Daarnaast versterken we de kwaliteit van het Brabantse landschap en verankeren we de natuur en het landschap in de samenleving.

Het herstel van de biodiversiteit is in belangrijke mate afhankelijk van het doelbereik van de water-, en bodem- en stikstofopgave en de transitie van de landbouw. Tegelijkertijd biedt de natuuropgave ook kansen voor (agrarische) ondernemers. De natuur-, water-, stikstof- en landbouwopgaven worden daarom zoveel mogelijk in samenhang en gebiedsgericht aangepakt.

Milieu

Schone lucht en geen hinder van geluid en geur horen, naast schoon water en een schone bodem, tot de basis van een gezonde leefomgeving. Een ongezond buitenmilieu veroorzaakt 3,5% van alle ziektelast. Vervuiling van de lucht levert hier de grootste bijdrage aan. Daarom is het belangrijk om de basiskwaliteit op orde te hebben en om actief te werken aan het verminderen van ervaren overlast.

We zorgen er ook voor dat hergebruik van voormalige en/of gesloten stortplaatsen geen nadelige gevolgen heeft voor de leefomgeving. En wij voeren de nazorg uit voor de gesloten stortplaatsen.

Gezondheid

In het najaar van 2020 wordt de rolneming van de provincie met betrekking tot het horizontale thema gezondheid uitgewerkt. In 2021 wordt deze rolneming uitgewerkt in een uitvoeringsprogramma.

Vergunningverlening, toezicht en handhaving

Het instrument vergunningverlening, toezicht en handhaving (VTH) zetten we in voor een gezonde en veilige fysieke leefomgeving en daarmee aan een goed werk- en woonklimaat. We werken hierbij rechtmatig en volgens de afgesproken kwaliteitsnormen. We werken aan een goed vestigingsklimaat voor ondernemers, waarbij ze de ruimte krijgen om te innoveren, waarbij de bureaucratie hen niet in de weg staat.

Wat willen we bereiken?

Realisatie van een robuust en samenhangend natuurnetwerk

Een robuust en samenhangend natuurnetwerk is nodig om de achteruitgang van het areaal aan natuur en biodiversiteit te stoppen. Daarom vergroten we natuurgebieden en verbinden we natuurgebieden met elkaar tot het Natuurnetwerk Brabant (NNB).

Uitbreiding met nieuwe natuur vindt plaats door (landbouw)gronden te verwerven of functie ervan te wijzigen (grond met particulier beheer). Vaak moeten deze gronden ook worden ingericht zodat de nieuwe natuur zich in de gewenste richting kan ontwikkelen. Daarnaast leggen we ecologische verbindingzones (EVZ's) aan om natuurgebieden met elkaar te verbinden.

Voor het realiseren van het NNB en de EVZ is het Groen Ontwikkelfonds Brabant (GOB) ingesteld. Het GOB financiert initiatiefnemers die het NNB en de EVZ aanleggen. Daarnaast stimuleert het GOB nieuwe initiatieven om tot natuurontwikkeling te komen. Bij het realiseren van het NNB en de EVZ's wordt zoveel mogelijk gewerkt aan het gelijktijdig realiseren van onze water- landbouw-, en energiedoelen.

Noord-Brabant is de provincie waarin in de afgelopen jaren vrijwel de meeste nieuwe natuur is gerealiseerd. Alleen in Drenthe is meer natuur ingericht. Tegelijkertijd heeft Noord-Brabant nog de grootste restantopgave. Dit is zowel procentueel gezien als in absolute zin en komt vooral doordat Noord-Brabant veruit de grootste totaalopgave heeft. Onze ambitie is om het NNB in 2027 gereed te hebben. Met het huidige realisatietempo gaat dit echter niet lukken. Daarom zetten we in op een versnelling van de realisatie. In de komende jaren moeten blijken of de versnellingsacties het gewenste effect hebben. Er is een reële kans dat we in het nieuwe Beleidskader Natuur (2022) moeten voorstellen om de planning aan te passen. In de jaarlijkse statenmededeling over de Voortgangsrapportage Natuur informeren we Provinciale Staten uitgebreid over de uitvoering van het NNB.

Indicator:

- In 2027 is het robuuste en samenhangende natuurnetwerk gerealiseerd.

Wat gaan we daarvoor doen?

Realisatie Natuurnetwerk Brabant: grondverwerving / functieverandering

Om het hele Natuurnetwerk Brabant (NNB) in 2027 te realiseren, is tijdige beschikbaarheid van gronden cruciaal. Conform het bestuursakkoord zetten we in op een versnelling van de grondverwerving. Het doel is om in 2025 alle benodigde gronden beschikbaar te hebben. Daarmee resteert nog twee jaar om de gronden ook in te richten.

Indicator	Opgave 2012 t/m 2027	2020	2021	2022	2023	2024	2025 t/m 2027
Gerealiseerde ha (cumulatief)	9.600	4.450	5.000	6.000	7.000	8.200	9.600

Realisatie Natuurnetwerk Brabant: inrichting

Nadat de benodigde gronden zijn verworven of van functie zijn veranderd, moeten de gronden veelal nog worden ingericht. In het Bestuursakkoord is opgenomen om in deze bestuursperiode 4.500 ha nieuwe natuur te realiseren.

Indicator	Opgave 2012 t/m 2027	2020	2021	2022	2023	2024	2025 t/m 2027
Gerealiseerde ha (cumulatief)	15.200	6.000	7.000	8.500	10.000	11.500	15.200

Realisatie ecologische verbindingzones

Een essentieel onderdeel van een robuust en samenhangend natuurnetwerk zijn de ecologische verbindingzones (EVZ). Deze groene verbindingen tussen natuurgebieden zorgen ervoor dat dieren en planten niet geïsoleerd raken en er een aaneengesloten natuurgebied ontstaat. Voornamelijk blijft de realisatie van de EVZ achter. Daarom hebben we verschillende versnellingsacties ingezet. We werken momenteel aan een actualisatie van de EVZ-opgave. Deze actualisatie wordt in het najaar van 2020 aan de Staten voorgelegd en zal naar verwachting leiden tot een verlaging van onderstaande opgave.

Indicator	Opgave 2012 t/m 2027	2020	2021	2022	2023	2024	2025 t/m 2027
Gerealiseerde ha (cumulatief)	1.775	170	200	300	500	800	1.775

Beheer van het Natuurnetwerk Brabant

De grondeigenaren zijn verantwoordelijk voor het beheer van het NNB. Dit zijn met name Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, Brabants Landschap, gemeenten en landgoedeigenaren. Ook komen er steeds meer particulieren die natuur gaan beheren. De provincie subsidieert het natuur- en landschapsbeheer van het NNB op basis van het Subsidiestelsel Natuur en Landschap.

Indicator	2021	2022	2023	2024
Beheerde ha via de Subsidiestelsel Natuur en Landschap – onderdeel natuurbeheer (cumulatief)	83.000	84.200	85.400	86.600

Wat willen we bereiken?

Herstel van de biodiversiteit

Het gaat nog steeds niet goed met de Brabantse natuur. De biodiversiteit in de natuurgebieden is de afgelopen decennia afgenomen en blijft hangen op een te laag niveau. In het agrarisch gebied neemt de biodiversiteit nog steeds verder af. Dit komt doordat onze natuur te lijden heeft onder verdroging, vermessing, verzuring en versnippering. Het is hard nodig om maatregelen te nemen die zorgen voor behoud en herstel van de biodiversiteit.

Daarom voeren we herstelmaatregelen uit in Natura2000-gebieden en treffen inrichtingsmaatregelen in leefgebieden, leggen we faunapassages aan, investeren we in agrarisch natuur- en landschapsbeheer, stimuleren we boeren om in hun bedrijfsvoering meer rekening te houden met natuur, leggen we nieuwe bossen aan en worden bestaande bossen omgevormd. Daarnaast zetten we in op soorten- en gebiedsbescherming op basis van de Wet natuurbescherming, faunabeheer en het bestrijden van invasieve exoten. Ook werken we in 2021 verder aan de aanpak van stikstof waarbij drie doelen hand in hand gaan: natuurherstel en -versterking, ruimte voor economische en maatschappelijke ontwikkelingen en terugdringen van de stikstofdepositie.

Samen met de andere provincies zijn we in gesprek met het Rijk over een Landelijk Programma Natuur. In de komende 10 jaar is landelijk ca. € 3 miljard beschikbaar voor natuurherstel en natuurontwikkeling, vooral in stikstofgevoelige natuur. In het najaar van 2020 wordt duidelijk welke (extra) investeringen we in Brabant gaan doen. In de jaarlijkse statenmededeling over de Voortgangrapportage Natuur informeren we Provinciale Staten uitgebreid over het herstel van de biodiversiteit.

Indicatoren:

- In 2030 is de afname van de biodiversiteit naar een positieve trend omgebogen.

Wat gaan we daarvoor doen?

Agrarisch natuur- en landschapsbeheer

Per 1 januari 2016 is het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb) ingevoerd. De kern hiervan is een leefgebiedenbenadering voor (dier)soorten van internationaal belang op basis van een collectieve, gebiedsgerichte aanpak. De beheeractiviteiten worden uitgevoerd in een agrarisch leefgebied. In Noord-Brabant voeren 4 agrarische collectieven het ANLb uit.

Indicator	2021	2022	2023	2024
Beheerde ha via de Subsiestelsel Natuur en Landschap – onderdeel agrarisch natuurbeheer (cumulatief)	3.674	3.674	3.082	3.082

Bosuitbreiding en bosvorming

In de Brabantse Bossenstrategie staat dat we bijdragen aan de klimaatopgave door meer bossen aan te leggen en de bestaande bossen op de droge zandgronden om te vormen naar meer gevarieerde bossen. Met een grotere oppervlakte bos en meer gevarieerdere bossen zorgen we voor meer binding van CO₂, versterken we de bosbiodiversiteit, gaan we verdroging tegen en ontstaan meer mogelijkheden voor houtproductie.

Bovendien zijn gevarieerde bossen veel beter opgewassen tegen de klimaatverandering met minder risico op grootschalige sterfte door plaaginsecten en uitslaande bosbranden.

De ambitie is om tot 2030 het bosgebied in Brabant te laten groeien met ca. 13.000 ha. In het Bestuursakkoord is opgenomen om in deze bestuursperiode een begin te maken met de aanplant van 2.500 ha bos, waarbij de voorkeur ligt op percelen binnen het NNB. Daarnaast is de ambitie om in 2050 een groot deel van de Brabantse bossen te hebben omgevormd.

Indicator	2021	2022	2023	2024
In uitvoering genomen ha bosuitbreiding (cumulatief)	500	1.500	2.500	3.500

Uitvoeren herstelmaatregelen in N2000-gebieden

Natura 2000 is het Europese netwerk van beschermde natuurgebieden. Van de 21 Brabantse N2000-gebieden zijn er 14 gevoelig voor stikstof. In vooral deze stikstofgevoelige N2000-gebieden worden herstelmaatregelen uitgevoerd. Deze herstelmaatregelen zijn erop gericht om de natuur bestendiger te maken tegen een overbelasting van stikstof.

Indicator	2021	2022	2023	2024
Aantal uitgevoerde maatregelen (cumulatief)	400	pm*	pm*	pm*

pm*: afhankelijk van de invulling van de 2e fase N2000-herstelmaatregelen

Uitvoeren inrichtingsmaatregelen in leefgebieden

Meer dan 1000 planten en dieren in Brabant zijn bedreigd in hun voortbestaan omdat hun leefgebied in kwaliteit en omvang achteruit is gegaan. Daarom neemt de provincie voor het behoud en herstel van de biodiversiteit maatregelen in de leefgebieden van deze bedreigde soorten.

Indicator	2021	2022	2023	2024
Gerealiseerde ha (cumulatief)	2.000	3.000	4.000	pm*

pm*: afhankelijk van de invulling van het leefgebiedenbeleid in het nieuwe beleidskader Natuur

Wat willen we bereiken?

Versterking van de kwaliteit van het Brabantse landschap

Het Brabantse landschap is aantrekkelijk om te wonen, te werken en te recreëren en biedt ruimte voor verscheidenheid aan planten en diersoorten. De identiteit en verscheidenheid van het Brabantse landschap wordt gewaardeerd door de Brabanders en bezoekers aan onze provincie. Ze zijn een belangrijk factor om in Brabant te komen wonen en om als bedrijf zich in Brabant te vestigen.

De provincie investeert in het landschap om de karakteristieke Brabantse landschappen te behouden en te versterken.

Indicatoren:

- **In 2030 zijn de waardevolle cultuurhistorische landschappen in Brabant behouden en waar mogelijk versterkt.**

Wat gaan we daarvoor doen?

Maatregelen die de karakteristieke Brabantse landschappen versterken

Om de karakteristieke Brabantse landschappen te behouden en te versterken, stimuleren we Brabantse organisaties, ondernemers en particulieren om concrete maatregelen te nemen. Dit doen we vooral met de Stimuleringsregeling Landschap en de Subsidieregeling voor de aanleg van landschapselementen en het herstel van cultuurhistorische landschapselementen.

Indicator	2021	2022	2023	2024
Gerealiseerde ha via de stimuleringsregeling Landschap en de subsidieregeling voor de aanleg van landschapselementen en het herstel van cultuurhistorische landschapselementen	15 ha	15 ha	15 ha	15 ha
Beheerde ha via de stimuleringsregeling Landschap	450 ha	450 ha	450 ha	450 ha

Wat willen we bereiken?

Verankering van de natuur in de samenleving

We werken aan slimme verbindingen van natuur en landschap met de Brabantse samenleving en economie. Daarbij zetten we erop in dat burgers bewust zijn van het belang van natuur en landschap en daar zelf aan bijdragen. En dat (agrarische) ondernemers hun economische activiteiten laten plaatsvinden binnen de randvoorwaarden van natuur.

Indicator:

- **In 2022 investeren meer Brabantse burgers en ondernemers in hun groene leefomgeving.**

Wat gaan we daarvoor doen?

Maatregelen die de verankering van de natuur in de samenleving versterken

We verbinden de natuur en het landschap met de Brabantse samenleving en economie door in te spelen op initiatieven uit te samenleving. Zo investeren we in de kracht van de groene vrijwilligers, in het verbeteren van de toegankelijkheid van natuurgebieden voor mindervaliden, in groene, klimaatbestendige schoolpleinen en in ondernemers die "ondernemen met natuur". En versterken we de kansrijke wisselwerking tussen landbouw en natuur.

Prestaties/maatregelen	Indicator	2021	2022	2023	2024
Ondernemers en burgers die investeren in hun groene leefomgeving	Aantal uitgevoerde maatregelen/initiatieven	70	70	pm*	pm*

pm*: afhankelijk van de invulling van de natuur- en landschapsbeleid in het nieuwe beleidskader Natuur

Wat willen we bereiken?

Milieu. Continue verbetering van de luchtkwaliteit en vermindering van de geluid-, geur- en lichthinder

We werken eraan dat luchtkwaliteit, geluid-, en geur- en lichthinder geen overlast veroorzaken bij mens en dier. De wettelijke milieunormen zorgen voor een bepaalde basiskwaliteit. We voldoen hier minimaal aan. Daarnaast is onze ambitie om de ernst en cumulatie van milieubelasting terug te dringen.

Indicator:

- In 2030 is de luchtkwaliteit verbeterd en de geluidsoverlast verminderd.

Wat gaan we daarvoor doen?

Beperken van geluidsoverlast voor Brabanders

Geluidshinder heeft een sterke invloed op de gezondheidsbeleving van Brabanders. Daarom voeren we de komende jaren een provinciale subsidieregeling uit om bewoners langs provinciale wegen in staat te stellen hun woningen te voorzien van geluidwerende maatregelen, als zij veel geluid ontvangen vanwege deze wegen. Deze provinciale regeling uit het actieplan geluid 2018-2023 is aanvullend op de wettelijke bepalingen.

Indicator	2021	2022	2023	2024
Aantal resterende woningen met een geluidsbelasting > 60 dB met een onbekend binnenniveau of een binnenniveau > 36 dB)	5.000	4.600	4.200	3.800

Kiezen voor schone lucht in provinciale projecten

De provincie participeert in uiteenlopende projecten met effect op de buitenlucht. Ambitie is om te zorgen dat projecten waar wij als provincie in participeren tenminste gelijkblijvende en bij voorkeur positieve effecten hebben op de luchtkwaliteit. Daarom hebben we in 2020 het Schone Lucht Akkoord ondertekend. In 2021 zullen we stappen zetten om de ambities en afspraken uit het Schone Lucht Akkoord verder te implementeren.

39% gezondheidswinst luchtkwaliteit in Brabant in 2030 t.o.v. 2016

Steverige monitoring kwaliteit van de leefomgeving

Binnen de huidige beleidstaken heeft de provincie opdracht gegeven voor een aantal extra eigen meetstations nabij de industrieterreinen Moerdijk en Antwerpen, en aanvullende ammoniakmeetpunten vanuit het MAN. Daarnaast wordt in de periode 2020-2024 in samenwerking met de brede regio rondom Eindhoven gewerkt aan een innovatief regionaal netwerk met sensormetingen in Zuid-Oost-Brabant. Daarnaast zullen we in 2021 onderzoeken we of extra meetpunten – bijvoorbeeld in het kader van het Schone Lucht Akkoord – een toevoeging kunnen zijn om kennisvragen en witte vlekken in te vullen of als ondersteuning van burgerparticipatie en het gesprek over de omgevingsbelasting van agrarische bedrijven.

Terugdringen ernst en cumulatie van milieubelasting

In 2021 verkennen we verder op welke 'hotspots' veel klachten voorkomen en waar een stapeling van verschillende belastingen (o.m. geluid, stof, geurhinder) kan leiden tot een lagere leefomgevingskwaliteit. Bedoeling is dat verkenning aansluit bij de informatiebehoefte die leeft rondom invoering van de omgevingswet en de gebiedsgerichte aanpak die we als Brabant voorstaan.

Indicator	2021	2022	2023	2024
Rapport verkenning hotspots Brabant	1			
Plan van aanpak hotspots		1		

Wat willen we bereiken?

Gezondheid

In het najaar van 2020 wordt de rolneming van de provincie ten opzichte van het thema gezondheid uitgewerkt

Wat gaan we daarvoor doen?

Opstellen van uitvoeringsagenda, die invulling geeft aan rolneming van provincie.

In het voorjaar van 2021 wordt een uitvoeringsagenda opgesteld die invulling geeft aan de rolneming van de provincie op het gebied van gezondheid. Met de acties uit deze uitvoeringsagenda wil de provincie de gezondheid van de Brabanders bevorderen.

Wat willen we bereiken?

Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving (VTH) leveren een bijdrage aan een gezonde fysieke leefomgeving en daarmee een bijdrage aan een goed werk- en leefklimaat.

Indicator:

- De uitvoering VTH voldoet aan de beleidskaders uit de opgaven Natuur, Water en Milieu.

Wat gaan we daarvoor doen?

De vergunningverlening, toezicht en handhaving voldoen aan de gestelde generieke kwaliteitsdoelstellingen van rechtmatigheid en kwaliteit

Prestaties/maatregelen	Indicator	2020	2021	2022	2023
De vergunningverlening voldoet aan de gestelde generieke kwaliteitsdoelstellingen van rechtmatigheid en kwaliteit	Aantal vergunningverleningsprocedures waarin gebruik wordt gemaakt van de Wet dwangsom	<1%	<1%	<1%	<1%
	Aantal van rechtswege verleende vergunningen a.g.v. late of geen reactie bestuursorgaan (lex silencio positivo)	0	0	0	0
	Beschikkingen zijn binnen de wettelijke termijn afgehandeld – norm 90%	90%	90%	90%	90%
Toezicht en handhaving voldoen aan de gestelde generieke kwaliteitseisen	Handhavingsbeschikkingen blijven in stand na gerechtelijke toetsing	90%	90%	90%	90%
	Mate van spontane naleving (na eerste controles)	60%	60%	60%	60%

Beleidskaders en uitvoeringsagenda's

- Brabant Uitnodigend Groen (BrUG) (Besluit: PS 50/12; Afweegmoment: 2022)
- Beleidsactualisatie BrUG (Besluit: PS 77/17)

- Groen Ontwikkelfonds Brabant BV (Besluit: PS 42/13; Afweegmoment: 2027)
- Provinciaal Milieu- en Water Plan 2016-2021 (Besluit: 78/15; Afweegmoment: 2021)
- Beleidsvisie op het benutten van de potenties in de ondergrond (Besluit: 49/13)
- Instrumenteel kader VTH 2018
- Beleidsnota luchtvaart Noord-Brabant
- Interim omgevingsverordening Noord-Brabant
- Beleidsnota hergebruik stortplaatsen

Verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit dit begrotingsprogramma worden onderstaande verbonden partijen ingezet:

- Fonds Nazorg Gesloten Stortplaatsen
- Groen Ontwikkelfonds Brabant BV
- Omgevingsdienst Brabant Noord
- Omgevingsdienst Midden-en West-Brabant
- Omgevingsdienst Zuidoost Brabant

Nadere informatie over verbonden partijen staat in de paragraaf Verbonden partijen.

Ontwikkelingen en onzekerheden

Vooral de volgende ontwikkelingen zijn van invloed op het bereiken van de doelstellingen:

- De Raad van State heeft op 29 mei 2019 uitspraak gedaan over het Programma Aanpak Stikstof (PAS): het PAS mag niet als basis voor toestemming (vergunningen) voor activiteiten worden gebruikt. Het PAS is onvoldoende onderbouwd om vergunningen voor nieuwe activiteiten met stikstofeffecten op N2000-gebieden te verstrekken. Deze uitspraak heeft grote invloed op de vergunningverlening.
- De stikstofproblematiek houdt Nederland al sinds mei 2019 in de greep. Duidelijk is dat er -om de natuur te laten herstellen én de economie niet stil te laten vallen - ingrijpende maatregelen nodig zijn. De vele uiteenlopende belangen maken het lastig draagvlak voor maatregelen te verwerven. Eind 2020 zal het College PS informeren over de Brabantse Ontwikkelaanpak Stikstof.
- De (fysieke) basis van de bodem, het water en de lucht zijn (nog) niet op orde, de belasting van de natuur door stikstof, fosfaat en bestrijdingsmiddelen zijn (nog) te hoog en de verbetering van de waterkwaliteit- en kwantiteit blijft (vooralsnog) achter op de planning. Hierdoor staat het bereiken van de biodiversiteitsdoelen sterk onder druk.
- Er zijn nu nog onvoldoende partijen die initiatief en verantwoordelijkheid nemen voor de realisatie van het Natuurnetwerk Brabant en de ecologische verbindingzones.
- De financiering van de bosambities zijn afhankelijk van nog onbekende subsidiekaders bij het Rijk en de EU en de mogelijkheden om nieuwe woonlocaties te verbinden met nieuwe bossen.
- De arbeidsmarkt is erg krap. Hierdoor komen de omgevingsdiensten aan onvoldoende geschikt personeel.

Wat mag het kosten?

04 Natuur en milieu						
Bedragen x € 1.000	Realisatie	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2019	2020	2021	2022	2023	2024
<u>Lasten</u>						
Programmalasten	112.725	144.107	122.095	111.699	85.283	82.798
Toerekening organisatiekosten	9.829	9.400	8.673			
totaal lasten	122.554	153.507	130.768	111.699	85.283	82.798
<u>Baten</u>						

04 Natuur en milieu

Bedragen x € 1.000	Realisatie	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Programmabaten	16.077	13.912	4.816	4.616	4.491	4.106
Baten toerekening organisatiekosten	0	0	0	0	0	0
totaal baten	16.077	13.912	4.816	4.616	4.491	4.106
Saldo baten en lasten	-106.477	-139.595	-125.952	-107.083	-80.792	-78.692

Financiële toelichting op de verschillen tussen de ramingen 2021 en 2020

Lasten

- Voor de uitvoering van de aanpak stikstof zijn nog geen middelen geraamd in 2021. Hiervoor volgt eind 2020 een beroep op de knelpuntenbuffer. In 2020 was € 1,9 mln voor de aanpak stikstof geraamd.
- Voor de uitvoering van het Natuurnetwerk Brabant is in 2021 € 16,7 mln minder geraamd, omdat de grondposities (aankoop, verkoop en doorlevering) zich moeilijk laten ramen. Bij de jaarrekening 2020 worden begrotingswijzigingen voorgesteld op basis van de meest recente grondmutaties.
- Voor de afgeronde uitvoering van transitie Dienst Landelijk Gebieds-projecten zijn in 2021 geen middelen opgenomen. In 2020 was hier € 3,5 mln voor opgenomen.
- Voor biodiversiteit zijn in 2021 € 1,0 mln minder uitgaven gepland. In 2020 zijn middelen uit 2021 naar voren gehaald om 2 projecten te co-financieren.
- Voor de uitvoering van het robuust natuurnetwerk zijn in 2021 € 2,8 mln meer uitgaven gepland. Voornamelijk als gevolg van meer geraamde uitgaven voor Natura 2000 projecten.
- De herplanning van de intensivering toezicht en handhaving landbouw over de periode 2020 tot en met 2023 leidt tot € 1,3 mln minder geplande uitgaven in 2021.
- Voor de impuls omgevingsveiligheid zijn geen uitgaven geraamd in 2021. De rijksbijdrage hiervoor is in 2020 beëindigd (0,6 mln).

Baten

- Voor de uitvoering van transitie DLG-projecten zijn in 2021 € 2,1 mln minder baten geraamd dan in 2020. In 2020 zijn volgens de huidige ramingen de transitie DLG-projecten financieel helemaal afgerond.
- In 2020 zijn nog geen grondverkopen met betrekking tot het Natuurnetwerk Brabant geraamd, omdat de grondposities (aankoop, verkoop en doorlevering) zich moeilijk laten ramen per jaarschijf. Daarom is hiervoor in de begroting geen raming opgenomen. Dit leidt tot een € 6,0 mln lagere raming in 2020. Bij de jaarrekening 2020 worden begrotingswijzigingen voorgesteld op basis van de meest recente grondmutaties.

Programma 5 Economie, Kennis en Talentontwikkeling

Inleiding

Een goed draaiende innovatieve economie is een belangrijke voorwaarde om ervoor te zorgen dat de kwaliteit van leven, die we in Brabant nu kennen, ook voor de toekomst geborgd is. Het bedrijfsleven creëert een groot deel van de banen in Brabant en levert producten en diensten die het leven prettiger en makkelijker maken. In het Bestuursakkoord 2020-2023 zet het provinciebestuur met die reden in op het verder versterken van de economie van Brabant.

In najaar 2020 heeft GS het beleidskader Economie 2030 gepresenteerd waarin de provincie koers zet richting 2030. Met dit kader hebben we de ambitie om onze internationaal concurrerende, duurzame en innovatieve economie verder te versterken. Hiermee ontwikkelen we een economie die ook op lange termijn brede welvaart voor alle Brabanders garandeert. De economie van morgen moet zorgen voor meer productiviteit, maar moet ook bijdragen aan de maatschappelijke opgaven waarvoor we gesteld staan, zoals klimaatverandering, gezonde leefomgeving, voedselveiligheid en inclusiviteit. Dat noemen we een toekomstbehendig Brabant.

Een toekomstbehendige economie is wendbaar en veerkrachtig. Om dat te bereiken volgen we een aantal ontwikkelsporen. Deze ontwikkelsporen richten zich op het stuwende gedeelte van de Brabantse economie, als groeimotor voor de gehele economie. Deze stuwende bedrijfsactiviteiten halen inkomsten naar Brabant door export van producten en diensten. Zij zijn de groeimotor voor andere bedrijven in de omgeving, maar hebben ook te maken met hevige internationale concurrentie. Het vraagt dus inzet en alertheid om deze activiteiten in Brabant te behouden en versterken. Daarnaast is het nodig om tempo te maken met het digitaliseren en verduurzamen van alle onderdelen van de Brabantse economie.

Met het Actieplan Arbeidsmarkt: Talent voor de Kenniseconomie van Morgen zetten we stevig in op talentontwikkeling in de volle breedte van de economie. We willen internationaal toptalent aantrekken, maar ook vakmanschap in de breedte stimuleren. We versterken de kennisbasis van Brabant en borgen dat deze kennis ook voor Brabant gaat werken. Ons MKB moet aan de slag kunnen gaan met de kennis die aanwezig is bij onze kennisinstellingen en vice versa. We hebben in Brabant diverse ecosystemen waarin regionale netwerken van bedrijven, kennis en overheid samen werken aan kennis en innovatie. Deze ecosystemen moeten de kans krijgen zich door te ontwikkelen en nog beter met elkaar te verbinden. Hiertoe stimuleren we een ruimtelijke economische structuur, met kwalitatief sterke campussen en bedrijventerreinen, goede verbindingen en een fijne leefomgeving.

Tot slot versterken we bij het uitwerken van deze opgaven, de samenwerking met het Rijk, de EU en vergelijkbare ecosystemen in het buitenland.

In 2021 zullen we de uitvoering van het beleidskader Economie 2030 met kracht ter hand nemen en de ontwikkelsporen uitwerken met onze partners. We richten het vizier op de middellange en lange termijn, maar spelen uiteraard ook in op de actualiteit van de economie van vandaag: het opvangen van de gevolgen van de COVID-19 maatregelen op de economie. Met onze partners werken we aan een investeringsbenadering waarmee we op korte termijn investierend de crisis willen uitkomen.

Wat willen we bereiken?

Stimuleren van missie-gedreven innovatie door sterke ecosystemen en clusters van bedrijven.

Belangrijke schakel in sterke kennis- en innovatiesystemen is de beschikbaarheid van sleuteltechnologieën en de toepassing daarvan in concrete producten en diensten. We zijn hier als Noord-Brabant sterk in, maar

stellen ook vast dat er nog leemtes zijn. Ecosystemen zijn nog niet overal compleet, ook moet de samenhang en samenwerking tussen de verschillende clusters Brabantbreed sterker worden. We gaan met het bedrijfsleven, overheden en onze samenwerkingspartners in gesprek om deze leemtes op te vullen en crossovers aan te gaan. Dit doen we zowel binnen systemen (bijvoorbeeld Hightech Systemen & Materialen (HTSM), Life sciences, Maintenance) als tussen systemen (bijvoorbeeld tussen HTSM en Agrofood). Op deze manier borgen we dat het verdienvermogen van morgen steviger bediend wordt, en het stuwende deel van de economie maximaal ondersteund wordt.

(Outcome/output) Indicatoren:

- **Handhaving van Brabantse positie op de (RIS) en (RCI)ranglijsten**
 - RIS is de Regional Innovation Scoreboard van Europese Commissie, wat een gerenommeerde lijst is van de meest innovatieve regio's in Europa (250 regio's in totaal). De huidige innovatiepositie (plek 24 in 2019) hebben we vooral te danken aan het aantal patenten en publiek-private co-publicaties
 - RCI is de Regional Competitiveness Index, eveneens van de Europese Commissie, wat het concurrentievermogen van alle Europese regio's meet, bijvoorbeeld op gebied van infrastructuur en opleidingen. Wij scoren hoog in Brabant op opleidingsniveau en technologisch niveau. Huidige positie: 20 (2019)
- **% toename van het bruto regionaal product (BRP) ten opzichte van het voorgaande jaar .**
 - Het BRP groeit in 2021 (t.o.v. 2020).

Wat gaan we daarvoor doen?

Een impuls in digitalisering

Dataficering is een mondiale trend die gaat over het verkrijgen van digitale data en het vertalen van deze data in informatie en daarmee het bieden van toegevoegde waarde. We streven ernaar als regio de economische kansen van digitalisering optimaal en op een verantwoorde manier te benutten. Het gaat dan om meer data-verbondenheid, nieuwe bedrijvigheid en de ontwikkeling van digitale vaardigheden voor het MKB. Met dit doel en om te borgen dat we Brabant goed aansluiten op een nationale AI-coalitie richten we een Brabantbrede dataraad in en stellen we een Actieplan Dataeconomie 2021-2023 op.

Indicator: Datamaturiteit van MKB in Brabantse topsectoren (gemiddeld 2,5 in 2018 op schaal van 1 tot 5)

Een impuls aan de circulaire economie/samenleving

Wij werken aan een circulaire economie/samenleving door duurzamer om te gaan met de beschikbare grondstoffen en natuurlijke hulpbronnen, waardoor schade aan leefomgeving wordt voorkomen en zo gezonder leven mogelijk maakt. We verminderen samen met maatschappelijke partners het gebruik van niet hernieuwbare grondstoffen volgens de landelijke afspraken met 50 procent in 2030. Om dit doel te bereiken stellen we een Uitvoeringsprogramma Circulaire Economie op.

Indicator: Versnellen circulair grondstoffengebruik in de Brabantse samenleving (invulling indicator in uitvoeringsprogramma Circulaire Economie)

We zorgen voor een organisatorisch sluitende keten voor de ondersteuning van innovatieve starters, groeiers en scale-ups.

We geven daarbij o.a. opdracht aan de Brabantse Ontwikkelings Maatschappij (BOM) om samen met de regionale ontwikkelmaatschappijen een Pledge Fund te ontwikkelen.

De coronacrisis vergroot het belang om de kredietverlening in de markt voor het innovatieve MKB op gang te houden. We verkennen met onze partners hoe we daar de samenwerking kunnen versterken. Dit geldt

voor zowel de inzetbaarheid van publiek als privaat kapitaal voor nieuwe innovatieve ideeën en business cases.

Indicator:

- **% inzet vanuit middelen uit fondsen startup, BOM/ Brabant Startup Fonds (BSF) en scale-up fondsen.** Dit percentage zal (mede) bepaald worden o.b.v. Meerjarenplan BOM.

We versterken het organiserend vermogen in triple helix samenwerkingen op verschillende niveaus: in steden en op regionaal niveau

Per innovatiethema moet duidelijk zijn waar het ecosysteem staat. Waar liggen de sterktes die doorontwikkeld moeten worden? Waar zitten zwakke schakels? We benutten de ervaringen die we de afgelopen 4 jaar al hebben opgedaan met de verschillende clusterprogramma's. Op basis van de uitkomsten dagen we onze partners uit nieuwe Actie-agenda's Toekomstbestendige Clusters te maken. Dit doen we voor de clusters: HTSM, Maintenance, Slimme en groene mobiliteit, Life sciences and Health, Logistiek/distributie, Agrofood en de proces- en chemische industrie rondom de haven Moerdijk. Per agenda bespreken we waar en hoe we de cross-overs kunnen versterken, en hoe daarbij ook regionale en lokale inbedding gestalte krijgt. De actie-agenda's bundelen verschillende activiteiten per cluster en maken duidelijk op welke manier we de doorontwikkeling willen stimuleren. Dat kan met een 'in kind' bijdrage of met financiële middelen, uit provinciale, regionale, nationale of Europese fondsen.

Indicator:

- **We maken 7 Actie-agenda's Toekomstbestendige Clusters**

We zorgen dat rondom sleuteltechnologieën zogenaamde innovatie-coalities tot stand komen

Om innovatie in de breedte te versterken zorgen we als provincie dat we de komende jaren Brabantse innovatie-coalities ontwikkelen. In deze coalities optimaliseren we de inzet van instrumenten en zorgen we dat nationale (Groeibrief) en regionale groei-initiatieven (regiodeals) hun doorvertaling krijgen. De volgende 5 innovatie-coalities pakken we als eerste op: Groene chemie en materialen, Slimme en groene mobiliteit, Life sciences / health, Agrifood / voedselketen en Digitalisering en AI.

Indicator:

- **We bereiden de totstandkoming van 5 innovatie-coalities voor.**

Wat willen we bereiken?

Inzetten op talentontwikkeling voor de kenniseconomie van morgen

We ondersteunen partners in het aantrekken en behouden van voldoende talent voor de innovatie-opgaven van de toekomst, zoals vastgelegd in het Actieplan Arbeidsmarkt: Talent voor de Kenniseconomie van Morgen. We brengen arbeidsmarktregio's in positie om de weerbaarheid van werknemers te vergroten, vooral nu de coronacrisis onze economie hard raakt. We geven een extra impuls aan de aansluiting van onderwijs op onze prioritaire ecosystemen. We willen kennis voor Brabant laten werken. Daartoe richten we een Brabant Pact 2.0 in en gaan werken met de benadering van het Leven Lang Ontwikkelen. We werken daarbij samen met alle aanbieders van opleidingen in Brabant om de huidige infrastructuur meer robuust te maken. We overleggen met het Rijk om de bestaande scholingsfondsen - die nu gekoppeld zijn aan de verschillende sectoren - beter en slimmer te benutten, ook tussen sectoren. We maken ruimte voor nieuwe initiatieven zoals het hybride docentschap en de ontwikkelingen bij vak- en techniekroutes.

Indicatoren:

- **Spanningsindicator Brabantse arbeidsmarkt**

De spanningsindicator Brabantse arbeidsmarkt geeft de verhouding aan tussen het aantal vacatures en het aantal kortdurend werklozen. De indicator vergelijkt dus de actuele vraag naar personeel ten opzichte van het actueel beschikbaar aanbod.

In het 1e kwartaal (Q1) 2020 was de gemiddelde spanningsindicator onder de vijf Brabantse arbeidsmarktregio's 1,51 ([zie https://www.arbeidsmarkt cijfers.nl/Report/2](https://www.arbeidsmarkt cijfers.nl/Report/2)). Om tot een evenwichtige arbeidsmarkt te komen zou de spanningsindicator voor alle sectoren tenminste lager moeten worden dan deze in Q1 2020 was met als optimale eindwaarde 1,0.

- **% bruto arbeidsparticipatie (werkgelegenheid)**

De bruto arbeidsparticipatie wordt gemeten ten opzichte van de totale beroepsbevolking in de leeftijd van 15-75 jaar. In Q1 van 2020 was er een bruto arbeidsparticipatie van 71,3%. ([zie https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/82309NED/table?ts=1594368184860](https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/82309NED/table?ts=1594368184860).) Omdat de coronacrisis een hevig negatief effect heeft gehad op de bruto arbeidsparticipatie is het streven om deze op het niveau van Q1 2020 te krijgen.

- **Scholingsindicator**

We ontwikkelen een scholingsdashboard waar de cijfers van mbo, HBO en WO specifiek per sector worden gemonitord. Met het scholingsdashboard maken we het aantal studenten per onderniveau per sector inzichtelijk. Het dashboard zal in de loop van Q1 2021 worden geïmplementeerd.

Wat gaan we daarvoor doen?

Aantrekken van nationaal en internationaal talent

Met de inzet op:

- Het voorkomen van Braindrain door Brabant te 'branden' als *'place to be'* om te werken, wonen en leven:
- Het beter zichtbaar maken van het MKB voor hoger opgeleid (internationaal) talent:
- Het versterken van de connecties tussen talent, werkveld en onderwijsinstellingen in campussen.

Behouden van het aanwezige talent

Met de inzet op:

- Het vergroten van de bekendheid en zichtbaarheid van het mkb voor talent en vice versa:
- 'Branding' van Brabant als *'place to be'*.

Goed benutten van het Brabantse arbeidspotentieel

Met de inzet op:

- Het vergroten van de participatie en productiviteit en daarmee de concurrentiekracht te versterken.

Ontwikkelen talent

Er voor zorgen dat elk talent, Brabantse studenten en werknemers, zich op elk moment in hun werkende leven verder ontwikkelen.

Met de inzet op:

- Toekomstgericht en flexibel opleiden van talent.
- Brabant als voorloper van een Leven Lang Ontwikkelen.

Indicator: We ontwikkelen een arbeidsmarktdashboard waar de activiteiten die uit de actielijnen voortkomen in worden gemonitord.

Wat willen we bereiken?

Realiseren van sterkere clusters door Europese en internationale samenwerking

Brabantse bedrijven en kennisinstellingen hebben veel baat bij de internationale oriëntatie van de provincie. We helpen hen om krachtige allianties te smeden met innovatieve bedrijven en kennisinstellingen in andere (Europese) regio's en samen te werken met de Europese instellingen. We werken aan acquisitie van hoogwaardige bedrijven die onze clusters versterken, het bevorderen van onze export, het werven van internationaal talent en internationale innovatiesamenwerking. Het achterliggende doel van internationale samenwerking is dat onze economie beter functioneert en de export toeneemt. De economische samenwerking binnen Europa wordt daarbij steeds relevanter voor het Brabantse verdienvermogen en vorming van economische ecosystemen en clusters.

Wat gaan we daarvoor doen?

Bouwen en onderhouden van contacten en netwerken voor internationale innovatiesamenwerking

Gericht op onder meer nieuwe sleuteltechnologieën, digitalisering, verduurzaming en de clusters HTSM, Maintenance, Slimme en groene mobiliteit, Life sciences en health, Logistiek/distributie, Agrofood en de proces- en chemische industrie. Daarbij kijken we nadrukkelijk naar relevante sterke, innovatieve kennisregio's binnen én buiten Europa.

Indicator: 5 nieuwe Europese/internationale samenwerkingsverbanden

Optimaal gebruik blijven maken van de kansen die Europa ons biedt om provinciale beleidsdoelen te bereiken

Zie hiervoor paragraaf Europese programma's.

Indicator: We stellen twee keer per jaar PS-voortgangsrapportage over Europese programma's op, waarin voortgang wordt gemonitord.

Stimuleren van de internationale handel

We faciliteren in samenwerking met de Brabantse Ontwikkelingsmaatschappij een kwalitatief hoogwaardig pakket aan handelsbevorderingsactiviteiten gericht op een sterke economische ecosystemen en clusters. Dit doen we in aanvulling op onder meer de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) én branche- en clusterorganisaties.

Indicator:

- **aantal handel bevorderende activiteiten**
- **aantal deelnemende bedrijven/ kennisinstellingen**

Deze aantallen zullen (mede) bepaald worden door het Meerjarenplan van de BOM.

Continueren van investeringsbevordering

In samenwerking met de Brabantse Ontwikkelingsmaatschappij worden buitenlandse bedrijven en investeringen aangetrokken. We blijven inzetten op de acquisitie en doorontwikkeling van buitenlandse bedrijven die kwalitatief bijdragen aan de vorming van sterke economische ecosystemen. Dit moet de positie van Brabant als hoog innovatieve én logistieke hotspot versterken.

Indicator:

- **aantal gevestigde bedrijven binnen het Meerjarenplan BOM afgesproken specifieke doelgroepen**
- **aantal nieuwe arbeidsplaatsen**

Wat willen we bereiken?

Het versterken van de ruimtelijke-economische structuur

De kwaliteit van de woon- en leefomgeving, de ruimtelijke-economische structuur, is cruciaal voor de concurrentiekracht van Brabant. Als middenbestuur overzien we de ruimtelijk-economische structuur waarin Brabant als een stedelijke agglomeratie met meerdere kernen kan functioneren en waarin alle vier de sub-regio's deelnemen. Wij stemmen ontwikkelingen op elkaar af door de specifieke Brabantse kwaliteiten te versterken in de wisselwerking tussen stad en land. We werken daarbij samen met de steden, en opereren daarbij als partner in gebiedsontwikkelingen.

Indicator:

- **Provincie Noord-Brabant scoort gemiddeld op de Brede Welvaartsindicator (BWI in 2017).**

Wat gaan we daarvoor doen?

We stellen een investeringsbenadering Herstelaanpak Corona op

Samen met de steden, waarin we investierend de Coronacrisis willen uitkomen en invulling geven aan concrete projecten op 4 versnellingsopgaven (digitalisering, verduurzaming, verstedelijking en campusversterking).

Gebiedsgericht toekomstbestendig en duurzaam maken van bedrijfslocaties

We werken gebiedsgericht aan (de beschikbaarheid van) kwalitatief hoogwaardige werklocaties in de verschillende Brabantse regio's. We leggen de focus op bedrijventerreinen als energiehubs, vraaggerichte (top)locatieontwikkeling, locaties voor XXL-logistiek en stedelijke werkmilieus. We stimuleren dat deze locaties goed bereikbaar en duurzaam zijn, en dat voor elkaar relevante hotspots onderling goed verbonden zijn.

Bijdragen aan campusontwikkeling

We stimuleren en investeren in concrete campuslocaties in Brabant als dat nodig is om de vorming van een goed functionerend ecosysteem in brede context te versterken. We ontwikkelen daartoe aan een nieuw investeringskader en stimuleren dat uitbreiding mogelijk is binnen ons geldend kader voor stikstofreductie.

Inrichten van prettige verblijfsmilieus

We investeren in kwalitatieve verbetering van het woon- en leefklimaat voor alle (toekomstige) Brabanders met daarbij additionele aandacht voor het aantrekken en vasthouden van specifieke groepen in een internationaal concurrerende arbeidsmarkt: IT, creatief, technologisch en ondernemerstalent. We creëren daarmee omgevingen waar mensen graag zijn en elkaar ontmoeten. We stimuleren samenwerking tussen regio's op gebied van sport, vrije tijd, cultuur, onderwijs en zorg. We faciliteren de relatie tussen gemeenten, die de handen ineenslaan om ontwikkelingen op de juiste plekken te stimuleren en te geleiden. We pakken daarbij onze rol op gebied van vrijetijdseconomie, landschapskwaliteit, sport en cultureel erfgoed als belangrijke instrumenten om het voorzieningenniveau internationaal competitief te maken.

Voldoende en toereikende woningen

Indicator:

- **Geen, worden mede door andere programma's bepaald**

Beleidskaders en uitvoeringsagenda's

Beleidskaders

- Beleidskader Economie 2030

Uitvoeringsagenda's/Strategische documenten

- Innovatieprogramma Hightech Systemen & Materialen; Uitvoeringsprogramma 2017-2020
- Uitvoeringsprogramma innovatie High Tech Systemen en Materialen, vervolginvestering Fotonica en Brainport Industries Campus
- Innovatieprogramma Agrofood Brabant 2020
- Innovatieprogramma Maintenance & Services; Uitvoeringsprogramma 2017-2020
- Uitvoeringsprogramma Biobased Delta; Brabant beweegt Biobased
- Propositiedocument Logistics Community Brabant
- Uitvoeringsprogramma LifeSciences & Health
- Pivot Park 2.0, impulsen voor een duurzame exploitatie
- Data Science: Graduate School en Cluster Initiatief
- Digitalisering: verkenning Brabant digitaliseert. Agenda Digitalisering in Brabant.
- Smart data: eerste stap richting een vooraanstaande data-economie
- Evaluatie fondsen uit de eerste en de tweede tranche Investeringsagenda Essent
- Aanpassingen Innovatiefonds Brabant BV, 2017
- Businessplan Valorisatiefonds Brabant
- Uitvoeringsprogramma werklocaties 2016-2019
- Pact Brabant
- Actieplan Arbeidsmarkt "Talent voor de kennis economie van morgen"
- Statenmededeling "Continuering aanpak Internationalisering en Branding en beschikbaar stellen stelpost"
- Statenmededeling Bouwsteen Economie & Internationalisering Brabant

Verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit dit begrotingsprogramma worden onderstaande verbonden partijen ingezet:

- BOM Holding BV
- Meerjarenplan BOM 2017-2020
- Businesspark Aviolanda (BPA)
- Pivot Park holding
- Green Chemistry Campus BV
- Havenbedrijf Moerdijk
- Stichting Leisure Ontwikkelfonds Noord-Brabant
- Brabant Startupfonds

Nadere informatie over verbonden partijen staat in de paragraaf Verbonden partijen.

Ontwikkelingen en onzekerheden

De effecten van de coronacrisis zijn uiteraard ook van invloed op het wel of niet slagen van onze inspanningen. We zien, ook uit de meest recente peiling van ons nieuwe instrument, het Brabant Business Panel, dat ondernemers nu zorgen hebben, maar verwachten over een half jaar wel herstel te zien glopen. Wel geven ze duidelijk aan dat de werkgelegenheid achter zal blijven.

Een andere kritische succesfactor is de mate waarin we slagen met onze partners samen op te trekken. Gemeenten hebben het dankzij de effecten van de coronacrisis moeilijk om de eigen begroting rond te

krijgen. Partners in het veld kennen een gelijke druk op de eigen bedrijfsvoering. Belangrijk is dat we samen ruimte ervaren om te investeren in de economische kracht van Brabant van morgen.

Wat mag het kosten?

05 Economie, kennis en talentontwikkeling						
Bedragen x € 1.000	Realisatie	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2019	2020	2021	2022	2023	2024
<u>Lasten</u>						
Programmalasten	62.167	68.052	27.950	27.905	21.436	19.937
Toerekening organisatiekosten	6.400	6.184	5.500			
totaal lasten	68.567	74.235	33.450	27.905	21.436	19.937
<u>Baten</u>						
Programmabaten	20.004	14.281	101	103	545	0
Baten toerekening organisatiekosten	902	0	0	0	0	0
totaal baten	20.906	14.281	101	103	545	0
Saldo baten en lasten	-47.660	-59.954	-33.349	-27.802	-20.891	-19.937

Financiële toelichting op de verschillen tussen de ramingen 2021 en 2020

In het algemeen valt op te merken dat de begroting 2021 niet 1-op-1 vergelijkbaar is met begroting 2020. Begroting 2021 volgt het nieuwe Beleidskader 2030 terwijl begroting 2020 nog gebaseerd was op (het laatste jaar van) het Economisch Programma 2020. (De extra bestuursakkoord-middelen t.b.v. nieuwe beleidskader zijn nog niet in begroting 2021 opgenomen.)

Lasten

- De verschillen in de raming van de lasten in 2021 ten opzichte van 2020 (ruim € 40 mln.), worden met name veroorzaakt doordat voor de cofinanciering Europese Programma's (Interreg en OP Zuid), MIT en Efro-bijdragen er in 2021 nog geen bedragen geraamd zijn terwijl in 2020 hiervoor een bedrag is opgenomen van € 25,8 mln. (en dus in 2021 lager).
- Verder zijn er in 2020 nog extra middelen geraamd als uitloop van (besteding van middelen van) de bestuursperiode 2016-2019. (vanuit Investeringsagenda Economische Structuurversterking 3e tranche.) Dat geldt voor de volgende onderwerpen: Mindlabs (2020: € 1,9 mln.), Innovatie met topsectoren (2020; € 9,2 mln. voor Hightech systemen en materialen, Life-science & health en Maintenance. In totaal is hierdoor de raming in 2021 € 11,1 mln. lager dan in 2020.
- Voor Economische Structuurversterking zijn middelen vanuit 2020 naar voren gehaald (o.a. meerjarige subsidies), waardoor het budget in 2021 € 7,5 mln. hoger is. Voor Arbeidsmarktbeleid geldt het omgekeerde, hiervoor zijn middelen voor 2020 juist opgehoogd omdat in 2020 meerjarige subsidies zijn verstrekt + meer middelen t.b.v. corona-maatregelen zijn ingezet. Hierdoor budget in 2021 € 7,6 mln. lager dan in 2020.
- Structurele basissubsidie aan de BOM is in 2021 € 1,3 mln. lager dan in 2020. Vanuit andere programma's / programmaonderdelen kan/zal deze worden aangevuld.
- Voor proceskosten/kleine projecten m.b.t. Digitalisering is er vorige bestuursperiode € 4 mln. (vanuit Breedbandfonds) beschikbaar gesteld, verdeeld over de jaren 2019 t/m 2022. O.b.v. realistisch ramen in 2021 € 1,75 mln. lager dan in 2020.

N.B. Middelen voor Digitalisering 2021 -2023 zullen o.b.v. uitvoeringsagenda Dataeconomie nog worden toebedeeld.

Baten: Het verschil in de raming van de baten in 2021 ten opzichte van 2020 (ruim € 14 mln.) wordt veroorzaakt doordat de Efro-bijdragen m.b.t. Europese programma's in 2021 nog niet in de raming zijn opgenomen.

Programma 6 Energie

Inleiding

We werken aan een duurzame en energiezuinige samenleving om onze provincie aantrekkelijk en concurrerend te houden richting 2030. Voor Brabant als innovatieve maak-regio en verbonden netwerksamenleving biedt de energietransitie volop kansen. Bijvoorbeeld voor nieuwe banen, ontwikkelruimte voor industrie en mobiliteit, schone lucht, toekomstbestendige woningen en kostenbesparing. We zien de energietransitie als een gedeelde opgave waarbij draagvlak cruciaal is. De inzet van burgers, bedrijven, overheden en maatschappelijke organisaties is nodig om deze systeemverandering te laten slagen. De overgang naar het nieuwe systeem verandert álle sectoren, van mobiliteit (elektrisch rijden) tot wonen (over op nieuwe warmtesystemen) en industrie (nieuwe processen).

Met onze partners willen we richting 2030 de CO₂-emissies als gevolg van energiegebruik met 50% verminderen en ten minste 50% van de nog benodigde energie duurzaam opwekken om aan onze verplichtingen uit het klimaatakkoord te voldoen. Door in te zetten op besparing en duurzame / hernieuwbare energieproductie leveren we een bijdrage aan het terugdringen van de uitstoot van broeikasgassen en verbeteren we de luchtkwaliteit voor onze inwoners.

In het nieuwe energiesysteem gaan we over op bronnen die in de meeste gevallen tijdelijker en lokaler van aard zijn. Met meer flexibiliteit op het energienet is het nodig om vraag- en aanbod te matchen. Digitalisering gaat hierbij een cruciale rol spelen. Denk daarbij aan mogelijkheden voor opslag (en conversie) voor buffering van energie. Smart energy maakt het mogelijk om vraag en aanbod volledig automatisch te koppelen en zorgt daarmee voor een effectief en efficiënt energiesysteem.

Om een goed beeld te krijgen van de mogelijkheden voor een toekomstige energiemix voeren we een energiesysteemstudie uit. Daarnaast worden ook de mogelijkheden voor waterstof en kernenergie onderzocht.

Tevens vindt eind 2020 de herijking van het uitvoeringsprogramma Energie Verbindt plaats op basis van het nieuwe bestuursakkoord (2020-2023), waarbij onderstaande beleidsprestaties en indicatoren deels aangepast kunnen worden.

Wat willen we bereiken?

Verduurzaming van de energieopwekking

Om het doel (100% duurzame energie in 2050, grotendeels afkomstig uit Noord-Brabant) te behalen, leggen we de komende jaren sterk de nadruk op de ontwikkeling van energieprojecten, zoals wind- en zonprojecten, geo- en aquathermie en projecten voor conversie en opslag van energie. Het toekomstbeeld van 100% duurzame energie vormt een grote uitdaging. Complex, maar zeker mogelijk met de Brabantse mentaliteit van 'de handen ineenslaan en aanpakken'.

Indicator:

- **Totale productie van hernieuwbare energie in petajoule (PJ) (verplichte indicator, bron Klimaatmonitor)**

Wat gaan we daarvoor doen?

Doorlopen ruimtelijke (vergunning)procedures op verzoek van gemeenten en/of initiatiefnemers

Indicator: 100% van de verzoeken van gemeenten om samen op te trekken in het kader van aantal ondersteunde procedures zijn gehonoreerd.

Opstellen Regionale Energie Strategieën

2020	2021
4 concept-RES-en	4 vastgestelde RES-en

Wat willen we bereiken?

Verminderen broeikasgasemissies

We zetten volop in op besparing en verduurzaming, want (fossiele) brandstoffen die je niet verbruikt leveren geen uitstoot op en duurzame energie evenmin. Fossiele brandstoffen leveren door CO₂-uitstoot de belangrijkste bijdrage aan de totale uitstoot van broeikasgassen.

Indicatoren:

- **(Verplicht) Totale emissie broeikasgassen (uitgedrukt in CO₂-equivalenten) in absolute aantallen (in tonnen uitstoot) (bron Klimaatmonitor)**
- **Emissie gerelateerd aan energie: totale CO₂- emissie in absolute aantallen (in tonnen uitstoot) (bron Klimaatmonitor)**

Wat gaan we daarvoor doen?

Bevorderen energiebesparing bij bedrijven onder provinciaal bevoegd gezag

Indicator	2020	2021	2022	2023	2024
Het aandeel van bedrijven dat gecontroleerd is door de omgevingsdiensten	25%	50%	75%	100%	
Aandeel van de bedrijven dat maatregelen treft/voldoet				75%	100%

Mobiliteit

Zie programma 8 "Basisinfrastructuur Mobiliteit" m.b.t. duurzaam bouwen en beheren van provinciale infrastructuur en 100% elektrische bussen in concessies in Brabant.

We delen kennis met en faciliteren gemeenten in het realiseren van de lokale warmtetransitie

Indicator: Brabant-brede kennisinfrastructuur voor warmtetransitie is beschikbaar en laagdrempelig benaderbaar voor gemeenten.

We ontwikkelen instrumentarium voor energiebesparing bij maatschappelijk vastgoed

Indicator: we ontwikkelen instrumentarium voor energiebesparing voor 2 typen vastgoed t/m 2023.

Wat willen we bereiken?

Bijdrage leveren aan een toekomstbestendige energie-infrastructuur

We gaan van een centraal gestuurd, fossiel energiesysteem (voor elektriciteit, warmte en voorstuwingskracht) naar een flexibel, duurzaam energiesysteem. Een systeem met bronnen die in de

meeste gevallen meer tijdelijk en lokaal van aard zijn, zon- en windenergie bijvoorbeeld zijn variabel. Energieconversie en -opslag zullen daarom van cruciaal belang worden om altijd voldoende energie te kunnen leveren.

Indicator:

- **Bijdragen aan de ontwikkeling van oplossingen voor opslag en conversie voor een haalbare en betaalbare energietransitie**

Wat gaan we daarvoor doen?

Realiseren van een strategisch netwerk van (semi-)publieke laadpunten

Indicator: Minimaal 1 laadpunt per 5 elektrische personenvoertuigen (2021).

Stimuleren netwerksamenwerking rond en eerste uitrol van innovaties in de energie-infrastructuur

Indicator: 2 ondersteunende samenwerkingsverbanden t/m 2023.

Wat willen we bereiken?

Provinciale inkopen, infrastructuur en vastgoed verregaand circulair en energieneutraal

Ook verduurzaming van de provinciale organisatie en bezittingen, zoals wegen, levert een bijdrage aan energiereductie en circulariteit. Verregaand betekent best beschikbare mogelijkheden worden beoordeeld op basis van kosten over de levenscyclus (LCC).

Indicator:

- **Om draagvlak en marktstimulans te creëren treedt de provincie Noord-Brabant via aanbestedingen en inkoop op als 'goed voorbeeld'.**

Wat gaan we daarvoor doen?

Mobiliteit

Zie programma Mobiliteit m.b.t. duurzaam bouwen en beheren van provinciale infrastructuur; Samenwerkingsverband voor duurzaam bouwen (Indusa).

Verduurzamen provinciale bedrijfshuisvesting

Het energielabel van de provinciale bedrijfshuisvesting is minimaal label C en waar mogelijk label A geworden in 2023.

Beleidskaders en uitvoeringsagenda's

Beleidskaders

- De [Brabantse Omgevingsvisie](#) 'De kwaliteit van Brabant';
- [Energieagenda 2019-2030](#) (PS 14 december 2018, 86/18);
- [Nationaal klimaatakkoord \(28 juni 2019\)](#);

Uitvoeringsagenda's;

- [Uitvoeringsprogramma Energie](#) (GS 1 oktober 2019).
- Herijking Uitvoeringsagenda (planning eind 2020)

Verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit dit begrotingsprogramma worden onderstaande verbonden partijen ingezet:

- Brabantse Ontwikkelingsmaatschappij;
- Energiefonds Brabant;
- Innovatiefonds Brabant;
- Enexis NV/ Enpuls.

Nadere informatie over verbonden partijen staat in de paragraaf Verbonden partijen.

Ontwikkelingen en onzekerheden

Afhankelijkheid vele partners / marktwerking

De energietransitie biedt grote kansen, maar is tevens een complexe opgave, waarin op vele terreinen gelijktijdig verandering noodzakelijk is en waarvoor vele spelers nodig zijn. De vijf transitiepaden(linkje) vragen allemaal, op zichzelf én in onderlinge samenhang, verandering van overheden, maatschappelijke instituties, bedrijven en inwoners. De provincie is slechts één van de vele noodzakelijke spelers en bovendien een speler met beperkte sturende mogelijkheden. Daarmee is onze invloed beperkt en is focus op samenwerking en rolneming belangrijk. We hebben weinig wettelijke taken op het gebied van de energietransitie, het grootste gedeelte van de opgave dient gerealiseerd te worden door andere partijen dan de provincie. Als provincie zijn we slechts één van de spelers die aan deze opgave werken. Samen met Europa, het Rijk, provincies, gemeentes, kennisinstellingen en het bedrijfsleven (MKB) leveren we een bijdrage aan het genoemde resultaat. Nadere informatie over financiële risico's en risicomanagement staat in de paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing.

Klimaatakkoord

Gezien het feit dat de doelstellingen van het Klimaatakkoord passen binnen de kaders zoals PS deze heeft vastgesteld in de Omgevingsvisie en Energieagenda 2019-2030 voorzien wij vooralsnog geen extra provinciale kosten. Landelijk volgt een bestuurslasten onderzoek. Wij gaan ervan uit dat indien er extra taken naar de provincie komen daarvoor ook extra middelen vanuit het rijk meekomen.

Wat mag het kosten?

06 Energie						
Bedragen x € 1.000	Realisatie 2019	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022	Begroting 2023	Begroting 2024
Lasten						
Programmalasten	11.664	10.268	6.110	5.050	4.965	959
Toerekening organisatiekosten	4.257	3.705	2.888			
totaal lasten	15.921	13.972	8.998	5.050	4.965	959
Baten						
Programmabaten	794	1.401	181	181	181	181
Baten toerekening organisatiekosten	0	0	0	0	0	0
totaal baten	794	1.401	181	181	181	181
Saldo baten en lasten	-15.127	-12.571	-8.816	-4.868	-4.783	-778

Financiële toelichting (op de verschillen tussen de ramingen 2021 en 2020)

De verschillen in de raming van de lasten in 2021 ten opzichte van 2020 (ruim € 4 mln.), worden met

name veroorzaakt doordat in 2020 nog uitgaven zijn begroot als uitloop van de investeringsagenda Energietransitie 3e tranche.

Programma 7 Landbouw en voedsel

Inleiding

Binnen landbouw en voedsel gaat het om belangrijke innovatieve sectoren met een duidelijk toegevoegde waarde voor Brabant. We willen in deze sectoren meer balans tussen de economische, maatschappelijke en economische waarden. Daarbij staat ondernemerschap voorop. We zien het als onze verantwoordelijkheid om te sturen op randvoorwaarden: lagere emissies, een beperkte CO2 voetafdruk, gesloten kringlopen en een diervriendelijke aanpak. De toekomst van jonge boeren vraagt extra aandacht.

Begin 2021 wordt het beleidskader Landbouw en Voedsel 2030 aan de Staten ter vaststelling aangeboden en stelt het college de Uitvoeringsagenda op.

Het bevorderen van innovaties is een belangrijk speerpunt van beleid. Om innovatie naar een hoger plan te tillen is samenwerking van essentieel belang. De provincie zal die samenwerking in triple helix-verband bevorderen. Uitgangspunt is een missie-gedreven aanpak om daarmee bij te dragen aan zowel de maatschappelijke opgaven, als ook de concurrentiekracht van de sectoren.

Verder zal een (integrale) gebiedsgerichte aanpak een belangrijke rol gaan spelen en zal synergie tussen landbouw en natuur en een betere relatie tussen de provincie en de landbouwsector worden bevorderd. Na de vaststelling van de nieuwe visie zullen we in de begroting opgenomen indicatoren en prestaties opnieuw bezien en mogelijk herformuleren.

Wat willen we bereiken?

Bijdragen aan het minimaliseren van ongewenste effecten van de landbouw op de omgeving

In de veehouderij hanteren we een "One Health" aanpak gericht op de gezondheid van mensen en dieren. Aspecten zijn onder meer: de emissies van geur, ammoniak, (fijn) stof (incl. biologische agentia), antibioticagebruik, verbeterde dierenwelzijn en acceptabel lage risico's voor de gezondheid van boeren en burgers en de leefbaarheid van het buitengebied.

In de plantaardige sectoren gaat het om een minimaal gebruik van gewasbeschermingsmiddelen en het maximaal beperken van de emissie van (resten van) gewasbeschermingsmiddelen en nutriënten.

Indicatoren gewasbeschermingsmiddelen en het maximaal beperken van de emissie van (resten van) gewasbeschermingsmiddelen en nutriënten.

Indicatoren

- **Emissie fijn stof uit veehouderij in Noord-Brabant**
- **Aantal woningen met een berekende kans op geurhinder groter dan 20%**

Wat gaan we daarvoor doen?

Ontwikkeling en toepassing van innovatieve stalsystemen

Indicator: Ontwikkelde en toegepaste innovatieve, schoon-bij-bij-de-bron-stalsystemen (aantal: 5)

Stimuleren van veehouders om gebruik te maken van de ondersteunende maatregelen

Indicator: Veehouders die gebruik maken van ondersteunende maatregelen (aantal 250)

Wat willen we bereiken?

Stimuleren van de ontwikkeling van een economisch gezonde agrarische sector in Noord-Brabant

Wij bevorderen de ontwikkeling van nieuwe verdienmogelijkheden die Brabantse boeren helpen een inkomen te verwerven. Ook gaan wij door met de ondersteuning van jonge boeren, onmisbaar voor de toekomst van de agrarische sector, o.m. via de Regeling Jonge landbouwers (Jola-regeling).

Bij technische en sociale innovatie richten we ons op alle onderdelen van de voedselketen in Noord-Brabant. Uitgangspunt daarbij is het versterken van een kennis- en innovatiesysteem, samen met de regionale triple-helix-organisaties, de BOM en kennis-instellingen, binnen en buiten Brabant. We zoeken daarbij de synergie met andere provincies en het rijk. Een internationale oriëntatie en de verbinding met andere sectoren, zoals de 'high tech'-sector maakt daar onderdeel van uit. Belangrijke thema's bij de innovatie-aanpak zijn: 'smart farming', 'smart processing', 'korte ketens', 'eiwittransitie', 'future foods', 'synergie landbouw en natuur' en 'voedselverspilling en reststroomverwaarding'. Bij thema's als smart farming en smart processing speelt digitalisering een belangrijke rol.

Wat gaan we daarvoor doen?

Ondersteunen initiatieven Voedsel 1000

Indicator: Ondersteunde trajecten (aantal: 5)

Ondersteuning initiatieven agrofood high-tech trajecten (inclusief crossovers)

Indicator: initiatieven begeleid naar aanvraag Europese of nationale financiering (aantal: 4)

Realisatie en bieden experimenteerruimte voor innovatieve projecten

Indicator: Casussen (aantal: 3)

Wat willen we bereiken?

Bevorderen van het sluiten en verkleinen (in tijd en ruimte) van kringlopen in de Brabantse landbouw

Wij willen kringlooplandbouw bevorderen door een palet aan activiteiten te stimuleren: een beter bodembeheer, minder waterverbruik, andere (eiwit)gewassen, (her)gebruiken en verwaarden van reststromen en het (anders) produceren, opslaan en bewerken van dierlijke mest en een sterk verminderd gebruik van kunstmest. We doen dat met het project Brabant Bemest Beter. We zullen de samenwerking zoeken met de uitvoeringspraktijk kringlooplandbouw op nationaal niveau. De Brabantse (satelliet van) de Boerderij van de Toekomst gaat daar een belangrijke rol in spelen.

Wat gaan we daarvoor doen?

Ondersteuning projecten nieuwe teelten/teeltmethodieken plantaardige eiwitten

Indicator: Ondersteunde projecten (aantal: 4)

Uitvoering Brabant bemest beter

Indicator: Brabant bemest beter in uitvoering (aantal: 1)

Wat willen we bereiken?

Bijdragen aan maatschappelijke waarden met de Brabantse landbouw- en voedselsector

We beogen een betere verbinding tussen maatschappij en de boer

We bevorderen natuurinclusieve landbouw door ondernemers te ondersteunen bij hun omschakeling en door het beschikbaar stellen van grond onder voorwaarden tegen een marktconforme, gereduceerde pachtprijs.

Beleidskaders en uitvoeringsagenda's

Beleidskaders

- Omgevingsvisie
- Notitie "Versnelling transitie veehouderij" (juli 2017)

Uitvoeringsagenda's

- Uitvoeringsagenda Brabantse Agrofood 2016 -2020
- Programma 'Ondersteunende maatregelen versnelling transitie veehouderij'
- Uitvoeringsprogramma plantaardig

Verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit dit begrotingsprogramma worden binnen het programma geen verbonden partijen ingezet.

Nadere informatie over verbonden partijen staat in de paragraaf Verbonden partijen.

Ontwikkelingen en onzekerheden

Een mogelijk aanhoudende Corona-crisis zal van het programma extra inspanningen vergen omdat het programma veel samenwerkt met externe partijen. Wat dit concreet voor de uitwerking van het programma kan betekenen is nog niet in te schatten.

Verder zijn er veel beleidsontwikkelingen op rijks en Europees niveau, dit leidt op een aantal dossiers tot onzekerheid.

Wat mag het kosten?

07 Landbouw en voedsel						
Bedragen x € 1.000	Realisatie	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2019	2020	2021	2022	2023	2024
<u>Lasten</u>						
Programmalasten	10.850	25.130	2.238	600	0	0
Toerekening organisatiekosten	3.052	3.127	2.767			
totaal lasten	13.902	28.257	5.005	600	0	0
<u>Baten</u>						
Programmabaten	104	145	0	0	0	0
Baten toerekening organisatiekosten	0	0	0	0	0	0
totaal baten	104	145	0	0	0	0
Saldo baten en lasten	-13.798	-28.112	-5.005	-600	0	0

Financiële toelichting op de verschillen tussen de ramingen 2021 en 2020

Het verschil tussen de raming 2021 en 2020 (circa 23 mln) betreft:

- Ondersteunende maatregelen, incl natuurinclusieve landbouw (€ 7,7 mln)
- Inzet Rijksbijdrage Zuidoostelijke Zandgronden en Brabantse Bodem (€ 4,8 mln)
- Uitgaven POP3 (€ 3,8 mln)
- Inzet middelen investeringsagenda tbv innovatie, LIB en toekomstbedrijven (€ 2,4 mln)
- Overige inzet transitie veehouderij (€ 4,3 mln)

De bij Bestuursakkoord '20 - '23 voor Landbouw en Voedsel gereserveerde middelen (€ 9 mln) en restant gereserveerde middelen t.b.v. Ondersteunend Maatregelen (€ 7 mln) zullen op basis van de nog vast te stellen visie Landbouw en Voedsel en bijbehorend uitvoeringsagenda worden opgenomen in de meerjarenraming.

Programma 8 Basisinfrastructuur mobiliteit

Inleiding

We werken aan een veilig, robuust, slim en duurzaam mobiliteitssysteem voor Brabant.

Het werken aan goede en duurzame bereikbaarheid voor alle Brabanders vanuit onze wettelijke verantwoordelijkheden is stevig verankerd in dit programma.

De corona-uitbraak heeft in 2020 veel effect gehad op onderdelen van ons mobiliteitssysteem. Bijvoorbeeld op het openbaar vervoer, waar de reizigers aantallen fors zijn afgenomen.

We gaan stevig door met wat al eerder in gang is gezet zoals de transitie naar gedeelde mobiliteit. Die is nodig om het openbaar vervoer flexibel, toekomstbestendig en betaalbaar te houden. De voortgaande digitalisering en dataficering helpen bij het maken van die omslag.

We willen steeds meer op basis van data beslissingen nemen. Het in kaart brengen van verkeersstromen of piekmomenten bijvoorbeeld helpt daarbij. Analyse van data en een risicogestuurde aanpak kan ook helpen bij het nog veiliger maken van onze wegen. Brabant kent te veel verkeersslachtoffers en in ons verkeersveiligheidsplan hebben we afgesproken dat onze ambitie 0 is. Een goed onderhouden provinciaal fiets- en wegennet zonder achterstallig onderhoud hoort daar vanzelfsprekend bij. Waar mogelijk verbeteren we de bereikbaarheid en de verkeersveiligheid.

Recent is als vertaling van de Brabantse omgevingsvisie het Beleidskader Mobiliteit 2030 naar Provinciale Staten gestuurd. Daarin wordt de koers voor de komende jaren uitgestippeld. Met een bijbehorende set van indicatoren (Staat van Brabant) kan in de loop van 2021 de begroting daarop worden aangepast en aangescherpt.

Wat willen we bereiken?

We zorgen voor een goed functionerend provinciaal wegennet als onderdeel van het totale Brabantse wegennet

Vanuit de kernwaarden veilig, bereikbaar, leefbaar en duurzaam.

Indicator:

- **De staat en inrichting van de provinciale wegen worden positief gewaardeerd door de Brabantse burger (waardering WOW $\geq$ 7).**

Wat gaan we daarvoor doen?

Planmatig beheer en onderhoud provinciale infrastructuur

- De provincie voert planmatig beheer en onderhoud uit op de provinciale infrastructuur zoals afgesproken in de meerjarige kwaliteitsvisie (KOPI, 2018). Score per onderdeel binnen vastgestelde bandbreedte.
- We realiseren een data-gedreven mobiliteitsbeleid, asset management en risicogestuurde verkeersveiligheid op basis van gestructureerde regionale dataverzameling (operationeel in 2023).
- Alle verlichting langs provinciale wegen is in 2021 vervangen door LED.

Een overzicht van de geplande onderhoudsprojecten en planstudies is opgenomen in de statenmededeling programmering mobiliteit 2021-2026. We bieden ruimte aan extra ambities, waarbij we werk met werk proberen te maken. Voor een efficiënte uitvoering én verdere verduurzaming van de beheer- en onderhoudstaak initiëren, faciliteren en stimuleren we voortdurend innovatie. Dat doen we naast het zelf testen en ontwikkelen in de praktijk via de wijze van het aanbesteden van werken waarbij de markt steeds

maximaal wordt uitgedaagd op het vlak van innovaties en duurzaamheid. In 2021 wordt een tweede steunpunt verduurzaamd en wordt de pilot 'Licht als dienst' afgerond en geëvalueerd.

Wat willen we bereiken?

We streven naar nul verkeersslachtoffers in Brabant

Samen met partners zoals gemeenten, Rijkswaterstaat, politie en openbaar ministerie bevorderen we de verkeersveiligheid met een integrale aanpak via drie pijlers: gedrag, infrastructuur en handhaving (BVVP, 2020). In het nieuwe beleidsplan kiezen we voor een meer pro-actieve en risico-gestuurde aanpak op basis van data-indicatoren.

Indicatoren:

- **Aantal verkeersslachtoffers in Brabant**

Wat gaan we daarvoor doen?

Gedrag en handhaving

- Aantal leerlingen in het basisonderwijs, voortgezet onderwijs en MBO dat bereikt is met BrabantsVerkeersveiligheidsLabel (BVL), Totally Traffic (TT) en TT projects: aantal leerlingen groter of gelijk aan vorig jaar.

aantal leerlingen	2021	2022	2023
norm	207.500	209.500	211.000

- Naar aanleiding van het nieuwe BVVP komen we in de loop van 2021 met een geschikte indicator voor de gedragsgerichte maatregelen.

Via voorlichting en educatie streven we naar meer bewustwording in het verkeer op basis van een brede communicatiestrategie, waar de bestaande campagne Brabant gaat voor NUL verkeersdoden deel van uitmaakt. We hebben hierbij aandacht voor de acht thema's uit BVVP. Op basis van een risico-gestuurde aanpak wordt input geleverd voor infrastructurele maatregelen. Ook maken we afspraken met politie en openbaar ministerie over handhavingsacties.

Wat willen we bereiken?

We zorgen voor een passend aanbod van gedeelde mobiliteit (inclusief OV) voor alle reizigers

Indicatoren:

- **Uitvoering OV-concessies: Klanttevredenheidscijfer OV-klantenbarometer (>= vorig jaar).**
- **Transitie naar gedeelde mobiliteit: indicator nader te bepalen n.a.v. uitwerking adaptieve uitvoeringsagenda gedeelde mobiliteit (indicator opgenomen in begroting 2021).**

Wat gaan we daarvoor doen?

Uitvoering OV-concessies

We zien het OV als een verbindende schakel in het Brabants mobiliteitsnetwerk dat bijdraagt aan de bereikbaarheid, leefbaarheid en duurzaamheid van onze provincie. Samen met de vervoerders, gemeenten, Reizigersoverleg Brabant en verschillende andere (markt)partijen werken we aan een vraaggericht, verbindend en verantwoord openbaar vervoernetwerk. De uitgangspunten zijn vastgelegd in de OV-visie (Gedeelde mobiliteit is maatwerk, 2018). Als concessieverlener voert de provincie de regierol

uit op de vigerende concessies en zorgen we samen met de vervoerders voor een optimale dienstregeling voor het stad- en streekvervoer, Buurtbus en regiotaxi.

- Het OV-netwerk in Brabant is betrouwbaar: rituitval is maximaal 0,2%.
- Het OV-netwerk in Brabant is veilig: aantal incidentmeldingen is lager dan in het voorgaande jaar. Het coronavirus heeft in 2020 grote invloed gehad op OV. Onduidelijk is wat exact de (blijvende) effecten zullen zijn.
- Invloed corona (korte en lange termijn) op OV helder hebben.

Transitie naar gedeelde mobiliteit

We werken aan de transitie naar een toekomstbestendig OV om het OV een betrouwbaar, veilig en duurzaam alternatief te laten zijn. Daarbij zien we een stevig HOV-netwerk als de ruggengraat van het OV-systeem in Brabant en vullen dit aan met maatwerk van slimme mobiliteitsoplossingen en deelconcepten. Het OV-systeem is opgebouwd uit een concessie en een flexcontract. Op basis van de ervaringen met pilots en experimenten nemen we onderdelen op in het nieuwe OV-systeem. De effecten kunnen we pas echt meten nadat de nieuwe concessie van start is gegaan.

- In 2021 concessie West én flexcontract gegund (2023 van start)
- We zorgen voor voldoende aanbod van vormen van gedeelde mobiliteit dat aansluit bij de vraag van reizigers. Dit doen we door experimenten binnen en buiten de bestaande concessies: minimaal 3 pilots en experimenten per jaar opgestart.
- Passend bij de verschuiving van OV naar deelconcepten, zorgen we ervoor dat het aanbod van mobiliteitsdiensten voor de gebruiker inzichtelijk is door in te zetten op een goed functionerend MaaS-platform (mobiliteit als dienst). We zorgen dat in 2023 betrouwbare en goed functionerende MaaS-platform(s) in alle stedelijke regio's en in het landelijk gebied van Brabant beschikbaar zijn voor de reizigers, waarin ook doelgroepenvervoer is geïntegreerd.

Wat willen we bereiken?

We stimuleren een duurzaam mobiliteitssysteem zonder emissies

Bij de uitvoering van onze wettelijke taken voor mobiliteit leveren we een bijdrage aan het realiseren van doelstellingen uit het klimaatakkoord.

Indicator:

- **Totale emissie broeikasgassen uitgedrukt in CO₂-equivalenten (in absolute aantallen in tonnen uitstoot)**

Wat gaan we daarvoor doen?

Verduurzaming mobiliteitssysteem

We zien volop kansen om met het verduurzamen van het mobiliteitssysteem een bijdrage te leveren aan het realiseren van de doelstellingen (2030/2050) uit het klimaatakkoord op het gebied van energietransitie en CO₂ reductie. Dat doen we vooral via het duurzaam aanleggen, onderhouden en beheren van onze infrastructuur. We kijken daarbij ook naar mogelijkheden van het besparen en opwekken van energie via onze infrastructuur.

- Hergebruik van beton / asfalt bij provinciale infraprojecten op basis van contract: minimaal 50% (100% circulair in 2050).
- Energieneutraal bouwen van de provinciale infrastructuur op basis van contract (100% in 2030).
- Samenwerkingsverband voor duurzaam bouwen van wegen in Brabant is operationeel en positief gewaardeerd door betrokken partners in 2023.
- Het OV-netwerk in Brabant is duurzaam. In 2025 100% elektrische bussen in de concessies in Brabant:

% elektrische bussen in concessie	2021	2022	2023	2024	2025
norm	10%	20%	20%	40%	100%

Beleidskaders en uitvoeringsagenda's

Beleidskader:

- Provinciaal Verkeers- en Vervoersplan ([PVVP](#), 2006)

Uitvoeringsagenda's:

- Kwaliteitsnota Onderhoud Provinciale Infrastructuur ([KOPI](#), 2018)
- OV-visie 'Gedeelde mobiliteit is maatwerk' (2018)
- Brabants Verkeersveiligheidsplan ([BVVP](#), 2020)
- [Datavisie](#), 2020

Verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit dit begrotingsprogramma worden onderstaande verbonden partijen ingezet:

- Gemeenschappelijke regeling 'Kleinschalig Collectief Vervoer Noordoost Brabant'
- Eindhoven Airport

Nadere informatie over verbonden partijen staat in de paragraaf Verbonden partijen.

Ontwikkelingen en onzekerheden

- In verband met de transitie naar gedeelde mobiliteit en de nieuwe concessie West zijn mogelijk frictiekosten te verwachten.
- Corona en stikstof kunnen het programma sterk beïnvloeden.
- Bij het statenvoorstel bij KOPI is aangekondigd dat in de toekomst mogelijke meer (structurele) middelen nodig zijn voor het beheer en onderhoud van de provinciale infrastructuur.

Wat mag het kosten?

08 Basisinfrastructuur mobiliteit						
Bedragen x € 1.000	Realisatie	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2019	2020	2021	2022	2023	2024
<u>Lasten</u>						
Programmalasten	169.429	175.928	177.270	177.594	182.092	183.040
Toerekening organisatiekosten	10.949	12.976	11.320			
totaal lasten	180.378	188.905	188.590	177.594	182.092	183.040
<u>Baten</u>						
Programmabaten	61.645	20.173	6.041	1.721	1.721	1.445
Baten toerekening organisatiekosten	38	0	0	0	0	0
totaal baten	61.684	20.173	6.041	1.721	1.721	1.445
Saldo baten en lasten	-118.695	-168.731	-182.549	-175.873	-180.371	-181.595

Het begrotingsprogramma Basisinfrastructuur Mobiliteit is opgebouwd uit een aantal (wettelijke) basistaken. Voor een goede borging van deze basistaken zijn de middelen op basis van vastgesteld beleid structureel en autonoom op de meerjarige begroting geraamd:

- Algemeen: € 0,3 mln
- Data: € 2,2 mln
- Verkeersveiligheid: € 1,1 mln
- Beheer en onderhoud: € 10,5 mln*
- OV: € 92,1 mln

* Plus € 26 mln structureel investeringskrediet per jaar voor groot onderhoud en vervanging. De jaarlijkse investeringsuitgaven worden op basis van wet- en regelgeving geactiveerd en vervolgens afgeschreven. De berekende afschrijvingslasten komen op basis van de investeringsplanning ten laste van de exploitatiebegroting (± € 52 mln in 2021).

Daarnaast is er voor de doorontwikkeling van het huidige OV en de transitie naar gedeelde mobiliteit in 2021 € 5,4 mln op de begroting geraamd, gedekt door een reserve.

Bovenop de structurele bedragen is er sprake van een tijdelijke intensivering o.a. op het gebied van data (Datavisie en de Krachtenbundeling Smart Mobility) en de intensivering op verkeersveiligheid in het kader van het Bestuursakkoord. Dat bepaalt ook het verschil tussen de begroting 2021 en 2020.

De geraamde inkomsten komen o.a. uit opbrengsten uit leges voor vergunningen en ontheffingen, bijdragen voor uitgevoerde werken voor derden zoals gladheidsbestrijding en bijdragen door derden in de OV-concessies.

Tot en met 2019 werden onder dit programma de inkomsten uit specifieke doeluitkering Verkeer en Vervoer verantwoord. Met de omzetting naar een algemene uitkering via het provinciefonds worden de inkomsten aangemerkt als algemene dekkingsmiddelen (programma 31). Binnen IPO-verband is de afspraak gemaakt om de reeds verstrekte bijdragen af te bouwen via de exploitatie-uitgaven voor de OV-concessies. Medio 2019 zijn alle bijdragen uit hoofde van de doeluitkering besteed.

De daling in de baten ten opzichte van 2020 wordt vooral verklaard door het aflopen van de fiscale constructie PPS-A59 waarvoor een specifieke rijksuitkering werd ontvangen.

Programma 9 Mobiliteitsontwikkeling

Inleiding

We werken aan een veilig, robuust, slim en duurzaam mobiliteitssysteem voor Brabant.

Een mobiliteitssysteem voor inwoners, bedrijven en bezoekers dat iedereen in staat stelt mee te doen en dat bovendien de economie en het leef- en vestigingsklimaat versterkt tegen redelijke kosten.

De uitvoering van de ontwikkelagenda wordt in hoge mate beïnvloed door de stikstofproblematiek en de (blijvende) gevolgen van de Coronapandemie. Onze hoogste prioriteit nu is het op peil houden van de uitvoeringskracht in de projecten. We zetten maximaal in op een vlotte en tijdige uitvoering van de projecten en willen waar mogelijk versnellen. Niet alleen zullen we op een adequate manier moeten omgaan met de restricties en beperkingen, maar ook de kansen ervan benutten. Zo heeft de coronacrisis aangetoond dat gedragsmaatregelen effectief en efficiënt zijn in het verbeteren van de bereikbaarheid. Zo zetten we ook in op het vasthouden en structureel borgen van deze gedragsveranderingen zoals bijvoorbeeld thuiswerken of initiatieven voor aangepaste schooltijden.

Om onze ambitie te bereiken voert de provincie een ontwikkelagenda Mobiliteit uit, gericht op het huidige mobiliteitssysteem én de (door)ontwikkeling voor de toekomst. In lijn met de [omgevingsvisie](#) (2018) redeneren we daarbij niet alleen vanuit nut en noodzaak, maar steeds vaker vanuit omgevingskwaliteit. Robuust, veilig, slim en duurzaam zijn daarin de basisprincipes. Eind 2020 is het mobiliteitsbeleid hierop herijkt (beleidskader Mobiliteit 2030). We werken toe naar gezamenlijke adaptieve en gebiedsgerichte opgaven met een flexibele financieringsstructuur. Er zijn al afspraken gemaakt over een startpakket regionale mobiliteitsagenda's. In 2021 volgen aanvullende afspraken.

Bij het herijkte mobiliteitsbeleid is ook een set van indicatoren ontwikkeld (Staat van Brabant) waarmee de voortgang kan worden gemeten. De belangrijkste indicatoren zullen in de loop van 2021 hun plek krijgen in de begroting.

Wat willen we bereiken?

We realiseren een robuust mobiliteitssysteem met acceptabele en betrouwbare reistijden van deur tot deur voor alle vervoerswijzen voor personen- en goederenvervoer

Deze vervoersnetwerken zijn zo met elkaar verknoopt, dat iedere vervoerswijze een optimale bijdrage levert aan de bereikbaarheid.

Indicator:

- **Indicatie filedruk: gemiddelde vertraging per uur autorijden op Rijks- en provinciale wegen in Brabant (< vorig jaar).**

Wat gaan we daarvoor doen?

Knelpunten infrastructuur

Vanuit het beleid 'slim waar het kan, asphalt waar het moet' werken we aan het oplossen van knelpunten in de infrastructuur, zowel op provinciale wegen als op het onderliggende en Rijkswegennet:

- Er is in deze bestuursperiode een definitief besluit over de bundelroute in het kader van de bereikbaarheid Eindhoven / Helmond / Nuenen. Draagvlak is daarbij belangrijk.
- We realiseren de nieuwe N69 en N279 Veghel – Asten (oplevering in 2023), N629 (oplevering in 2021) en N65 (oplevering 2024)

- Mobiliteitsaanpak A50 corridor Nijmegen- Eindhoven met pakket flankerende maatregelen vastgesteld in 2021.
- Besluit over aanpak A2 Deil-'s-Hertogenbosch inclusief pakket flankerende maatregelen in 2021.
- Vervolgafspraken n.a.v. MIRT-onderzoek Verstedelijking en Bereikbaarheid Brainport (inclusief A2/N2 Randweg Eindhoven) in 2021.
- Besluit over voorkeursalternatief A58 Tilburg - Breda.

Mobiliteitshubs

De tijd dat reizigers elke ochtend zonder nadenken in hun eigen auto stapten is voorbij. Reizigers willen in toenemende mate een aanbod van mobiliteit dat past bij hun manier van leven. De combinatie tussen fiets, deelauto en OV wordt steeds aantrekkelijker. We zorgen voor een goede aansluiting tussen de verschillende modaliteiten met het realiseren van mobiliteitshubs. We zorgen voor een goede aansluiting tussen de verschillende modaliteiten met het realiseren van mobiliteitshubs.

- We innoveren 6 bestaande OV-knooppunten tot mobiliteitshubs en ontwikkelen we samen met gemeenten minimaal 6 nieuwe innovatieve mobiliteitshubs in de periode tot 2023.

Multimodaal netwerk

We stimuleren een multimodaal netwerk voor personen- en goederenvervoer. We zien daarbij de fiets als onmisbare schakel.

- Om het fietsgebruik te stimuleren realiseren we een netwerk van snelfietsroutes: snelfietsroutes van het programma Fiets in de Versnelling 2016-2020 zijn gerealiseerd (4 in 2021, 6 in 2022 en 9 in 2023) We werken aan de ontwikkeling van (internationale) goederencorridors. De focus ligt daarbij nu vooral op Rotterdam - Venlo met Moerdijk en Tilburg als bovenregionaal logistiek knooppunt.
- We werken aan de ontwikkeling van (internationale) goederencorridors. De focus ligt daarbij nu vooral op Rotterdam - Venlo met Moerdijk en Tilburg als bovenregionaal logistiek knooppunt.
- We maken afspraken over de ontwikkeling van de logistieke multimodale knooppunten Tilburg en Moerdijk.
- 1 clean energy hub op de goederencorridor Rotterdam - Venlo gerealiseerd in 2021.
- Definitieve afspraak met Rijk, regio en bedrijfsleven over de trimodale ontwikkeling haven Loven (Tilburg) op de corridor Rotterdam - Venlo.
- Wilhelminakanaal geschikt voor klasse IV schepen tot en met haven Loven (Tilburg): oplevering in 2023.

OV-netwerk

Om de sterke groei van het aantal OV-reizigers in 2030 op te kunnen vangen, moet de basis van het Brabants OV-netwerk op orde worden gebracht. We werken aan de versterking van het HOV-netwerk zodat reizigers in 2040 vanuit middelgrote steden in 30 minuten op een treinstation kunnen zijn en aan hoogfrequent treinverkeer in Brabant met de ambitie om in 2040 vanuit de Brabantse steden in 60 tot 90 minuten per trein naar o.a. de Randstad te kunnen reizen. De terugval in het reizigersaantal als gevolg van de coronapandemie wordt beschouwd als tijdelijk en verandert niets aan de lange termijn ambities.

- Vervolgafspraken in BO MIRT 2021 over Toekomstbeeld OV 2040.
- Vervolgafspraken in BO MIRT 2021 over verbeteren OV Breda-Utrecht.
- Vervolgafspraken met regio over ontwikkelagenda HOV / Bravo Direct in de regionale mobiliteitsagenda's 2021.
- Realisatie van de vastgestelde ontwikkelagenda Spoor, HOV en Hubs conform planning.
- Realisatie Maaslijn door derden: oplevering in 2024.

Wat willen we bereiken?

We stimuleren de ontwikkeling en het gebruik van slimme mobiliteitsdiensten.

Indicator:

- **Het monitoringsplan volgend uit de Krachtenbundeling Smart Mobility is aangescherpt in de volledige breedte van de programmadoelen doorstroming, innovatie en goede procesvoering.**

Wat gaan we daarvoor doen?

Slimme mobiliteit

Op het gebied van Smart Mobility is Brabant toonaangevend. En dat willen we blijven! We bieden reizigers, werkgevers en logistieke bedrijven nieuwe mobiliteitsoplossingen. Onze infrastructuur, systemen en data richten we waar nodig in op veranderingen als autonoom rijdende voertuigen, in-car systemen en mobiliteitsapps. We stellen in samenwerking met onze partners ons mobiliteitsnetwerk beschikbaar om nieuwe technieken te ontwikkelen en grootschalig te testen. De indicatoren voor het meten van de effecten van het programma zijn nog in ontwikkeling. Daarom richten we ons voor nu op volgende indicatoren:

- We stimuleren de ontwikkeling van slimme mobiliteitsoplossingen op het gebied van personenvervoer en logistiek. In 2023 zijn 20 oplossingen getest, waarvan 10 ook succesvol verder in de praktijk zijn gebracht.
- We stimuleren het gebruik van slimme mobiliteitsoplossingen op het gebied van personenvervoer. Dit is te zien in een jaarlijkse toename ten opzichte van de nulmeting in 2020. De toename heeft zowel betrekking op voertuigen als op de ondersteuning van de rijtaak van reizigers.
- We stimuleren het gebruik van slimme mobiliteitsoplossingen op het gebied van logistiek. Dit is te zien in een jaarlijkse toename ten opzichte van de nulmeting in 2020. De toename heeft betrekking op het aantal logistieke bedrijven dat voor het plannen van ritten gebruik maakt van realtime data-inzichten voor het vrachtverkeer.
- We stimuleren de grootschalige toepassing van slimme mobiliteitsoplossingen die gericht zijn op het persoonlijk informeren van reizigers over hun reis. In 2023 hebben we in Brabant 6 mobiliteitsoplossingen werkzaam die reizigers persoonlijk informeren.

Naar aanleiding van de uitwerking Krachtenbundeling Smart Mobility wordt indicatoren uit het monitoringsplan opgenomen in de provinciale begroting.

Wat willen we bereiken?

We zorgen voor een stevige koppeling tussen de ruimtelijke-economische ontwikkeling en het mobiliteitssysteem.

Met als doel de kwaliteit van de leefomgeving te vergroten en tegelijkertijd de bereikbaarheid te waarborgen.

Indicator:

- **Het mobiliteitssysteem in Brabant heeft een minimale impact op de leefomgeving of creëert ruimte voor andere ontwikkelingen door een goede inpassing in de omgeving.**

We ontwikkelen een geschikte indicator om de effecten goed te kunnen meten.

Wat gaan we daarvoor doen?

Omgevingskwaliteit en leefbaarheid

Het mobiliteitssysteem is steeds meer verbonden met de ruimtelijke en economische ontwikkeling. We willen als provincie de regie voeren op de ontwikkeling van een aantal belangrijke knooppunten in Brabant.

Daarbij moeten optimale bereikbaarheid en goede leefbaarheid op elkaar afgestemd worden, bijvoorbeeld middels het realiseren van komomleidingen.

- We vernieuwen (stedelijke) knooppunten en maken ze aantrekkelijker om er te reizen, te verblijven en zich te vestigen: vervolgafspraken in BO MIRT over EIK XL (nav MIRT-verkenning Verstedelijking en bereikbaarheid Brainport) en besluit MIRT-verkenning Spoorknooppunt 's-Hertogenbosch in 2021.
- In deze bestuursperiode besluit over / onderzoek naar potentie van minimaal 3 komomleidingen.
- We sluiten in deze bestuursperiode mobiliteitsdeals met Breda, Eindhoven en Meierijstad.
- In het kader van de leefbaarheid en veiligheid van het goederenvervoer per spoor zetten we stevig in op afspraken met het Rijk over het basisnet en saneren overwegen. Afspraken in BO-MIRT.
- We verkennen in overleg met de B5-steden, de Brabantse Waterschappen en het Rijk (ministeries BZK, IenW, EZK en LNV) de mogelijkheden en de meerwaarde van een ruimtelijke strategie voor duurzame verstedelijking voor stedelijk Brabant, waarbij opgaven op vlak van verstedelijking in samenhang worden gezien met opgaven op gebied van water, duurzaamheid, natuur en ruimte voor duurzame economie, mobiliteit, energie en klimaat.

Beleidskaders en uitvoeringsagenda's

Beleidskader:

- Provinciaal Verkeers- en Vervoersplan ([PVVP](#), 2006)

Uitvoeringsagenda's:

- Kwaliteitsnota Onderhoud Provinciale Infrastructuur ([KOPI](#), 2018)
- OV-visie 'Gedeelde mobiliteit is maatwerk' (2018)
- Uitvoeringsprogramma Fiets in de Versnelling 2016-2020
- Uitvoeringsplan Krachtenbundeling Smart Mobility (2020)

Verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit dit begrotingsprogramma worden binnen het programma geen verbonden partijen ingezet.

Nadere informatie over verbonden partijen staat in de paragraaf Verbonden partijen.

Ontwikkelingen en onzekerheden

- Onzeker is wat exact de effecten van de corona-crisis zullen zijn op infrastructurele projecten door o.a. vertraging in de rechtspraak en problemen met tijdige levering van materialen.
- Een aantal projecten en te maken afspraken kent een grote mate van afhankelijkheid van externe partners. Ondanks de inspanningen van de provincie kunnen projecten of afspraken later of niet uitgevoerd of tot stand komen. Door corona neemt de druk bij de partners verder toe, waardoor financiële bijdragen en de inzet van capaciteit onzekerder worden.
- De uitspraak van de Raad van State inzake de toetsingscriteria van de Programmatistische Aanpak Stikstof (PAS) kan invloed hebben op de voortgang en de kosten van infraprojecten.
-

Wat mag het kosten?

09 Mobiliteitsontwikkeling						
Bedragen x € 1.000	Realisatie	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2019	2020	2021	2022	2023	2024
<u>Lasten</u>						
Programmalasten	52.092	56.886	139.028	121.537	143.673	60.640
Toerekening organisatiekosten	5.825	5.122	4.733			

09 Mobiliteitsontwikkeling

Bedragen x € 1.000	Realisatie 2019	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022	Begroting 2023	Begroting 2024
totaal lasten	57.916	62.008	143.761	121.537	143.673	60.640
<u>Baten</u>						
Programmabaten	1.658	29.209	13.811	33.468	32.504	32.369
Baten toerekening organisatiekosten	0	0	0	0	0	0
totaal baten	1.658	29.209	13.811	33.468	32.504	32.369
Saldo baten en lasten	-56.259	-32.799	-129.950	-88.069	-111.169	-28.271

De meerjarige begroting voor het begrotingsprogramma Ontwikkelagenda Mobiliteit is opgebouwd op basis van gemaakte afspraken met partners en is sterk afhankelijk van de planningen. De middelen zijn beschikbaar in reserves en worden op basis van het verwachte uitgavenpatroon op de begroting geraamd. Via een structurele toevoeging aan reserve Verkeer en Vervoer van € 40 mln en van € 30 mln t/m 2030 aan de reserve Spaar- en Investeringsfonds (SIF) worden de uitgaven gedekt. De toevoeging wordt verantwoord bij begrotingsonderdeel 'financiële begroting'.

In 2021 is totaal € 139 mln aan programmalasten op de begroting geraamd voor o.a. meerjarige uitgaven voor de subsidieregelingen RUP (€ 10 mln) en snelfietsroutes (€ 11 mln). Daarnaast zijn er in 2021 incidentele bijdragen geraamd voor verschillende projecten zoals de verdubbeling en elektrificatie Maaslijn (€ 28 mln), de verbreding en verdieping Wilhelminakanaal (€ 19 mln), de ombouw N65 (€ 17 mln) en voor verschillende MIRT-afspraken met de minister (± € 20 mln).

Tenslotte worden er uitgaven gedaan voor een aantal projecten op de provinciale wegen, zoals de N279 en de N69. De uitgaven moeten op basis van wet- en regelgeving worden geactiveerd en afgeschreven (investeringen) en zijn via de raming van kapitaallasten op de meerjarige begroting gedekt. Voor een uitgebreide specificatie wordt verwezen naar de statenmededeling Programmering Mobiliteit 2021-2026.

Programma 10 Vrije tijd, Cultuur, Sport en Erfgoed

Inleiding

We werken aan een levendig Brabant. Dat doen we door de leefbaarheid en beleefbaarheid van Brabant te versterken. Een rijk en divers aanbod aan cultuur, sport, erfgoed en recreatie is daarvoor noodzakelijk.

We vinden de intrinsieke waarde van cultuur, sport, vrijetijdseconomie en erfgoed belangrijk. Ze zorgen plezier, ontspanning, erbij horen en trots zijn, maar bieden ook schoonheid, creativiteit, inspiratie, reflectie en gemeenschapsvorming. Dat heeft positieve gevolgen voor ons welzijn en onze gezondheid. Naast deze intrinsieke waarde zijn cultuur, sport, erfgoed en recreatie ook van grote waarde voor ons vestigingsklimaat, onze economie en onze andere maatschappelijke opgaven. Ze dragen ook bij aan de innovatiekracht en productiviteit van onze provincie.

We komen deze bestuursperiode met een uitdagend en nieuw beleidskader voor een Levendig Brabant in 2030. Cultuur, sport, recreatie, toerisme en erfgoed maken daar integraal deel van uit. We herdefiniëren de rol van de provincie op deze gebieden en werken daarbij vanuit een solide financieel fundament.

Intussen zijn we ook begonnen met het opstellen van een beleidskader Vrije tijd, Cultuur en Sport 2021-2023 en de actualisering van het kader Erfgoed voor de looptijd van deze bestuursperiode. Juist deze sectoren worden hard geraakt door de coronacrisis en we kunnen nog niet alle gevolgen overzien. Het kader wordt adaptief, dat wil zeggen dat het flexibiliteit in de uitvoering biedt, en ruimte om te anticiperen op nieuwe ontwikkelingen.

Samenleving.

In de tweede helft van 2020 zijn we gestart met de uitvoering van de afspraken rond dit programma zoals deze gemaakt zijn in het bestuursakkoord. In najaar 2020 ontvangt u hierover een statenmededeling. In overeenstemming met het bestuursakkoord stopt het programma Sociale Veerkracht en brengen we de goede opbrengsten van het thema samenleving op een andere wijze in diverse beleidsprogramma's onder. Dit doen we als antwoord op steeds complexer wordende maatschappelijke opgaves en omdat wij denken dat we door samenleving een integraal onderdeel te maken van alle programma's en alle opgaven zelfs een stap verder gaan. Het integraal onderdeel maken van samenleving van alle programma's en opgaven doen we aan de hand van het brede welvaartsbegrip.

We zijn hier ook al mee aan de slag. Zo is in het beleidskader "naar een toekomstbestendige economie 2030" al extra aandacht voor brede welvaart, laaggeletterdheid en digitale vaardigheden in de werkomgeving opgenomen. En is in het beleidskader Mobiliteit "Koers 2030" de ambitie "Mobiliteit voor iedereen" opgenomen..

Wat willen we bereiken?

Versterken van een levendig Brabant

We willen een levendige en aantrekkelijke provincie zijn. Een provincie waar het goed wonen, werken en recreëren is. We bundelen de kracht van Vrijetijdseconomie, Cultuur en Sport om zo een bijdrage te leveren aan het welzijn en de welvaart van de Brabanders.

Indicator:

- **PM. Volgt uit Kader Vrije tijd, Cultuur en Sport**

Wat gaan we daarvoor doen?

Vaststellen adaptief beleidskader Vrije tijd, Cultuur en Sport '21-'23

We werken aan een adaptief beleidskader 2021-2023. Zo houden we rekening met de gevolgen van corona en maken we ruimte om te werken aan het te ontwikkelen beleidskader Vrije tijd, Cultuur en Sport 2021-2023.

Werken aan de ontwikkeling van een gedragen beleidskader Vrije tijd 2030

We werken aan een beleidskader Vrije tijd 2030 waarvan Cultuur, Sport en Vrijtijdseconomie integraal onderdeel uitmaken, waarin de rol van de provincie opnieuw wordt gedefinieerd, de inwoners van Brabant centraal staan en een solide financiële basis het uitgangspunt vormt. De besluitvorming hierover staat gepland in het najaar van 2022.

Wat willen we bereiken?

Versterken van vrijetijdseconomie

We versterken de vrijetijdseconomie van Brabant om de meest innovatieve en gastvrije provincie van Nederland te worden. Zo dragen we bij aan een goed vestigingsklimaat en maken we Brabant aantrekkelijker voor toeristische en zakelijke bezoekers. We zetten in op versterking van het netwerk in de vrijetijdssector en leveren een bijdrage aan de realisatie van andere maatschappelijke opgaven op het gebied van onder meer Landbouw en Natuur.

Indicator:

- **PM. Volgt uit Kader Vrije tijd, Cultuur en Sport**

Wat gaan we daarvoor doen?

Versterken van de vrijetijdssector

Via VisitBrabant ondersteunen we ondernemers in de vrijetijdssector en de zakelijke markt met marketing en productontwikkeling. Ook dragen we bij aan de promotie, het beheer en het onderhouden van fiets- en wandelroutes.

Totdat het nieuwe beleidskader Vrije tijd 2021-2023 is vastgesteld, gaan we door met de lopende activiteiten. Zo dragen we bij aan Van Gogh Nationaal Park en het vergroten van het bezoek aan Brabants erfgoed (bv. Zuiderwaterlinie).

Inzet van het Leisure Ontwikkel Fonds (LOF) Noord-Brabant

Het LOF verstrekt leningen voor de ontwikkeling van innovatief vrijetijdsaanbod. In 2021 herijken we de investeringsstrategie.

Wat willen we bereiken?

Versterken van het cultureel ecosysteem met brede basis, toonaangevende top en verbindingen met omgeving

Totdat het nieuwe beleidskader Vrije tijd 2021-2023 is vastgesteld, gaan we door met lopende activiteiten die bijdragen aan het realiseren van de doelstelling uit 2016-2020: het versterken van het culturele ecosysteem met een brede basis, toonaangevende top en verbindingen met omgeving. We doen dat samen met bedrijfsleven, gemeenten, culturele instellingen en maatschappelijke organisaties.

Indicator:

- **PM. Volgt uit Kader Vrije tijd, Cultuur en Sport**

Wat gaan we daarvoor doen?

Meerjarige ondersteuning van professionele- en amateurkunst (incl. Philharmonie Zuidnederland)

In de periode 2021-2024 ondersteunen we de 40 professionele kunstinstellingen die deze bestuursperiode onderdeel uitmaken van de basisinfrastructuur. Daarnaast ondersteunen we circa 20 amateurkunstinstellingen.

Uitvoeren evaluatie Brabant C

De evaluatie maakt deel uit van de evaluatie van alle investeringsfondsen in 2021.

Wat willen we bereiken?

Versterken van Brabantse sportinfrastructuur

Totdat het nieuwe beleidskader Vrije tijd, Cultuur en Sport 2021-2023 is vastgesteld, gaan we door met lopende activiteiten die bijdragen aan het realiseren van de doelstelling uit 2016-2020: sport zorgt voor verbinding. Daar wordt Brabant beter van: sportief, qua (preventieve) gezondheid, economisch en sociaal-maatschappelijk. We gebruiken sport en vitaliteit om te inspireren, te faciliteren en te initiëren, zowel op het sportveld als daarbuiten. Door de inzet van sport en vitaliteit willen we de regio nog aantrekkelijker maken. Dit doen we samen met onze publieke en private partners.

Indicator:

- **PM. Volgt uit Kader Vrije tijd, Cultuur en Sport**

Wat gaan we daarvoor doen?

Ondersteuning (top)sportevenementen

De coronacrisis heeft grote invloed op de organisatie van (top)sportevenementen. In 2021 dragen we bij aan de realisatie van (top)sportevenementen op basis van de doelstellingen van het vast te stellen beleidskader Vrije tijd, Cultuur en Sport. Daarbij houden we uiteraard rekening met de actuele coronasituatie. Uiterlijk begin 2021 wordt naar verwachting meer duidelijk over het vervolg op de afgelaste Vuelta-start 2020, waarbij ook twee etappes in Brabant stonden gepland.

Vormgeven Brabants Sportfonds

Een aantal grote ondernemers heeft het voornemen om een fonds in te richten. Daarmee willen zij investeren in maatschappelijke impact-projecten via sport en deze investeringen verbinden aan de provinciale investeringen in sport. In 2021 krijgt dit Brabants Sportfonds in nauw overleg tussen initiatiefnemers en provincie verder vorm.

Ondersteuning van talentontwikkeling

Via onze bijdrage aan BrabantSport faciliteren we Brabantse talenten in het nastreven van hun ambities als topsporter. Dat doen we samen met partners zoals NOC*NSF en sportbonden. Daarnaast verbinden wij gearriveerde topsporters aan Brabant en zetten we ze in als ambassadeur voor onze provincie.

Wat willen we bereiken?

Ontwikkelen en duurzaam behouden van beeldbepalend erfgoed

De geschiedenis van Brabant doorgeven aan toekomstige generaties. Dat is onze ambitie. Daarom blijven we ons richten op duurzaam behoud van cultuurhistorische landschappen, (archeologische) monumenten en historische stedelijke structuren. Dat doen we door herbestemming of restauratie van monumenten en het beschermen van collecties. Heel belangrijk is de beleving van ons cultureel erfgoed aan de hand van de vier 'verhalen van Brabant': Bevochten, Religieus, Innovatief en Bestuurlijk Brabant. Dit doen we samen met Brabanders: we zetten de verbeeldingskracht van erfgoed in, we stimuleren beweging, we zorgen voor herontwikkeling van iconisch erfgoed en geven dat een nieuwe maatschappelijke functie en ondersteunen we de Brabantse erfgoedinstellingen zoals o.a. het Noordbrabants Museum en Erfgoed Brabant.

Indicatoren:

- **Borging behoud van monumenten en culturele landschappen.** We hebben behoud van monumenten en cultuurhistorische landschappen geborgd door restauratie, herbestemming en ontwikkeling en we hebben de kwaliteit van cultuurhistorische landschappen een plek gegeven in gebiedsontwikkeling.
- **Staat van Rijksmonumenten (verplichte indicator IPO).** Percentage rijksmonumenten (exclusief woonhuizen) weergegeven naar de staat van het casco, categorie 'matig' en 'slecht'. Het huidige percentage is 18,4%. We streven ernaar dat dit percentage niet hoger wordt dan het percentage van de 0-meting in 2017 (18,7%). Op die manier heeft deze verplichte indicator meer een signaalfunctie dan dat het rechtstreeks voortvloeit uit ons kader Verbeeldingskracht Erfgoed.

Wat gaan we daarvoor doen?

(Door)ontwikkelen samenwerkingsverbanden rondom de verhaallijnen

We bestendigen onder meer de samenwerkingsverbanden binnen de verhaallijnen Bevochten Brabant en Religieus Brabant. Dat laatste mede in het kader van het Jaar van het Brabants Kloosterleven in 2021. Daarnaast stellen we in het geactualiseerde kader de aanpak voor de verhaallijnen Innovatief en Bestuurlijk Brabant vast.

Instandhouden en herontwikkelen van beeldbepalend erfgoed en cultuurhistorische landschappen

In 2021 wordt opnieuw de subsidieregeling cultureel erfgoed opengesteld. Deze regeling is bedoeld voor restauratie van Rijksmonumenten. Wanneer zich kansen voordoen om iconisch erfgoed te behouden door herontwikkeling, kijken we of de provincie een rol kan spelen om dit mogelijk te maken, op basis van het geactualiseerde kader Erfgoed. We dragen bij aan verbetering van de omgevingskwaliteit door cultuurhistorische expertise over (elementen in) het landschap in te brengen in gebiedsontwikkelingen. Tot slot wordt ook in 2021 aandacht besteed aan het digitaal ontsluiten van erfgoedcollecties voor een breed publiek via Erfgoed Brabant (Brabant Cloud).

Uitvoering geven aan geactualiseerd kader Erfgoed

Eind 2020 wordt het beleidskader Erfgoed geactualiseerd. Hierin worden prestaties voor deze bestuursperiode opgenomen. In 2021 voeren we het kader en de daarin genoemde prestaties uit.

Beleidskaders en uitvoeringsagenda's

Beleidskaders:

- Beleidskader Vrije tijd, Cultuur en Sport 2021-2023 (volgt)

- [Beleidskader Verbeeldingskracht van Erfgoed \(actualisatie volgt\)](#)

Verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit dit begrotingsprogramma worden onderstaande verbonden partijen ingezet:

- Stichting Beheer Museumkwartier
- [Stichting Brabant C Fonds](#)
- [NV Monumenten Beheer Brabant](#)
- Stichting Leisure Ontwikkelfonds Brabant Noord-Brabant
- Stichting La Vuelta Hollanda

Nadere informatie over verbonden partijen staat in de paragraaf Verbonden partijen.

Ontwikkelingen en onzekerheden

De doelstellingen en prestaties zoals vermeld in dit begrotingsprogramma zijn gebaseerd op de huidige kaders. Op basis van de eind 2020/begin 2021 vast te stellen beleidskaders Vrije Tijd, Cultuur en Sport 2021-2023 en Erfgoed zullen deze, waar van toepassing, bij de BURAP 2021 worden bijgesteld.

Wat mag het kosten?

10 Vrije tijd, cultuur, erfgoed en sport						
Bedragen x € 1.000	Realisatie	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2019	2020	2021	2022	2023	2024
<u>Lasten</u>						
Programmalasten	69.905	64.753	55.277	45.173	41.016	39.539
Toerekening organisatiekosten	3.401	3.758	3.448			
totaal lasten	73.307	68.511	58.726	45.173	41.016	39.539
<u>Baten</u>						
Programmabaten	937	717	676	651	651	651
Baten toerekening organisatiekosten	0	0	0	0	0	0
totaal baten	937	717	676	651	651	651
Saldo baten en lasten	-72.369	-67.793	-58.050	-44.522	-40.365	-38.888

Financiële toelichting op de verschillen tussen de ramingen 2021 en 2020

De lagere raming in 2021 t.o.v. 2020 van € 9,4 behelst met name lagere ramingen ten aanzien van Cultuur (€ 6 mln) en Erfgoed (€ 2,7 mln). Daarnaast is een groot deel van de bij bestuursakkoord 2020-2023 beschikbaar gestelde middelen nog niet opgenomen in de meerjarenraming (€ 22 mln van de totaal € 30 mln). Dit gebeurt op basis van de nog vast te stellen beleidskaders Vrije tijd, Cultuur, Sport en Erfgoed en bijbehorende uitvoeringsprogramma's.

Algemeen financieel beleid

Inleiding

Elk programma heeft in de begroting naast de lasten van dat programma, ook baten - zoals specifieke uitkeringen van het Rijk - die direct tot dat programma behoren. Deze baten zijn meestal niet toereikend om de lasten te kunnen dekken. Tegenover de nadelige saldi op de programma's staan de algemene dekkingsmiddelen die binnen het onderdeel algemeen financieel beleid zijn geraamd en bijdragen aan een sluitende begroting.

De in omvang belangrijkste algemene dekkingsmiddelen van de provincie bestaan uit de inkomsten van de provinciale opcenten motorrijtuigenbelasting en de beleggingsopbrengsten uit de immunisatieportefeuille. Daarnaast staan diverse overige algemene inkomsten zoals de dividendopbrengsten

De begroting kent naast de 10 programma's en de algemene dekkingsmiddelen nog een aantal centrale posten zoals de overhead, de post onvoorzien en een aantal nog niet aan de programma's toegedeelde stelposten.

Algemene dekkingsmiddelen

Wat willen we bereiken?

De geraamde algemene dekkingsmiddelen voor 2021 ad ruim € 606 mln dragen bij aan:

- Het waarborgen van de zelfstandige financiële positie van de provincie;
- Het handhaven van een reëel sluitende begroting op korte en middellange termijn;
- Het verzekeren van een evenwichtige inkomstenontwikkeling.

Verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit dit begrotingsonderdeel worden onderstaande verbonden partijen ingezet:

- Bank Nederlandse Gemeenten NV (BNG)
- Nederlandsche Waterschapsbank

Nadere informatie over de verbonden partijen staat in de paragraaf Verbonden partijen.

In de bijlagenbundel -bijlage 9b van de begroting is aangegeven op welke wijze deze verbonden partijen bijdragen aan de doelstellingen van het algemeen financieel beleid.

Wat mag het kosten?

Specificatie algemene dekkingsmiddelen	Realisatie 2019	Begroting 2020	2021	2022	bedragen x € 1.000	
<u>Lasten</u>					2023	2024
Financieringsfunctie	6.335	1.544	1.440	1.429	1.060	836
Overige algemene dekkingsmiddelen	11.455	11.202	1.249	17.616	53	53
	17.790	12.746	2.689	19.045	1.113	889
<u>Baten</u>						
Opbrengst opcenten motorrijtuigenbelasting	259.370	266.000	267.411	271.361	275.380	279.400
Uitkering provinciefonds	237.676	257.561	268.033	262.642	266.955	271.319
Decentralisatie uitkeringen provinciefonds	20.961	18.716	7.245	3.241	2.326	2.326
Dividenden	38.029	32.631	23.331	15.631	16.401	17.209
Financieringsfunctie	105.405	46.164	40.065	37.939	36.473	36.517
Overige algemene dekkingsmiddelen	66.342	112.264	283	161	58	53
	727.783	733.334	606.368	590.975	597.592	606.824

Opbrengst opcenten motorrijtuigenbelasting

De opbrengst wordt voor 2021 geraamd op € 267 mln. op basis van de huidige inzichten van het wagenpark en het gelijktijdig met de begroting vast te stellen opcententarief van 78,4. Gelijktijdig met de begroting vindt de vaststelling van het opcententarief 2021 plaats door de vaststelling van de heffingsverordening door Provinciale Staten. Het voorgenomen tarief is gebaseerd op het BA 2020-2023, waarbij een jaarlijkse stijging is afgesproken van het tarief van 1,5% ten opzichte van het tarief van 2019. Bijstelling van de begroting op grond van ontwikkelingen van het wagenpark vindt bij bestuursrapportages plaats.

Uitkering provinciefonds: Algemene uitkering

De raming van de algemene uitkering is gebaseerd op de meicirculaire 2020. De raming is bij bestuursrapportage II-2020 bijgesteld en toegelicht. In het begrotingsbedrag 2020 is het geraamde accres voor 2020 en 2021 volledig meegenomen in de raming. Voor 2020 en 2021 wordt het accres niet meer bijgesteld. Hiertoe zijn afspraken gemaakt tussen Rijk en decentrale overheden, waarbij meer stabiliteit en zekerheid wordt geboden als onderdeel van het compensatiepakket coronacrisis medeoverheden.

Uitkering provinciefonds: Decentralisatieuitkeringen

Decentralisatie-uitkeringen maken deel uit van het provinciefonds, maar hebben een eigen verdeling. De begrotingsbedragen 2021 zijn gebaseerd op de meicirculaire 2020.

Dividenden

De geraamde dividendopbrengsten 2021 betreffen hoofdzakelijk het dividend uit de aandelen Enexis NV ad 23,1 mln.

Financieringsfunctie

De lasten van de financieringsfunctie bestaan in hoofdzaak uit de kosten van de betaalde agio op obligaties van de immunisatieportefeuille en de investeringsagenda-portefeuille. De baten betreffende de rente-opbrengsten van de obligaties uit beide portefeuilles, de rentevergoeding op verstrekte geldleningen en de rente-opbrengsten uit verplicht schatkistbankieren. De hogere bate in 2019 is vooral veroorzaakt door boekwinsten op de verkoop van obligaties.

Overige lasten en baten

De lasten en baten betreffen de grondexploitatie van het ontwikkelbedrijf, de verplichte stortingen in voorzieningen c.q. de vrijval van voorzieningen en de balansafwikkelings-verschillen van voorgaande jaren op subsidies. Met name de vrijval van voorzieningen en de balansafwikkelings-verschillen in 2019 en 2020 hebben een incidenteel karakter, waarmee de verschillen met de ramingen 2021 fors oplopen.

Stelposten

In de begroting is een aantal centrale (stel)posten opgenomen.

Wat mag het kosten?

Specificatie stelposten	Realisatie	Begroting				
	2019	2020	2021	2022	2023	bedragen x € 1.000 2024
Overhead	67.243	75.011	73.480	70.515	69.798	61.513
Onvoorziene uitgaven	0	1.308	1.308	1.308	1.308	1.308
Begrotingsruimte	0	0	18.734	18.734	18.734	44.414
Stelpost i.r.t. reservering begr.ruimte	0	0	9.603	0	0	27.114

Specificatie stelposten	Realisatie	Begroting	bedragen x € 1.000			
	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Stelpost compensatie loon- en prijsst.	0	592	4.211	12.805	20.900	28.753
Onverdeelde organisatiekosten 2022-2024				53.587	53.047	52.881
Overige stelposten	115	18.185	49.369	47.652	48.323	5.865
Lasten	67.357	95.096	156.706	204.602	212.110	221.848
Stelpost i.r.t. reservering begr. ruimte	0	3.877	0	0	0	0
Bijdrage in overheadkosten	215	0	0	0	0	0
Baten	215	3.877	0	0	0	0

Overhead

Om Provinciale Staten op eenvoudige wijze meer inzicht te geven in de totale kosten van overhead voor de gehele organisatie en ook meer zeggenschap over die kosten te geven, is voorgeschreven dat in de begroting op een centrale plek de kosten van overhead worden opgenomen. De overhead wordt niet meer aan de afzonderlijke programma's in de begroting toegerekend. Een verdere toelichting op de overhead is opgenomen in de bijlagenbundel-bijlage 4 van de begroting.

Onvoorzien

De stelpost onvoorziene uitgaven betreft het jaarlijks in de begroting opgenomen bedrag voor onvoorzien van € 1,3 mln.

Stelpost (reservering) begrotingsruimte: lasten

De begrotingsruimte/reservering i.r.t. begrotingsruimte betreft de afgezonderde middelen voor uitvoering van het voorgaande bestuursakkoord/perspectiefnota voor zover die nog niet hebben geleid tot een concrete uitwerking in de begrotingsprogramma's. Daarnaast bevat het ook de begrotingsruimte die nog beschikbaar voor toekomst gericht financieren 2024-2030.

De middelen zijn als volgt te verdelen:

Begrotingsruimte/reservering i.r.t. begrotingsruimte	2021	2022	2023	2024
Afgezonderde middelen vanuit voorgaande BA en PPN	9,6			4,1
Begrotingsvrije ruimte Bestuursakkoord 2020-2023, toekomst gericht financieren per jaar				23,0

Stelpost i.r.t. reservering begrotingsruimte: baten

Vanuit het ministerie van LNV wordt een uitkering ontvangen voor de maatschappelijke opgave "Interbestuurlijke Programma naar een Vitaal Platteland".

Er volgt nog een nader besluit over de precieze uitkering binnen het beschikbare financiële instrumentarium van het Rijk, waardoor de middelen vooralsnog in 2020 op deze stelpost staan aan de batenkant, in afwachting van dit besluit.

Stelpost compensatie loon- en prijsstijging

In de bestuursperiode 2020-2023 wordt de meerjarenraming geïndexeerd. In de begroting is het indexatiebeleid vastgelegd bij de grondslagen voor de begroting en jaarrekening in het onderdeel financiële begroting. De indexatielasten zijn bij de bestuursrapportage II-2020 geactualiseerd. Hierbij is de

begroting 2021 geïndexeerd naar prijspeil 2021 en is de stelpost geactualiseerd voor verwachte indexaties vanaf 2022 ter dekking van de meerjarenraming vanaf 2022.

Onverdeelde organisatiekosten 2022-2024

In de begroting zijn alleen voor de jaren 2019 t/m 2021 de organisatiekosten toegedeeld naar de programma's. Een goede basis voor de toerekening van de meerjarige organisatiekosten aan de verschillende programma's ontbreekt omdat eerst het bestuursakkoord nog verder dient te worden uitgewerkt. Op basis daarvan volgt de toedeling van de organisatiekosten naar de begrotingsprogramma's voor de jaren ná 2021 op een later moment.

Overige stelposten

Specificatie overige stelposten	Begroting				bedragen x € 1.000
	2020	2021	2022	2023	2024
stelpost Samenleving	1.370	1.494	5.865	5.865	5.865
stelpost basisinfra mob. / mob. Ontwik.	0	27.500	13.750	13.750	0
stelpost landbouw en voedsel	0	3.000	3.000	3.000	0
stelpost bestuur en veiligheid	750	750	750	750	0
stelpost vrije tijd, cultuur, sport en erfgoed	0	0	6.663	7.333	0
stelpost organisatie	1.375	1.375	1.375	1.375	0
stelpost economie, kennis en talentontwikkeling	11.000	11.000	11.000	11.000	0
stelpost energie	190	750	1.750	1.750	0
stelpost water en bodem	3.500	3.500	3.500	3.500	0
	18.185	49.369	47.652	48.323	5.865

Overige stelposten - Stelpost samenleving

De middelen voor sociale veerkracht zijn opgenomen op een stelpost. Er is nog geen nadere besluitvorming over de inzet van deze stelpost.

Overige stelposten

De begrotingsvrije ruimte is voor de uitwerking van het BA 2020-2023 toegedeeld naar centrale stelposten voor de verschillende begrotingsprogramma's. Deze gereserveerde middelen zijn bestemd om de ambities uit het BA 2020-2023 te realiseren. Op deze stelposten staan de geraamde middelen die nog niet aan die begrotingsprogramma's zelf zijn toegedeeld. Zodra nader beleid hiervoor is uitgewerkt en leidt tot besluitvorming hierover, worden de middelen via een door PS vast te stellen begrotingswijziging van die centrale stelpost overgebracht naar het specifieke programma in de begroting. Uitwerking met bijbehorende begrotingswijziging zal worden voorgelegd bij een sturings- en verantwoordingsmoment.

Bedrijfsvoering

Inleiding

De komende jaren optimaliseren we de opgavegestuurde netwerkorganisatie die denkt en handelt vanuit de opgaven van Brabant. Daarmee zijn we in staat om in te spelen op de veranderende omgevingsvragen en tegelijkertijd kwaliteit te blijven bieden bij de uitvoering van onze kerntaken. We kiezen voor kwaliteit voor Brabant en daar sluit de juiste kwaliteit van bemensing en organisatie op aan. Vanuit een opgave- en gebiedsgerichte benadering werken we effectief samen met onze partners. Onze manier van werken is transparant en in lijn met afgesproken verwachtingen.

Wat willen we bereiken?

Algemeen

Om de maatschappelijke opgaven waarvoor we staan zo effectief mogelijk te kunnen realiseren, blijven we investeren in de organisatie, vitaliteit en flexibiliteit van onze medewerkers, in de doorontwikkeling van de bedrijfsvoering en we werken meer en meer datagedreven als grondslag voor ons beleid. De maatschappij en onze opgaven zijn in beweging en wij moeten blijven meebewegen en inspelen op alle zaken die van belang zijn voor Brabant.

Slim, snel en effectief samenwerken met partners

In het bestuursakkoord wordt benoemd dat de provinciale organisatie volop in ontwikkeling is en zich verder moet blijven ontwikkelen in de ingeslagen richting: vanuit maatschappelijke opgaven moet onze organisatie flexibel kunnen inspelen op wat er in, met, voor en door Brabant gevraagd wordt. Met het Bedrijfsvoering 2023-traject worden ook in meer algemene zin de processen die we in onze organisatie gebruiken en uitlijnen meer en efficiënter op elkaar afgestemd.

De in 2019 ingeslagen weg van "Opgavegestuurd Programmeren en werken" wordt komend jaar verder gecontinueerd. Daarbij wordt aangesloten op vernieuwende manieren van werken die het mogelijk maken om samen, slim en slagvaardig in te spelen op de veranderende omstandigheden om ons heen. Door te investeren in de pilot "Netwerk voor Brabant" maken we het makkelijker om met andere overheidsorganisaties samen te werken en bijv. medewerkers uit te kunnen wisselen.

Doorontwikkelen systemen die nieuwe manier van samenwerken ondersteunen

Om het opgavegestuurd werken in de programma's maximaal te ondersteunen is het van belang dat de in huis zijnde systemen worden doorontwikkeld. Services en processen moeten op orde zijn om te kunnen werken aan de ambities van Brabant.

Met datagedreven werken kunnen we door slim en verantwoord gebruik te maken van digitale technologie beleidsprogramma's faciliteren en ondersteunen. We willen meer provinciale GEO-informatie inzetten voor samenwerkingspartners en onze eigen beleidsvorming. Een zorgvuldige archivering en daarmee goede vindbaarheid van data en documenten heeft ook in 2021 onze verhoogde aandacht.

We gaan uit van digitaal werken als norm en niet als uitzondering. Daarom doordenken we bestaande (beleids)processen opnieuw vanuit de (nieuwe) mogelijkheden die grootschalig gebruik van data met zich meebrengt. Belangrijk hierbij is de start van ons Provinciaal Data Lab waarin we vanaf 2021 gericht gaan werken aan het zoeken naar oplossingen met data voor beleidsvragen die spelen over concrete maatschappelijke opgaven. Ons eigen data platform speelt hierbij een belangrijke rol. Ook leveren we met data ondersteuning aan het verder vorm en inhoud geven van belangrijke concepten die samenhangen met de sturingsfilosofie van onze provincie, zoals 'opgavegestuurd werken' en 'gebiedsgericht werken'. Eerder opgedane ervaringen met de reeds ontwikkelde stikstofviewer worden hierbij uiteraard meegenomen.

Passend bij dit streven maken we ook een start met de versterking van architectuurkaders op strategisch niveau.

Daarnaast werken we aan de voorwaarden om succesvol data gedreven te kunnen werken. Dat betekent onder andere aan de verdere verbetering van zaken als archivering, privacy en informatiebeveiliging, Concreet willen we netwerkschijven die zijn gericht op persoonlijke opslag en samenwerking migreren naar beproefde online (standaard) oplossingen die we al in huis hebben. Tevens gaan we met data de interne sturing en verantwoording verbeteren door te kijken naar de (door)ontwikkeling van dashboards en onderzoeken we op welke manier data kan bijdragen aan het verbeteren van onze beleidseffectiviteit. Verdere digitalisering van de systemen en werkprocessen bieden kansen om plaats- en tijdsafhankelijk werken verder door te voeren en tegelijkertijd te kiezen voor standaarden in plaats van maatwerk. Onze werkprocessen leiden tot betrouwbare, voorspelbare en vaak snellere resultaten waarmee onze dienstverlening nog verder verbetert. Door de corona-crisis is verdere digitalisering en digitaal werken in een stroomversnelling gekomen waardoor bepaalde beoogde investeringen en updates naar voren zijn gehaald. We hebben ook ervaringen opgedaan met deze nieuwe manier van werken, waar voor- en nadelen aan zitten. De positieve ervaringen willen we behouden en nemen we mee in de uitwerking van nieuw beleid rondom onder andere thuiswerken, vervoer en vergaderen.

Los van bovenstaande ambities gaan de ontwikkelingen op gebied van informatisering en automatisering steeds sneller en moeten we stappen blijven zetten op het terrein van digitalisering, datagericht werken, dataficering en samenwerken. Ook blijft er de noodzaak om systemen en processen continu aan te passen aan wettelijke verplichtingen en beveiligingsrisico's.

Werken aan kwaliteit van de organisatie en medewerkers

Onze maatschappelijke opgaven vragen blijvende inzet om voldoende capaciteit en kwaliteit beschikbaar te hebben om in samenspel met partners het verschil voor Brabant te maken.

Met de realisatie van de nieuwe set van begrotings- en organisatieprogramma's is een belangrijke stap gezet naar een ondersteunende inrichting voor een nieuwe manier van samenwerken. Het optimaliseren van de samenwerking en kennisdeling vraagt een werkwijze waarbij we ons continu aanpassen aan ontwikkelingen en veranderende verwachtingen en eisen in de samenleving. Ons strategisch personeelsbeleid sluit hierop aan en met strategische personeelsplanning zorgen we voor een goede kwalitatieve inzet van de juiste medewerkers op het juiste werk met daarbij aandacht voor de digitaliseringsopgave.

Bij kwalitatief aanpassen en ontwikkelen past een modern werkgeverschap, wat we terugzien in onze samenwerking met partners, hoe we beleid vormgeven, de verdere inrichting van de organisatie en de inzet op vitaliteit van de medewerkers met erkenning voor de bijdragen van medewerkers.

Werken aan een modern werkgeverschap met aandacht voor het verder inrichten van een gastgerichte, veilige en gezonde werkomgeving is waar we de komende jaren mee aan de slag gaan. De nieuwe manieren van samenwerken doen we op een tijd- en plaatsbewuste manier passend bij onze organisatie, partners en medewerkers. Dit wordt gekenmerkt door een goede thuis- en kantoorwerk verhouding, het bijkomende reisgedrag en passende faciliteiten bij thuiswerken, kantoorwerk en reizen.

We zetten ons ook actief in om mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt een kans te geven binnen onze organisatie, waarbij we breed kijken naar de diverse mogelijkheden binnen onze organisatie.

Wat gaan we daarvoor doen?

Beweging en verfrissing in de organisatie

Voldoende verfrissing en vernieuwing van talent in de organisatie: nieuwe instroom stagiaires, Brammers, Bitters, trainees en nieuwe instroom medewerkers met een (tijdelijke) arbeidsovereenkomst: (aantal) medewerkers (referentiejaar 2019)

We streven naar inclusiviteit en geven mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt een kans binnen onze organisatie

We voldoen aan de Quotumwet wat betreft invulling van participatiebanen (fte = 25,5 uur/week):

	2021	2022	2023	2024
Norm Quotumwet* (aantal fte)	40,2	43,4	46,7	48,3

* De norm Quotumwet wordt jaarlijks geactualiseerd op basis van het door het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid gepubliceerde quotumpercentage.

Wat willen we bereiken?

We voldoen aan nieuwe wetgeving en handelen rechtmatig

Als organisatie blijft een kwalitatief goede uitvoering van onze taken en dienstverlening noodzakelijk. Het voldoen aan geldende wet- en regelgeving geldt daarvoor als uitgangspunt.

Voor dataprivacy en informatiebeveiliging is de basis op orde, de implementatie van de wet- en regelgeving is geborgd in onze systemen en processen. Om te blijven voldoen vraagt dit echter continu aandacht, inzet en middelen. Ook in 2021 blijven we ons hier dus op inzetten.

Wat gaan we daarvoor doen?

Tijds afhandeling van facturen

Indicator: 95% van de facturen worden binnen de termijn van 20 dagen betaald.

Tijds afhandeling van subsidies

Indicator: 95% van de subsidies worden binnen de termijnen afgehandeld.

Wat mag het kosten?

Bedragen x € 1.000	Realisatie 2019	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022	Begroting 2023	Begroting 2024
-						
Capaciteitsbudget	107.502	110.123	101.990	98.040	97.683	91.249
Budget 'overige personeelskosten'	4.481	4.947	4.905	4.759	4.886	4.581
Budget 'overige bedrijfsvoeringskosten'	18.149	23.949	22.729	22.151	21.124	19.412
Vitale organisatie	474	0	0	0	0	0
Saldo van baten en lasten	130.605	139.019	129.624	124.951	123.693	115.242

Het totale organisatiekostenbudget neemt met ca € 9,5 mln af ten opzichte van begroting 2020. Deze afname volgt bijna volledig uit de afname van het capaciteitsbudget in verband met het aflopen van tijdelijke capaciteit.

Provinciale heffingen

Inleiding

Eén van de inkomstenbronnen van de provincie betreft de provinciale heffingen. Deze bestaan uit:

- de heffing opcenten op de motorrijtuigenbelasting;
- de Grondwaterheffing en de Nazorgheffing in het kader van de Leemtewet;
- diverse leges.

De opcentenheffing op de motorrijtuigenbelasting genereert de hoogste inkomst (€ 267,4 mln in 2021).

De provincie kent geen kwietscheldingsbeleid voor provinciale heffingen.

Beleidskaders

- Grondwaterheffingsverordening
- Verordening Nazorgheffing Noord-Brabant
- Legesverordening Provincie Noord-Brabant

Heffing opcenten motorrijtuigenbelasting

Op grond van artikel 222 van de Provinciewet worden provinciale opcenten geheven. Door het Rijk wordt elk jaar het maximumniveau van de opcentenheffing vastgesteld. De datum waarop provincies hun opcenten kunnen wijzigen is met ingang van 1 januari van enig jaar.

Op basis van de belastingcapaciteit per 1-1-2020 (omvang wagenpark in aantallen en gewicht) wordt in 2021 rekening gehouden met een opbrengst van € 267,4 miljoen.

Provinciale lastendruk m.b.t. opcenten motorrijtuigenbelasting

Het door het Rijk vastgestelde maximale opcententarief is per 1 januari 2020 wettelijk bepaald op 115 opcenten. Het maximale tarief 2021 is rekening houdend met de indexering bepaald op 116,8.

In de heffingsverordening opcenten MRB is voor 2020 het tarief vastgesteld op 78,0 opcenten (PS 54/19).

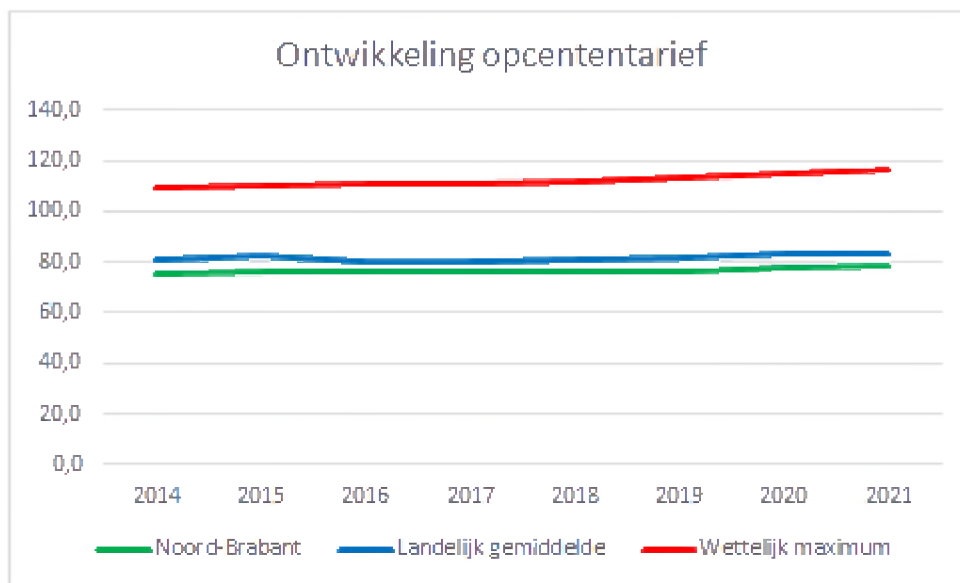
Bij de begroting 2021 wordt voorgesteld het tarief vast te stellen op 78,4 opcenten.

In onderstaande tabel is een vergelijking opgenomen van de vastgestelde en voorgenomen opcententarieven van alle provincies.

		Vastgesteld tarief per per 1 jan 2020	Voorgenomen tarief per per 1 jan 2021	Stijging t.o.v. 2020	Percentage onbenutte belasting capaciteit
1	Drenthe	92,0	92,0	0,0%	21,2%
2	Groningen	91,8	93,3	1,6%	20,1%
3	Zuid-Holland	90,4	90,4	0,0%	22,6%
4	Zeeland	89,1	89,1	0,0%	23,7%
5	Gelderland	87,2	89,5	2,6%	23,4%
6	Friesland	87,0	87,0	0,0%	25,5%
7	Flevoland	80,6	81,4	1,0%	30,3%
8	Overijssel	79,9	79,9	0,0%	31,6%
9	Noord-Brabant	78,0	78,4	0,5%	32,9%
10	Limburg	77,9	77,9	0,0%	33,3%
11	Utrecht	73,6	74,9	1,8%	35,9%
12	Noord-Holland	67,9	67,9	0,0%	41,9%
	Gemiddeld tarief	83,0	83,5	0,6%	
	Maximaal tarief	115,0	116,8	1,6%	

In de rangorde van opcentenheffing van hoog naar laag komt de provincie Noord-Brabant uit op een negende plaats. In 2020 blijft de lastendruk m.b.t. de opcenten op de motorrijtuigenbelasting in relatieve zin onder het landelijk gemiddelde. Naar verwachting geldt dit ook voor 2021.

De onbenutte belastingcapaciteit voor Noord-Brabant bedraagt in 2021, uitgaande van het wettelijk maximum voor het jaar 2021, 38,4 punten (116,8 -/- 78,4). Eén punt verhoging komt in 2021 overeen met € 3,41 mln extra opbrengsten. De onbenutte belastingcapaciteit komt daarmee uit op ca. € 131 mln. (38,4 x €3,41 mln.).

Er is een relatie tussen de opcentenheffing (omvang wagenpark in aantallen en gewicht) en de algemene uitkering uit het Provinciefonds. In het verdeelmodel van het fonds telt de belastingcapaciteit (tegen een algemeen rektarief) mee als een (negatieve) inkomstenmaatstaf. Anders gezegd: een relatief grotere belastingcapaciteit (zoals in Noord-Brabant) leidt tot een naar verhouding lagere provinciefondsuitkering.

Grondwaterheffing

De grondwaterheffing wordt geheven over de hoeveelheid onttrokken grondwater. De bestedingsmogelijkheden van de heffing zijn limitatief in de Grondwaterwet opgenomen, namelijk kosten van onderzoek, metingen en schadevergoedingen in verband met de onttrekking van grondwater. De financiële verantwoording verloopt via de voorziening grondwaterheffing. Voor 2021 zijn de inkomsten grondwaterheffing geraamd op € 3,8 mln. De heffing vindt plaats op grond van de Grondwaterheffingsverordening die voor het laatst is gewijzigd op 9 december 2011 (PS 44/11). De baten uit de grondwaterheffing zijn in de begroting 2021 opgenomen bij programma Water en bodem.

Nazorgheffing

Op grond van de Wet milieubeheer is de provincie verantwoordelijk voor de nazorg van alle stortplaatsen waar na de peildatum 1 september 1996 nog afval is/wordt gestort. Om het eeuwigdurend milieu hygiënisch beheer door de Provincie van deze stortplaatsen te verzekeren is, conform de wettelijke regeling, een Nazorgfonds (een aparte rechtspersoon) ingesteld.

De exploitant van een stortplaats die onder deze wettelijke regeling valt, moet een nazorgplan opstellen en dat voorleggen aan de provincie. Op basis van het nazorgplan wordt een doelvermogen bepaald. Om het

doelvermogen op te bouwen wordt aan de stortplaatsbeheerder een heffing opgelegd die in het fonds wordt gestort. Hiermee is in april 2000 een start gemaakt.

De heffing vindt plaats op grond van de vastgestelde verordening Nazorgheffing Noord-Brabant die voor het laatst is gewijzigd op 25 februari 2011 (Statenvoorstel 86/11).

Op grond van de Wet milieubeheer is de opbrengst van de nazorgheffing uitsluitend bestemd voor de uitvoering van de nazorg van gesloten stortplaatsen.

De provincie fungeert als ontvanger voor het Nazorgfonds. De gelden worden belegd in externe fondsen, conform het vastgestelde beleggingsstatuut. De beleggingsresultaten worden verrekend met de door de exploitanten te betalen heffingen. Het Nazorgfonds heeft een eigen begroting die door het Algemeen bestuur van het fonds wordt vastgesteld.

Op dit moment zijn er in Brabant negen stortplaatsen, waarvan één baggerspeciedepot, waarop de wettelijke regeling van toepassing is:

1. De Kragge, Bergen op Zoom
2. Gulbergen, Nuenen
3. Spinder, Tilburg
4. Meerendonk, 's-Hertogenbosch
5. Zevenbergen
6. Haps
7. Vlagheide, Schijndel
8. Nyrstar, Budel
9. Baggerdepot Dintelsas

In 2014 is een definitieve afrekening gemaakt voor de stortplaatsen Nyrstar en Dintelsas. Deze zijn gesloten. De provincie voert daar de nazorg uit en draagt ook het financieel risico. Voor wat betreft de overige, nog niet gesloten, stortplaatsen zijn de nazorgheffingen gestort in het Nazorgfonds en is er voldoende zekerstelling aanwezig. Bij sluiting zal op basis van een definitief nazorgplan een definitieve afrekening worden opgemaakt.

Provinciale Staten zijn op 11 juni 2019 geïnformeerd over de uitvoering van de Asset Liability Management (ALM) studie Nazorgfonds voor de stortplaatsen in de Provincie Noord-Brabant. Omdat er mogelijk kansrijke opties zijn die de kosten van de nazorg in de toekomst zouden kunnen beperken, hebben de provincie en de vergunninghouders een overeenkomst gesloten om hier de komende vier jaren, in aanloop naar de nieuwe ALM studie, diepgaand onderzoek naar te doen. Onderdeel van deze overeenkomst is dat, zo lang het onderzoek loopt, de vergunninghouders de stortplaatsen nog niet voor de eeuwigdurende nazorg overdragen aan de provincie en dus zelf risicodragend blijven. Tegelijkertijd handhaaft de provincie de rekenrente op het bestaande niveau. Dit uitstel geeft exploitanten de tijd om samen met de provincie te kijken naar ontwikkelingen die mogelijk kunnen bijdragen aan een verlaging van het benodigde doelvermogen. Ook kan onderzocht worden of op de stortplaatsen nieuwe inkomsten te genereren zijn, bijvoorbeeld door het vestigen van een zonnepark.

Diverse leges

Leges zijn vergoedingen door derden voor het verlenen van individuele diensten door de provincie aan particulieren en bedrijven. Deze diensten betreffen vooral de verlening van vergunningen en ontheffingen. De tarieven zijn maximaal kostendekkend en staan vermeld in de tarieventabel behorend bij de legesverordening Provincie Noord-Brabant.

De provincie Noord-Brabant heeft in 2013 de uitvoering van vergunningverlening, toezicht en handhaving overgedragen aan de drie omgevingsdiensten. Met hen zijn afspraken gemaakt over de uit te voeren werkzaamheden in het Vergunning, Toezicht en Handhaving domein (VTH -domein). Op basis van deze

opdracht ontvangen zij een jaarlijkse bijdrage. De kosten die hierin begrepen zijn voor de verwerking van de verschillende vergunning-, melding- en ontheffingsprocedures vormen de basis voor de legestarievenopbrengsten, zoals opgenomen in de tabel. De omgevingsdiensten brengen all-in tarieven in rekening, loon en materiële kosten worden derhalve niet gesplitst. Vanuit de provincie zelf worden hier geen extra (overhead)kosten aan toegerekend.

Leges Waterwet

De legestarieven Waterwet nemen iets toe vanwege de tariefstijging van de omgevingsdiensten. De verwachte legesopbrengsten in 2021 op vergelijkbaar niveau ten opzichte van 2020.

Onderdeel	Aantal in 2021	Tarief 2020	Tarief 2021	Mutatie	Mutatie %	Opbrengst 2021
Open bodemenergiesystemen						
4.1a t/m 200.000 m3	8	€ 3.519	€ 3.618	€ 162	5%	€ 29.448
4.1a1 200.001 t/m 500.000 m3	10	€ 5.963	€ 6.239	€ 276	5%	€ 62.387
4.1a2 meer dan 500.000 m3	7	€ 11.427	€ 11.956	€ 529	5%	€ 83.690
	25					
Drinkwater & industriële toepassingen						
4.1b t/m 500.000 m3	0	€ 4.106	€ 4.213	€ 107	3%	-
4.1b1 500.001 t/m 1.000.000 m3	1	€ 8.211	€ 8.425	€ 214	3%	€ 8.425
4.1b2 meer dan 1.000.000 m3	0	€ 27.370	€ 28.084	€ 714	3%	-
	1					
Totaal leges waterwet	26					€ 183.950

Toelichting kostendekkend legestartief	Begroting 2021
Netto kosten taakveld	€ 183.950
Opbrengst heffingen	€ 183.950
Dekking (opbrengst/kosten)	100%

Leges Ontgrondingenwet

De legestarieven stijgen met de normale tariefcorrectie. De geraamde legesopbrengsten nemen dan ook licht toe.

Onderdeel	Aantal in 2021	Tarief 2020	Tarief 2021	Mutatie	Mutatie %	Opbrengst 2021
5.5.1a t/m 15.000 m3	5	€ 3.910	€ 4.012	€ 102	3%	€ 20.060
5.5.1b 15.001 m3 t/m 25.000 m3	4	€ 6.158	€ 6.319	€ 161	3%	€ 25.276
5.5.1c 25.001 m3 t/m 50.000 m3	3	€ 12.317	€ 12.638	€ 321	3%	€ 37.913
5.5.1d 50.001 m3 t/m 100.000 m3	3	€ 24.633	€ 25.276	€ 643	3%	€ 75.827
5.5.1e 100.001 m3 t/m 500.000 m3	1	€ 36.950	€ 38.014	€ 1.064	3%	€ 38.014
5.5.1f meer dan 500.000 m3	1	€ 59.628	€ 61.183	€ 1.556	3%	€ 61.183
5.5.2 Wijzigen of verlengen vergunning	3	€ 3.910	€ 4.012	€ 102	3%	€ 12.036
5.5.3 Wijzigen vergunning met extra hoeveelheid specie	0	-	-	-	-	-
5.5.4 Intrekken vergunning	0	€ 3.812	€ 3.912	€ 99	3%	-
5.5.5 Machtiging ingevolge artikel 12	1	€ 3.812	€ 3.912	€ 99	3%	€ 3.912

Onderdeel	Aantal in 2021	Tarief 2020	Tarief 2021	Mutatie	Mutatie %	Opbrengst 2021
5.5.6 Cultuurtechnische verbetering zonder specieafvoer	1	€ 3.812	€ 3.912	€ 99	3%	€ 3.912
5.5.7 Natuurprojecten zonder specieafvoer	0	€ 3.812	€ 3.912	€ 99	3%	-
Totaal leges ontgrondingenwet	22					€ 278.132
Toelichting kostendekkend legestartief	Begroting 2021					
Netto kosten taakveld	€ 278.132					
Opbrengst heffingen	€ 278.132					
Dekking (opbrengst/kosten)	100%					

Leges Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo)

De legestartieven stijgen gelijk aan de indexering van de tarieven van de omgevingsdiensten. Door iets lagere aantallen is de begrote opbrengst 2021 ook iets lager dan in 2020.

Onderdeel	Aantal 2021	Tarief 2020	Tarief 2021	Mutatie	Mutatie %	Opbrengst (gem.) 2021
5.1.1 1a Bouwkosten lager dan € 20.000	30	€ 2.053	€ 2.111	€ 58	3%	€ 63.321
5.1.1 1b Bouwkosten tussen €20.000 en € 50.000	21	€ 2.612	€ 2.686	€ 74	3%	€ 59.436
5.1.1 1c Bouwkosten tussen €50.000 en € 100.000	18	€ 3.172	€ 3.262	€ 90	3%	€ 68.214
5.1.1 1d Bouwkosten tussen €100.000 en € 400.000	20	€ 5.225	€ 5.373	€ 148	3%	€ 131.919
5.1.1 1e Bouwkosten tussen €400.000 en € 1.000.000	11	€ 9.983	€ 10.266	€ 283	3%	€ 141.418
5.1.1 1f Bouwkosten tussen € 1 mln. en € 5 mln.	12	€ 20.059	€ 20.627	€ 568	3%	€ 300.776
5.1.1 1g Bouwkosten tussen € 5 mln. en € 25 mln.	5	€ 37.319	€ 38.377	€ 1.058	3%	€ 225.462
5.1.1 1h Bouwkosten meer dan € 25 mln.	0	€ 63.442	€ 65.240	€ 1.798	3%	-
5.1.1.2 Beoordelen bodemrapport	7	€ 187	€ 192	€ 5	3%	€ 1.343
5.1.1.3 Beoordelen advies agrarische adviescommissie	0	€ 595	€ 595	-	0%	-
5.1.1.4 Toetsing ontheffing i.h.k.v. exploitatieplan	1	€ 373	€ 384	€ 11	3%	€ 384
5.1.2 a t/m g Binnenplanse ontheffing (bestemmingsplannen)	18	€ 560	€ 576	€ 16	3%	€ 10.362
5.1.3 a/c Slopen / wijzigen beschermd monument	0	€ 3.000	€ 3.000	-	0%	-
5.1.3 b/d Slopen beschermd stads & dorpsgezicht	0	€ 1.493	€ 1.535	€ 42	3%	-
5.1.4 Slopen	0	€ 1.439	€ 1.535	€ 42	3%	-
5.1.5 Kappen	2	€ 466	€ 480	€ 13	3%	€ 959
5.1.6 a/b Handelsreclame	0	€ 560	€ 576	€ 16	3%	-
5.1.9 - 10 Andere / overige activiteiten	7	€ 653	€ 672	€ 19	3%	€ 4.701
Subtotaal leges Wabo	152					€ 1.008.296

Onderdeel	Aantal 2021	Tarief 2020	Tarief 2021	Mutatie	Mutatie %	Opbrengst (gem.) 2021
<i>Interne adviezen Vvgb</i>						
5.1.7a Nieuwe vergunningen Omgevingsvergunning aanhaken Wnb, N2000 (PNB bevoegd gezag)	5	€ 4.621	€ 4.802	€ 182	4%	€ 24.012
5.1.7b Wijzigingsvergunning Omgevingsvergunning aanhaken Wnb, N2000 (PNB bevoegd gezag)	4	€ 3.817	€ 3.954	€ 137	4%	€ 15.816
5.1.8 Omgevingsvergunning aanhaken Wnb, FF-activiteiten (PNB bevoegd gezag)	10	€ 4.599	€ 4.780	€ 181	4%	€ 47.803
<i>Subtotaal interne adviezen Vvgb</i>	<i>19</i>					<i>€ 87.631</i>
Totaal Wabo	171					€ 1.095.926

Toelichting kostendekkend legestartief	Begroting 2021
Netto kosten taakveld	€ 1.095.926
Opbrengst heffingen	€ 1.095.926
Dekking (opbrengst/kosten)	100%

Leges Natuurbeschermingswet 2017

De tarieven van de Wet Natuurbescherming stijgen hoofdzakelijk door de gebruikelijke tariefcorrectie bij de omgevingsdienst. Op een enkele plek zijn de uren per aanvraag bijgesteld. Er is veel onzekerheid over de vergunningverlening bij met name gebiedsbescherming, en dit maakt de begrote opbrengst over 2021 dan ook onzeker.

Onderdeel	Aantal 2021	Tarief 2020	Tarief 2021	Mutatie	Mutatie %	Opbrengst 2021
6.1.1 a Vergunning verlening gebiedsbescherming nieuwe vergunning	198	€ 4.621	€ 4.802	€ 182	4%	€ 950.875
6.1.1 b Vergunning verlening gebiedsbescherming wijzigingsvergunning	164	€ 3.817	€ 3.954	€ 137	4%	€ 648.440
6.1.1 c Vergunning verlening gebiedsbescherming volledige intrekking	45	€ 2.511	€ 2.626	€ 115	5%	€ 118.170
6.1.3a Ontheffing verlening soortenbescherming t.b.v. onderzoek en onderwijs, opvang beschermde dieren art 3.3/3.4/3.8/3.9/3.10	8	€ 140	€ 146	€ 6	4%	€ 1.165
6.1.3b Ontheffing verlening soortenbescherming t.b.v. infrastructuurle werken, windmolens, ruimtelijke ontwikkeling meer dan 50 woningen art 3.3/3.4/3.8/3.9/3.10	120	€ 6.286	€ 6.534	€ 247	4%	€ 784.045
6.1.3c Ontheffing verlening soortenbescherming overige aanvragen art 3.3/3.4/3.8/3.9/3.10	80	€ 4.599	€ 4.780	€ 181	4%	€ 382.426

Onderdeel	Aantal 2021	Tarief 2020	Tarief 2021	Mutatie	Mutatie %	Opbrengst 2021
6.1.3d Ontheffing verlening soortenbescherming betrekking hebbend op belang één particuliere aanvrager art 3.3/3.4/3.8/3.9/3.10	3	€ 2.036	€ 2.116	€ 80	4%	€ 6.347
6.1.2 Ontheffing verlening schadebestrijding, overlastbestrijding en populatiebeheer art 3.3/3.4/3.8/3.9/3.10	18	€ 2.878	€ 2.991	€ 113	4%	€ 53.836
6.1.4a Ontheffing verlening compensatie herplantplicht art 4.5:	20	€ 1.364	€ 1.418	€ 54	4%	€ 28.356
6.1.4b Ontheffing verlening herplantplicht art 4.5:	20	€ 1.466	€ 1.524	€ 58	4%	€ 30.477
6.1.4c Ontheffing herplanttermijn art 4.5:	8	€ 826	€ 1.038	€ 212	26%	€ 8.301
6.1.4d Ontheffing vellingstermijn art 8.7 Verordening natuurbescherming	8	€ 520	€ 719	€ 200	38%	€ 5.755
<i>Subotaal leges WNB</i>	<i>692</i>					<i>€ 2.484.480</i>

Onderdeel	Aantal 2021	Tarief 2020	Tarief 2021	Mutatie	Mutatie %	Opbrengst 2021
<i>6.1.1 Vergunningverlening gebiedsbescherming/Natura 2000 art 2.7</i>						
6.1.1 a Vergunningverlening gebiedsbescherming nieuwe vergunning	45	€ 4.621	€ 4.802	€ 182	4%	€ 216.108
6.1.1 b Vergunningverlening gebiedsbescherming wijzigingsvergunning	35	€ 3.817	€ 3.954	€ 137	4%	€ 138.387
6.1.1 c Vergunningverlening gebiedsbescherming volledige intrekking	0	€ 2.511	€ 2.626	€ 115	4%	-
6.1.3b Ontheffingverlening soortenbescherming t.b.v. infrastructurele werken, windmolens, ruimtelijke ontwikkeling meer dan 50 woningen art 3.3/3.4/3.8/3.9/3.10	3	€ 6.286	€ 6.534	€ 247	4%	€ 19.601
6.1.3c Ontheffingverlening soortenbescherming overige aanvragen art 3.3/3.4/3.8/3.9/3.10	10	€ 4.599	€ 4.780	€ 181	4%	€ 47.803
6.1.3d Ontheffingverlening soortenbescherming betrekking hebbend op belang één particuliere aanvrager art 3.3/3.4/3.8/3.9/3.10	2	€ 2.036	€ 2.116	€ 80	4%	€ 4.231
<i>Subtotaal Vvgb's WNB</i>	<i>95</i>					<i>€ 426.130</i>
Totaal Wet Natuurbescherming Leges & Vvgb	787					€ 3.444.321

Toelichting kostendeckend legestartief	Begroting 2021
Netto kosten taakveld	€ 3.444.321
Opbrengst heffingen	€ 3.444.321
Dekking (opbrengst/kosten)	100%

Leges Vergunningen/ontheffingen wegenverordening

De tarieven van de leges, die in rekening worden gebracht voor het behandelen van aanvragen van vergunningen en ontheffingen op grond van de Interim omgevingsverordening Noord-Brabant en de Wegenverkeerswet. De verwachte aantallen aanvragen voor het komende jaar zijn grotendeels gebaseerd op de aantallen van voorgaande jaren (3.003). In 2020 zien we dat met name de aanvragen voor evenementen en wedstrijden (het gebruik van wegen) achterblijft vanwege de Coronacrisis. Hoe lang die crisis aanblijft en de daarmee gepaard gaande richtlijnen voor de Nederlandse samenleving aanblijven, is niet met enige zekerheid te voorspellen. Een gericht aantal voor 2021 is daarom moeilijker te geven. De gehanteerde tarieven zijn gebaseerd op de inzet die het ambtelijk personeel gemiddeld moet besteden om een aanvraag te behandelen en zijn maximaal kostendekkend.

De exceptionele transporten worden beoordeeld door de Dienst Wegverkeer (RDW). Sinds 2017 werken Provincie en de RDW samen. De leges die door de RDW wordt geïnd bij de ontheffinghouders worden jaarlijks voor een deel afgedragen. Het tarief voor behandeling van ontheffing aanvragen voor exceptionele transporten wordt jaarlijks vastgesteld door de RDW. De afdracht vindt een jaar na realisatie plaats.

Onderdeel	Aantal 2021	Tarief 2020	Tarief 2021	Mutatie	Mutatie %	Opbrengst 2021
Ontheffing wedstrijd voertuigen meer gemeenten art. 148/10 WVV 1994	6	€ 240	€ 240	-	-	€ 1.440
Verklaring geen bezwaar wedstrijd in één gemeente art. 148/10 WVV 1994	7	€ 240	€ 240	-	-	€ 1.680
Ontheffing voertuig of -combinatie art. 9.1 RV, m.u.v. H5, afd. 7, 8, 10 en 11 RV (exceptionele transporten)	2.500	€ 16	€ 16	-	-	€ 40.000
Ontheffing voertuig of -combinatie art. 9.1, H5, afd. 7, 8, 10 en 11	5	€ 240	€ 240	-	-	€ 1.200
Ontheffing art. 87 RVV 1990	30	€ 300	€ 300	-	-	€ 9.000
Vergunning art. 4, eerste lid, Verordening wegen						
- werk andere wegbeheerders	30	€ 350	€ 350	-	-	€ 10.500
- verkeersmaatregelen op de weg voor werken of activiteiten buiten de weg	100	€ 110	€ 110	-	-	€ 11.000
- kabels of leidingen	150	€ 457	€ 457	-	-	€ 68.550
- borden (bewegwijzering, strokenborden, reclame, objecten, terreinen)	40	€ 240	€ 240	-	-	€ 9.600
- kunstobject binnen de bebouwde kom	3	€ 350	€ 350	-	-	€ 1.050
Vergunning art. 5, eerste en tweede lid, Verordening wegen:						
- evenement (niet optocht)	5	€ 110	€ 110	-	-	€ 550
- evenement	3	€ 50	€ 50	-	-	€ 150
- voorwerpen i.v.m. particuliere bouw- of onderhoudswerken buiten de weg	2	€ 50	€ 50	-	-	€ 100
- overige activiteiten (wedstrijden zonder voertuigen, voorwerpen, stoffen)	7	€ 240	€ 240	-	-	€ 1.680
Aanvraag niet nadrukkelijk benoemd	8	€ 34	€ 34	-	-	€ 272
Totaal	2.896					€ 156.772

Het totaal aantal geraamde leges voor vergunningen en ontheffingen in 2021 is lager dan de geraamde aantallen in de begroting 2020 (3.003).

Weerstandsvermogen en risicobeheersing

Inleiding

Brabant is een ondernemende provincie. Om kansen te benutten is een bepaalde mate van risicobereidheid nodig. Overheden dienen echter ook op een verantwoorde manier met publieke middelen om te gaan. De juiste afweging tussen maatschappelijk rendement en risico en de daarbij behorende beheersmaatregelen moet worden gemaakt. Risicomanagement is daarbij een belangrijk instrument.

Wat willen we bereiken?

Risicomanagement helpt bestuur, management en medewerkers bij het realiseren van provinciale doelen, door kansen (of mogelijkheden) te benutten en risico's te beheersen. Risicomanagement biedt geen 100% garantie dat gebeurtenissen met een negatief gevolg niet meer zullen optreden, of dat alle kansen worden benut. Het geeft wel de zekerheid dat de provincie vooraf de benutting van kansen en de beheersing van risico's zorgvuldig heeft afgewogen.

Wat gaan we daarvoor doen?

Risicomanagement is een doorlopend proces. In de paragraaf weerstandsvermogen wordt bij de jaarstukken en de begroting gerapporteerd over de belangrijkste uitkomsten van het risicomanagementproces en ontwikkelingen. We brengen in beeld wat de belangrijkste restrisico's zijn, wat het beschikbare weerstandscapaciteit is en welke conclusie we kunnen trekken op basis van de ratio weerstandsvermogen. We richten ons in deze paragraaf hoofdzakelijk op de uitgavenkant van de begroting. Ontwikkelingen m.b.t. de inkomsten van het Rijk en het verloop van de belastinginkomsten komen aan bod in de sturing- en verantwoordingsdocumenten. De expliciete risico's verbonden aan de inkomstenkant voor het lopende jaar, zullen betrokken worden in het proces van risicomanagement door GS en daar waar nodig een vertaling krijgen in de paragraaf weerstandsvermogen.

Beleidskaders

Deze paragraaf heeft zijn basis in artikel 11 van het BBV (Besluit Begroting en Verantwoording Provincies en Gemeenten) en de daarop van toepassing zijnde toelichting.

Conform dit artikel bevat deze paragraaf ten minste:

- het beleid betreffende weerstandscapaciteit en risico's;
- een inventarisatie van de risico's;
- een inventarisatie van de weerstandscapaciteit;
- financiële kengetallen;
- een beoordeling van de onderlinge verhouding tussen deze kengetallen in relatie tot de financiële positie.

De provincie is zelf verantwoordelijk voor het formuleren van de beleidslijn en normering. GS hebben op 10 september 2019 een geactualiseerde beleidsnota risicomanagement en weerstandsvermogen vastgesteld. De nota is via een statenmededeling aan uw staten voorgelegd.

Overige beleidsuitgangspunten ten aanzien van risicomanagement staan in deze paragraaf bij de diverse onderdelen weergegeven.

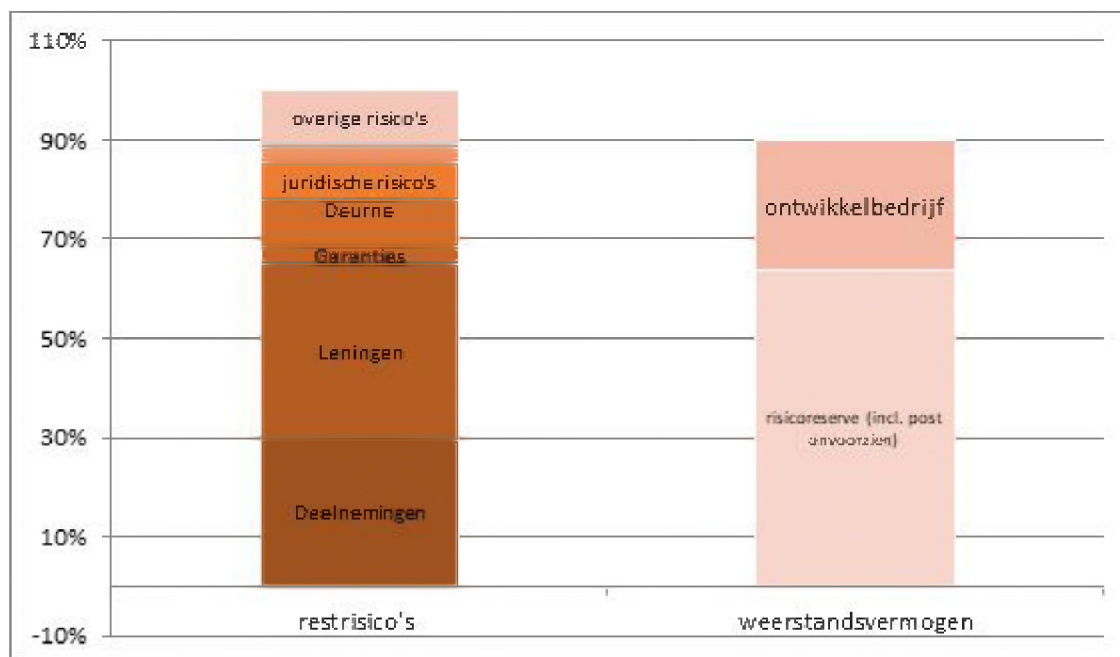
Inventarisatie risico's

In deze paragraaf worden de belangrijkste restrisico's genoemd. Deze zijn afgedekt in de risicoreserve en reserve ontwikkelbedrijf (inclusief de hieruit getroffen voorzieningen). We benoemen de individuele risico's die ca. 90% van de totale risico-inschatting beslaan.

In de bijlagenbundel-bijlage 16a bij deze begroting is een totaaloverzicht opgenomen.

Onderwerp (x € 1 mln)	Restrisico begr.2021	Restrisico jrrek. 2019	Toelichting
Deelnemingen	56,2	56,4	Het restrisico is gebaseerd op individuele risico-inschatting. Het restrisico is bepaald op 100% van de balanswaarde (incl. voorziening grondbedrijf), met uitzondering van de ORR.
Leningen	67,6	64,7	Elke lening is apart beoordeeld op risico. Het restrisico is de som van de afzonderlijke risicobeoordelingen van de leningen.
Garanties	7,0	7,0	Het restrisico is de uitkomst van individuele inschatting van risico en afdekking
Project glastuinbouw Deurne	17,5	17,0	Risicoafdekking voor het in 2019 in ontwikkeling genomen glastuinbouwgebied Deurne.
Juridische en bedrijfsvoeringsrisico's	14,8	14,8	Juridische en procesrisico's zijn inherent aan beleidsuitvoering en bedrijfsvoering. De inschatting van het restrisico is voorsnog een becijferd risico van 3% van de netto structurele exploitatieomvang
PPS A-59	5,7	5,7	Restant bedrag voor de afdekking van risico's in het project. Betreft een bestaand risico, maar is overgebracht naar de risico reserve i.v.m. nieuwe regelgeving
Claims rond beleidswijzigingen ruimtelijke ordening	1,1	1,8	Het restrisico op schadeclaims door beleidswijzigingen ruimtelijke ordening.
Logistiek Park Moerdijk (LPM)	0,0	7,5	Risico op de ontwikkeling van Logistiek Park Moerdijk (LPM)
Subtotaal	170,1	174,9	89,1% (jaarrekening 2019 90,3 %)
Overige risico's	20,8	18,7	10,9% (jaarrekening 2019 18,7 %)
Totaal risico's	190,9	193,6	100%

Het belangrijkste verschil in de restrisico's stand begroting 2021 ten opzichte van de jaarrekening 2019 is het wegvallen van het risico m.b.t. het Logistiek park Moerdijk en de bijbehorende afdekking. Het project wordt in 2020 afgesloten.

Inventarisatie weerstandscapaciteit

De weerstandscapaciteit bestaat uit de middelen en mogelijkheden waarover de provincie beschikt of kan beschikken om niet begrote kosten (restrisico's) te dekken. De mogelijkheden om tegenvallers op te kunnen vangen, kunnen worden gekwalificeerd als:

- incidenteel (middelen die slechts éénmalig ingezet kunnen worden) en;
- structureel (elk jaar kan deze capaciteit opnieuw worden ingezet).

Uit de risico-inventarisatie volgt de **benodigde weerstandscapaciteit** voor 2021: € 190,9 mln.

De **beschikbare weerstandscapaciteit** is € 171,7 mln. Binnen deze middelen kunnen restrisico's worden opgevangen, zonder dat hiervoor beleidswijzigingen noodzakelijk zijn.

Tabel weerstandscapaciteit			bedragen x € 1 mln
	Incidenteel	Structureel	op jaarbasis
Risicoreserve*	120,5		
Reserve Ontwikkelbedrijf**	49,9		
Totaal reserves			170,4
Post onvoorzien		1,3	1,3
Totale weerstandscapaciteit			171,7
Theoretische ruimte onbenutte belastingcapaciteit***			131,0

* De stand van de risicoreserve (volgens bijlage 10 is € 4,5 mln hoger). Deze storting is bedoeld voor toekomstige risico's. Om een goed beeld te geven van de ratio laten we deze middelen buiten beschouwing

** Inclusief de gevormde voorzieningen

*** De onbenutte belastingcapaciteit geeft een theoretische ruimte van € 131 mln. Dit levert een theoretische ruimte op vanaf jaar 2022.

Ratio weerstandsvermogen

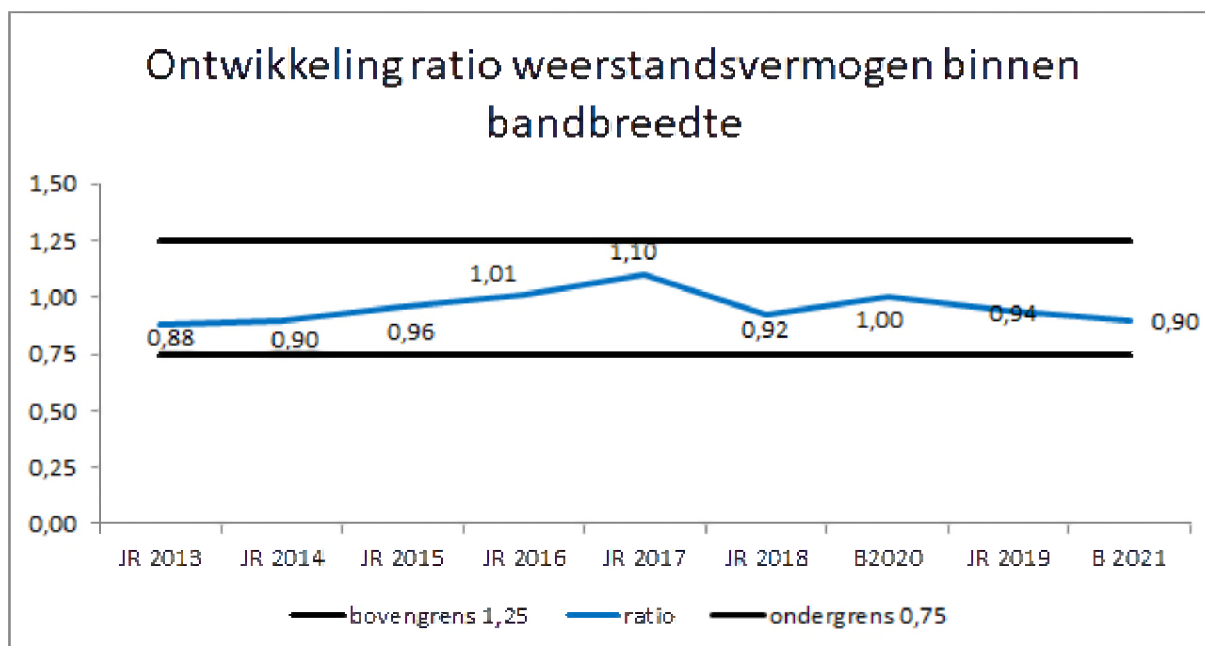
Weerstandsvermogen is een maatstaf om te beoordelen of de provincie in staat is om nadelige gevolgen van risico's op te vangen zonder dat daarbij de continuïteit in de uitvoering van taken in gevaar komt. In het BBV (Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten) wordt het weerstandsvermogen gedefinieerd als de verhouding tussen:

- a. de beschikbare weerstandscapaciteit, zijnde de middelen en voorzieningen waarover de provincie beschikt om niet begrote kosten te dekken;
- b. alle risico's waarvoor geen (dekkings-)maatregelen zijn getroffen en die van materiële betekenis kunnen zijn in relatie tot de financiële positie (benodigde weerstandscapaciteit).
- c.

$$\text{Ratio weerstandsvermogen} = \frac{\text{Beschikbare weerstandscapaciteit} = 171,7}{\text{Benodigde weerstandscapaciteit} = 190,9} = 0,90$$

Een stabiel meerjarig beeld van de indicator geeft aan dat risicomanagement zorgvuldig plaatsvindt en tot stand komt volgens een gestructureerd risicomanagementsysteem. Er wordt geen absolute norm gesteld voor de bepaling van de ratio. De bandbreedte voor de ratio weerstandsvermogen als indicator is 0,75 tot 1,25. Het hanteren van een bandbreedte voorkomt dat elk nieuw risico of wijziging in bestaand risico leidt tot het treffen van financiële maatregelen. Onder de 0,75 zijn maatregelen nodig de beschikbare

weerstandscapaciteit aan te vullen. Boven de 1,25 kan worden besloten de niet benodigde weerstandscapaciteit terug te laten vloeien naar de algemene middelen. Besluitvorming over het aanvullen of afnemen van de beschikbare weerstandscapaciteit vindt plaats bij de integrale afweegmomenten.

In bovenstaande grafiek is de ontwikkeling van de ratio weerstandsvermogen weergegeven van de jaarrekeningen 2013 t/m 2019 en van de begrotingen 2020 en 2021.

Conclusie

De ratio blijft binnen de met PS afgesproken bandbreedte van 0,75 - 1,25.

Op basis van de ratio weerstandsvermogen kan worden geconcludeerd dat de risico's kunnen worden opgevangen binnen deze afgesproken bandbreedte van de weerstandscapaciteit.

In de bijlagenbundel bij de begroting zijn in bijlage 16 opgenomen:

- Het totaaloverzicht van de risico-inventarisatie en risicoafdekking;
- De voorgeschreven kengetallen m.b.t. de uiteenzetting van de financiële positie.

Onderhoud kapitaalgoederen

Inleiding

Om kapitaalvernietiging en/of onveilige situaties te voorkomen, moeten kapitaalgoederen worden onderhouden.

PS stellen voor de kapitaalgoederen die de provincie in eigendom heeft, het te handhaven kwaliteitsniveau en de bijbehorende budgetten vast. In de paragraaf onderhoud kapitaalgoederen beschrijven we de uitwerking van het vastgesteld beleid.

Onderhoud wegen

Wat willen we bereiken?

We zorgen voor een goed functionerende provinciaal wegennet als onderdeel van het totale Brabantse wegennet vanuit de kernwaarden veiligheid, bereikbaarheid, leefbaarheid en duurzaamheid. Om dat te bereiken voert de provincie beheer en onderhoud uit.

De provincie houdt de provinciale wegen en fietspaden in stand door:

- het onderhouden en beheren ervan,
- het verbeteren van de verkeersveiligheid,
- het oplossen van kleine knelpunten,
- het op orde hebben en houden van mobiliteits- en verkeersdata

De provinciale infrastructuur wordt gewaarborgd door alle onderdelen en objecten van die infrastructuur op goede wijze in stand te houden via het dagelijks onderhoud (exploitatie), groot onderhoud en vervanging (investering).

Het dagelijks onderhoud wordt uitgevoerd door middel van een tweetal meerjarige prestatiecontracten met aannemers. Deze contracten noemen we het elektronisch prestatiecontract (EPC) en het onderhoudsprestatiecontract (OPC).

Voor de gladheidsbestrijding beschikken we over materieel dat jaarlijks wordt onderhouden en/of vervangen. Voor een efficiënte uitvoering van de beheer- en onderhoudstaak beschikken we over vijf steunpunten verdeeld over Brabant. In de komende jaren realiseren we de renovatie en verduurzaming van deze steunpunten.

Door in de meerjarenplanning ook de toestand buiten te betrekken wordt de kwaliteit van het wegennet in stand gehouden en wordt achterstallig onderhoud voorkomen.

Het beleid voor het beheer- en onderhoud van de provinciale wegenstructuur is opgenomen in de Kwaliteitsnota Onderhoud Provinciale Infrastructuur (KOPI, 2018). Vanuit het principe werk met werk maken combineren we verbeteringen en reconstructies in het kader van de regionale mobiliteitsagenda's zo veel als mogelijk met geplande onderhoudswerkzaamheden. De meerjarenplanning van infrastructurele projecten is opgenomen in de Programmering Mobiliteit 2021-2026.

Het provinciale (fiets-)wegennet bestaat uit:

Areaal	Hoeveelheid
hoofdrijbaan	550 km, waarvan 180 km 2x2
fietspaden	510 km
berm	1.100 hectare

Areaal	Hoeveelheid
bomen	52.500
kunstwerken	798 stuks
verkeersregelinstallaties	80 stuks
lichtmasten en bewegwijzeringsmasten	7.950 stuks
Dynamische verkeersmanagement systemen	27 stuks

Wat mag het kosten?

Onderhoud wegen	Jaarrekening	Begroting	Bedragen x € 1.000			
	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Budget onderhoud wegen	16.885	13.094	12.810	11.828	11.828	12.084
	16.885	13.094	12.810	11.828	11.828	12.084

Onderhoud provinciale gebouwen en installaties

Wat willen we bereiken?

De provincie streeft naar een schone, open en transparante werkplek met een flexibele invulling. Het onderhoud van de provinciale gebouwen en installaties is erop gericht de bestaande voorzieningen op een doelmatige en veilige manier in stand te houden. Deze activiteiten gelden ook voor de ruimten die aan derden verhuurd worden.

Onderhoudsboek hoofdgebouw en onderhoudsboek nieuwbouw

In 2017 zijn de onderhoudsboeken geactualiseerd. Voor het opstellen van het onderhoudsplan is uitgegaan van conditiescore 3 op basis van NEN2767. Vanaf 2021 zullen we het onderhoud uitvoeren op basis van geactualiseerde onderhoudsboeken.

In het onderhoudsplan zijn zowel het jaarlijkse als meerjarig onderhoud opgenomen. Het jaarlijks onderhoud is nodig om de bedrijfszekerheid van de gebouwen en de installaties te waarborgen, de veiligheid te garanderen en de uitstraling van de gebouwen in stand te houden. De kosten voor dit onderhoud wordt in de jaarlijkse exploitatie opgenomen. Het meerjarig onderhoud heeft betrekking op het niet-reguliere en groot onderhoud aan gebouwen, installaties, apparatuur en inrichting. Voor de uitvoering van het meerjarig onderhoud vindt een jaarlijkse dotatie van ca € 0,65 mln aan de voorziening onderhoud provinciehuis plaats. Bij het meerjarig onderhoud wordt waar mogelijk gezocht naar duurzame oplossingen.

Onderhoud museum

Het Noordbrabants Museum aan de Verwerstraat te 's-Hertogenbosch is provinciaal eigendom. De provincie verhuurt ruimten in het complex aan de Stichting Beheer Museumkwartier, die deze ruimten weer onderverhuurt aan o.a. de Stichting Het Noordbrabants Museum en Stichting Erfgoed Brabant. Het provinciaal Depot Bodemvondsten is ook gevestigd op deze locatie. De beheersstichting coördineert tevens het groot onderhoud en de vervangingsinvesteringen op basis van een meerjarigonderhoudsplan. Om deze kosten te dekken wordt jaarlijks € 0,4 mln in de onderhoudsvoorziening gestort.

Wat mag het kosten?

Onderhoud gebouwen	Jaarrekening	Begroting				
	2019	2020	2021	2022	Bedragen x € 1.000	
					2023	2024
Provinciehuis	648	656	667	667	667	667
Noordbrabants museum	404	340	347	347	347	347
	1.052	996	1.013	1.013	1.013	1.013

Onderhoud vaarwegen

Wat willen we bereiken?

De provincie Noord-Brabant is vaarwegbeheerder van de Dintel, de Mark, de Roode Vaart, het Mark-Vlietkanaal, de Steenbergse en Roosendaalse Vliet en de Steenbergse en Heense haven. Deze wateren zijn in eigendom van het waterschap Brabantse Delta. Het toekennen van de vaarwegfunctie door de provincie vraagt om een verdergaand beheer en onderhoud dan het kwantiteitsbeheer waarvoor het waterschap verantwoordelijk is. Daarom heeft de provincie het waterschap Brabantse Delta in medebewind opgeroepen voor de uitvoering van het vaarwegbeheer. Gedeputeerde Staten stellen de scheepvaartklassen vast welke bepalend zijn voor het onderhoudsniveau van de provinciale vaarwegen. Provinciale Staten leggen deze vast in de Verordening water Noord-Brabant. De bepaling van de feitelijke diepte en het profiel van de vaarwegen wordt overgelaten aan het waterschap als integraal waterbeheerder. Middels een financiële verdeelsleutel dragen de provincie en het waterschap de kosten voor het kwantiteitsbeheer en het vaarwegbeheer naar evenredigheid.

De provincie voert zelf geen beleidsprestaties i.c. werkzaamheden uit aan de vaarwegen. De juridische basis van de medebewindstaak is geformaliseerd met een financiële overeenkomst tussen provincie Noord-Brabant en waterschap Brabantse Delta over het vaarwegbeheer, dat 25 augustus 2020 geactualiseerd is en waarin de kosten van investeringen via een verdeelsleutel worden toebedeeld. Via onderhoudsprogramma's voor baggeren, kunstwerken en bermbeheer worden de vaarwegen bevaarbaar gehouden. Het waterschap actualiseert momenteel haar meerjarig onderhoudsprogramma en brengt in beeld welke maatregelen en investeringen nodig zijn om de onderhoudstoestand op orde te houden.

Wat mag het kosten?

Onderhoud vaarwegen	Jaarrekening	Begroting				
	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Onderhoudsbijdrage aan waterschap	1.237	1.956	2.287	2.412	3.912	5.562
	1.237	1.956	2.287	2.412	3.912	5.562

Bij de behandeling van de begroting 2019 hebben PS incidenteel € 6,6 mln beschikbaar gesteld om de onderhoudsstaat van de provinciale vaarwegen in overeenstemming te brengen met de daarvoor geldende uitgangspunten. De uitvoerder van dit onderhoud, waterschap Brabantse Delta, heeft de onderhoudskosten voor de komende jaren ingepland.

Financiering, treasury

Inleiding

De treasuryfunctie omvat alle activiteiten die zich richten op het sturen en beheersen van, het verantwoorden over en het toezicht houden op de financiële vermogenswaarden, de financiële stromen, de financiële posities en de daaraan verbonden risico's.

Beleidskaders

De uitvoering van het treasurybeleid wordt, naast de door de rijksoverheid vastgestelde wet- en regelgeving, zoals:

- Provinciewet;
- Wet financiering decentrale overheden (Wet Fido);
- ministeriële regelingen, zoals Regeling uitzettingen en derivaten decentrale overheden (Ruddo)
- Regeling Schatkistbankieren en het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV),

Bepaald door:

- de Financiële beleids- en beheersverordening provincie Noord-Brabant,;
- de Verordening treasury Noord-Brabant;
- de hierop gebaseerde uitvoeringsregels voor GS in het [Treasury Statuut](#) en het beleggingsmandaat.

De financiële resultaten van treasury komen in de begroting tot uitdrukking bij het algemeen financieel beleid in het onderdeel algemene dekkingsmiddelen.

Bij alle voorbereidingen en besluiten rond treasury worden Gedeputeerde Staten ondersteund door een adviescommissie: Het Treasury Committee (TC). In het Treasury Committee heeft – naast twee GS-leden en ambtelijke vertegenwoordigers – ook een partner van bureau Zanders zitting. Bovendien neemt de accountant, vanuit zijn opdracht vanuit Provinciale Staten (PS), deel aan de besprekingen van de TC. Maar hij is geen formeel lid.

Wat willen we bereiken?

De doelstellingen van treasury richten zich op:

- Optimaliseren van rendementen;
- Beheersing van risico's;
- Minimaliseren van kosten;
- Toegang tot vermogensmarkten;
- Inzicht bieden in de ontwikkeling van het EMU-saldo.

Wat gaan we daarvoor doen?

Treasury-beheer

Rentebaten en -resultaat

Optimaliseren van de rendementen

Het vermogen van de provincie is ondergebracht in twee portefeuilles: de Immunisatieportefeuille en de Investeringsagenda portefeuille. De Immunisatieportefeuille is gericht op het op lange termijn behalen van een rendement ten behoeve van de algemene begroting van de provincie. De Investeringsagenda portefeuille is gericht op het realiseren van de specifiek hiervoor opgestelde investeringsagenda.

De middelen in de investeringsagenda zijn oorspronkelijk belegd op basis van het uitgangspunt dat deze in een periode van 15 jaar worden ingezet. Inmiddels is het doel, een kapitaal van € 1 miljard, om in te

zetten voor de Brabantse burgers en bedrijven, gehaald. Het overtollige rendement van de investeringsagenda wordt met ingang van 2020 toegerekend aan de rendementen van immunisatieportefeuille en komt zo ten goede aan de 'buffer' in de dividend - en rentereserve.

Op basis van de lange termijn liquiditeitsprognose wordt een beleggingsmix (beleggingscategorieën in hoofdlijnen) opgesteld. Uitgangspunt is minimalisatie van de risico's door voldoende kwaliteit en spreiding van partijen en door looptijden af te stemmen op de liquiditeitsbehoefte. Dit alles binnen de kaders van de wet Fido en de Rudo en onze eigen Verordening treasury. Conform de wet Fido is de provincie verplicht haar overtollige middelen onder te brengen bij de "Schatkist" (Verplicht Schatkistbankieren). Dat wil zeggen dat het agentschap van het ministerie van Financiën de gelden bewaart, maar dat de provincie de volledige zeggenschap behoudt. De provincie krijgt hierover sinds 1 april 2015 geen rentevergoeding. Destijds was dit een nadeel, omdat het Rijk een veel lagere rente vergoedde dan de markt. Inmiddels is het al enige jaren een voordeel, omdat we geen rente hoeven te betalen (minimaal 0%), terwijl de markt rente berekent over tegoeden. De korte en middellange termijn rente (Euro Interest Rate SWAP, IRS, tot en met 50 jaar is negatief) zijn zo laag, dat het uitlenen van geld aan decentrale overheden niet aantrekkelijk is. De verwachting (van deskundigen) is dat de rente in 2021 en ook de jaren daarna vooralsnog niet gaat stijgen.

Sinds enige jaren is duidelijk dat de oorspronkelijke doelstelling van een opbrengst uit de beleggingen van de Immunisatieportefeuille van minimaal € 122,5 miljoen ter dekking van de uitgaven in de begroting en meerjarenraming, niet meer houdbaar is. Daarom is bij het bestuursakkoord 2020 - 2023 afgesproken dat in 2020 en 2021 maatregelen worden genomen om richting 2030 ons rendement te verhogen of uitgaven te verminderen.

In de aanpak naar een structureel begrotingsevenwicht (zie perspectiefnota 2020 en Treasury Jaarplan 2020) zijn enkele vragen gedefinieerd die beantwoord moeten worden. Voor Treasury zijn deze vragen:

1a. Welk rendement is redelijkerwijs te behalen met het huidige immunisatievermogen?

We geven inzicht in een aantal scenario's, inclusief bijbehorende bandbreedtes. We laten daarbij ook zien hoe het rendement en de scenario's zich in periode 2020 - 2030 ontwikkelen.

1b. Wat zijn reële alternatieven om het rendement te verbeteren op de (middel)lange termijn, al dan niet in combinatie met het bereiken van de gestelde beleidsdoelen?

Hierbij verkennen we de ruimte die wij als provincie kunnen nemen om het (maatschappelijke) rendement te verbeteren en brengen we de risico's daarvan in beeld. We brengen onder meer in beeld welke rollen de provincie kan vervullen, wie de te betrekken partners zijn en leggen verbindingen met relevante beleidsvelden. Tevens definiëren we de organisatorische randvoorwaarden (tijd, capaciteit en budget) die nodig zijn om meer rendement te kunnen realiseren.

Hierbij hanteren we drie uitgangspunten:

- Het immunisatievermogen dient eeuwigdurend in stand te blijven (€ 2,342 miljard);
- Inkomsten worden voorzichtig geraamd; en
- Er wordt een afbouwscenario gehanteerd richting het 'nieuwe normaal' in 2030.

De definitieve beantwoording leggen we bij de perspectiefnota 2021 aan PS voor en worden verwerkt in de begroting 2023.

De belangrijkste opgave om het rendement op het vermogen te verbeteren is om de middelen in te zetten voor onze eigen beleidsdoelen. Welke reële alternatieven zijn er om ons vermogen op in te zetten en om daarmee een hoger rendement te halen. Hier zijn we al geruime tijd mee bezig, maar deze trajecten kosten vaak veel tijd.

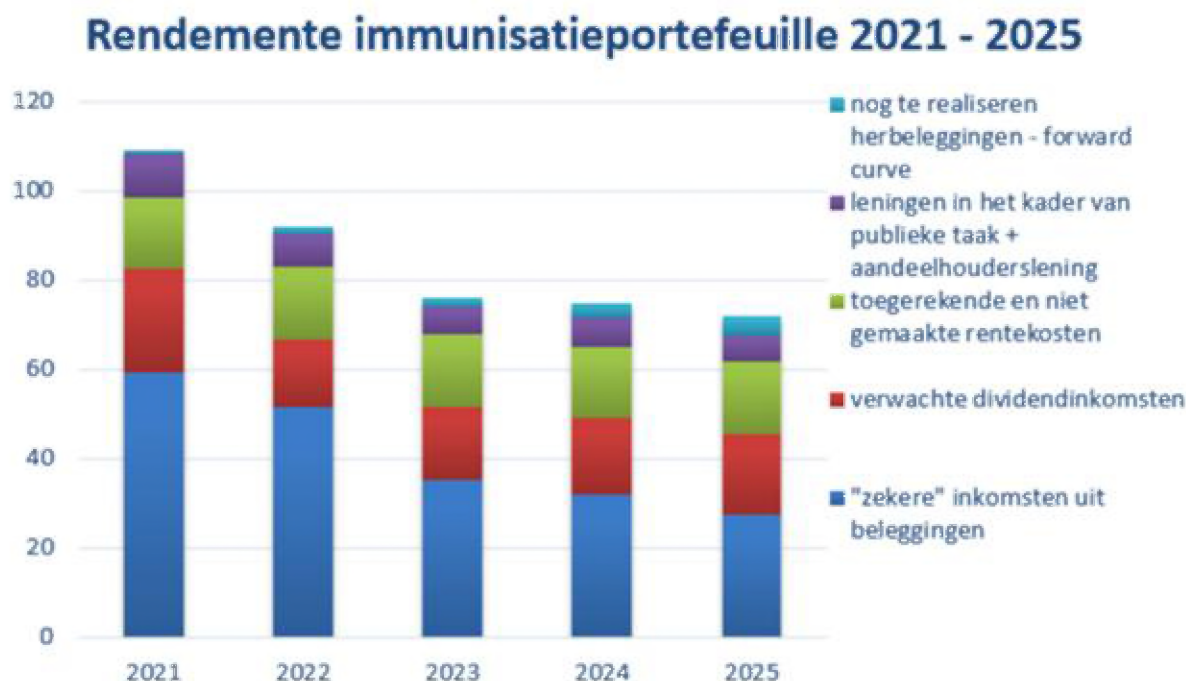
Tot en met medio 2020 is € 1,34 miljard geleend aan de decentrale overheden (gemeenten en

waterschappen). Aan de BNG Bank en de NWB Bank zijn voor € 200 miljoen leningen verstrekt, gunstig en met weinig risico, die in de komende 5 jaar kunnen worden afgelost. In juli 2020 is de nieuwe converteerbare aandeelhouderslening € 154 miljoen met Enexis afgesloten tegen 2,15%.

We denken hierbij nu aan investeringen in:

- Duurzame landbouwgrond
- Energietransitie
- Stedelijke ontwikkeling
- Digitalisering

De huidige inkomstenstroom is voor 2021 - 2025 als volgt geprognosticeerd:

Het voordeel van de toegerekende en niet gemaakte rentekosten ontstaat omdat de provincie geen leningen hoeft aan te trekken en dus geen rente hoeft te betalen voor de geraamde financieringskosten. De financieringskosten worden normaal gesproken toegerekend aan de investeringen die op de balans worden geactiveerd, zoals grond en wegen. Nu bestaan de kosten dus alleen uit afschrijvingen, wat dus een besparing oplevert.

In 2021 wordt er een tekort geraamd van € 13,4 miljoen. Hier is dan al rekening gehouden met "niet gemaakte rentekosten" van € 16,2 miljoen. Het verwachte tekort op de begrote inkomsten van € 122,5 miljoen kan vanaf 2021 opgevangen worden door de dividend - en rentereserve die gevoed is met incidentele en meeropbrengsten tot en met 2020. Het saldo van deze buffer zal naar verwachting eind 2020 zijn opgelopen tot € 207,2 miljoen. Indien de rente niet wijzigt en het dividend van Enexis vanaf 2022 wordt gehalveerd, dan is de buffer onvoldoende groot om de tekorten af te dekken tot 2030. Daarom is er bij het bestuursakkoord 2020 - 2023 voor gekozen om stapsgewijs ombuigingen te realiseren tot € 30 miljoen structureel vanaf 2025.

Bovendien zetten we, conform het Bestuursakkoord "Samen, Slagvaardig en Slim: Ons Brabant", in op een verbrede inzet van de immunisatieportefeuille voor maatschappelijke doeleinden. Mogelijk dat we onze

randvoorwaarden daarvoor moeten aanpassen. In dat geval zal dat aan Provinciale Staten worden voorgelegd ter besluitvorming. De huidige voorwaarden zijn duidelijk: nul procent risico en een rendement dat groter is dan dat bij de schatkist van het Rijk. Het belang van het in standhouden van het kapitaal en het genereren van toekomstig rendement uit de immunisatieportefeuille is hierbij een randvoorwaarde. Daarnaast zijn de volgende afspraken hierover eerder met PS gemaakt:

- staatssteunproof;
- voldoende risicospreiding;
- gemaximeerd tot 25% van de totale portefeuille;
- betrokkenheid PS bij ieder voorstel via de “wensen en bedenkingen”-procedure.

Toegang tot Vermogensmarkten

Door Verplicht Schatkistbankieren voor de provincie is het belang van de toegang tot vermogensmarkten weliswaar veranderd, maar nog steeds essentieel voor het uitzetten van middelen aan decentrale overheden en voor het beheer van de obligatieportefeuilles.

In 2021 zal er voor het eerst gebruik moeten worden gemaakt van de opgebouwde buffer. Het totale verwachte rendement bedraagt in 2021 € 109,1 miljoen. Dat is € 7,1 miljoen minder dan geraamd bij de begroting 2020. Dat wordt veroorzaakt door de lage herbeleggingsrente en de verlaging van het dividend van Enexis. Daar staat tegenover dat de switches die in 2020 zijn gerealiseerd en de aandeelhouderslening aan Enexis van € 154 miljoen tegen 2,15% een positief effect hebben. Ook zijn er drie leningen (totaal € 75 miljoen) verstrekt aan decentrale overheden. In 2021 zullen we naar verwachting € 13,4 miljoen moeten onttrekken uit de “buffer”.

Risicobeheer

Beheersing van de risico's

Het Treasury Statuut geeft de risico's aan die intern beheerst moeten worden: markt- (waaronder rente- en valutarisico), krediet- en liquiditeitsrisico's. Voor elk risico geven we aan hoe de provincie hiermee omgaat.

Wettelijke verplichtingen (wet Fido)	Wat is het	Consequentie 2021
Kasgeldlimiet – kortlopende schulden	De kasgeldlimiet bepaalt het bedrag dat de provincie maximaal als gemiddelde netto-vloftende schuld per kwartaal mag hebben. Voor de provincies is dat vastgesteld op 7,0% van de jaarlijkse begroting. Dat is ongeveer € 78,2 mln.	De afgelopen jaren hebben wij ruimschoots voldaan aan deze limiet en dat zal in 2021 ook het geval zijn.
Renterisiconorm – langlopende schulden	Het renterisico op langlopende schulden mag de wettelijke renterisiconorm niet overschrijden. De grondslag van de renterisiconorm is het begrotingstotaal en vastgesteld op 20%. Dat is ongeveer € 223 mln.	Deze norm is in 2021 niet relevant voor de provincie aangezien er geen opgenomen geldleningen zijn.

Overige risico's	Wat is het	Consequentie 2021
Valutarisico	Ontstaat door schommelingen in wisselkoersen.	Geen, omdat er alleen middelen worden uitgezet en belegd in euro's.

Overige risico's	Wat is het	Consequentie 2021
Kredietrisico's	Risico op terugbetaling van beleggingen en/of rentebetalingen. Dit risico wordt beperkt door alleen te beleggen in vastrentende waarden van financiële ondernemingen met minimaal AA-minus rating.	In juni 2017 is door PS de ratingeis verlaagd naar minimaal AA-minus. Hierdoor voldoen alle beleggingen in de beleggingsportefeuilles aan de ratingeis. Ook in 2021 zullen de beleggingen continu worden gemonitord en indien nodig wordt actie ondernomen om de risico's te mitigeren. In 2021 zullen ook beleggingen worden gedaan met een maatschappelijk doel in het kader van " <i>Vermogen voor Brabant</i> ".
Liquiditeitsrisico's	Het kunnen voldoen van de facturen en andere betalingsverplichtingen	De aanwezige liquide middelen worden afgestemd op de verwachte ontvangsten en uitgaven met diverse liquiditeitsplanningen. In verband met de huidige en verwachte lage rendementen via <i>Verplicht Schatkistbankieren</i> geldt dat wij in 2021 de buffer liquide middelen zo klein mogelijk willen houden, maar wel aan onze verplichtingen kunnen blijven voldoen.
Renterisico	Het risico op wijziging (verhoging) van de variabele rente die betaald moet worden.	De renteswap voor het project PPS A59 wordt per 1 januari 2021 beëindigd. De contractuele termijnen van de overeenkomsten inzake de PPS A59 zijn eind 2020 afgelopen. Het gebruik van een renteswap ter beperking van financiële risico's past binnen de voorwaarden van het Treasurystatuut. Het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties heeft met deze werkwijze ingestemd. Jaarlijks wordt de marktontwikkeling gemonitord.

Minimaliseren van de kosten

Voor het beheer van de obligatieportefeuilles is sinds eind 2016 ASR-vermogensbeheer verantwoordelijk. BNP Paribas is al geruime tijd geleden als bewaarbank aangesteld. De beleggingen zijn gesplitst in een immunisatieportefeuille en een investeringsagendaportefeuille. De boekwaarden van beide portefeuilles bedragen begin **2021** naar schatting respectievelijk € 2,3 miljard en € 441 miljoen. Het bedrag dat wij belegd hebben t.b.v. de immunisatieportefeuille is hoger, omdat wij ook de middelen van de dividend- en rentereserve en overtollige middelen belegd hebben. Aan het beheer en bewaren van dit vermogen zijn kosten verbonden. Voor **2021** ramen wij de kosten op ongeveer € 235.000 per jaar. Door verkoop en vrijval van obligaties zullen deze kosten in de komende jaren geleidelijk afnemen. Het is wettelijk namelijk niet meer toegestaan om te beleggen in obligaties of om de bestaande obligaties te switchen naar een langere looptijd. Wel om te switchen naar dezelfde of kortere looptijd, zoals nu in de praktijk ook gebeurt.

EMU-saldo

Het EMU-saldo voor **2021** bedraagt op basis van de begrotingscijfers **2021** -/- € 349,7 miljoen (zie bijlage 14). Bij de begroting 2020 was de inschatting (o.b.v. de meerjarenraming) dat het EMU-saldo in **2021** -/- € 193,2 miljoen (negatief) zou bedragen.

Renteschema

De commissie BBV adviseert het onderstaand renteschema in de paragraaf financiering van de begroting en jaarstukken op te nemen. Hiermee wordt inzicht gegeven in de rentelasten externe financiering, het renteresultaat en de wijze van rentetoerekening.

Renteschema			€
a.	De externe rentelasten over de korte en lange financiering		€ 0
b.	De externe rentebaten		-/- € 40.215.256
<i>Totaal door te rekenen externe rente</i>			-/- € 40.215.256
c.	De rente die aan de grondexploitatie moet worden doorberekend	-/- € 0	
c.	De rente van projectfinanciering die aan het betreffende taakveld moet worden toegerekend	-/- € 0	
			-/- € 0
<i>Saldo door te rekenen externe rente</i>			-/- € 40.215.256
d1.	Rente over eigen vermogen		€ 0
d2.	rente over voorzieningen (gewaardeerd op contante waarde)		€ 0
			-/- € 40.215.256
De aan taakvelden (programma's, inclusief overzicht overhead) toe te rekenen rente			€ 0
e.	De werkelijke taakvelden (programma's inclusief overzicht Overhead) toegerekende rente (Rentomslag)		-/- € 0
f.	<i>Renteresultaat op het taakveld treasury</i>		-/- € 40.215.256

Verbonden partijen

Inleiding

In deze paragraaf wordt inzicht gegeven in de bestuurlijke, beleidsmatige en financiële belangen en risico's van de provincie als gevolg van banden met externe rechtspersonen, waarin de provincie zowel financieel deelneemt als zeggenschap heeft. De provincie neemt zowel deel in rechtspersonen, tot stand gekomen op grond van de publiekrechtelijke Wet Gemeenschappelijke Regelingen als in rechtspersonen, gestoeld op privaatrechtelijke samenwerkingsvormen.

Deze paragraaf heeft zijn basis in artikel 15 van het BBV en de daarop van toepassing zijnde toelichting. Conform dit artikel bevat deze paragraaf ten minste:

- de visie op en de beleidsvoornemens omtrent verbonden partijen;
- de lijst van verbonden partijen, die wordt onderverdeeld in:
 1. gemeenschappelijke regelingen;
 2. vennootschappen en coöperaties;
 3. stichtingen en verenigingen, en,
 4. overige verbonden partijen.

Beleidskader

Verbonden partijen zijn privaatrechtelijke of publiekrechtelijke organisaties waarin de provincie zowel een bestuurlijk als een financieel belang heeft.

Bestuurlijk belang verbonden partijen

Het bestuurlijk belang bij een verbonden partij uit zich in de invloed die kan worden uitgevoerd bij de verbonden partij. Dit is onder andere stemrecht op besluiten die tijdens de Algemene vergadering van Aandeelhouders of ledenvergadering zijn geagendeerd. Maar ook benoeming van bestuurders en leden van het toezichtsorgaan; de Raad van Commissarissen of Raad van Toezicht. De mate van invloed per verbonden partij is opgenomen in navolgende tabellen. Naar aanleiding van de gewijzigde bestuurlijke verhoudingen zijn ook de bestuurlijke rolverdelingen van de verbonden partijen in de tabellen verwerkt.

Financieel belang verbonden partijen

Het financiële risico van de verbonden partijen is gelijk aan de omvang van het provinciaal aandeel in de deelneming (zie ook de paragraaf weerstandsvermogen), dan wel gelijk aan de (jaarlijkse) bijdrage die de verbonden partij van de provincie ontvangt.

Naast het financieel risico ontvangt de provincie ook inkomsten uit verbonden partijen in de vorm van dividend. In 2021 ontvangt de provincie naar verwachting dividend (over de winst van 2020) van de volgende verbonden partijen: Enexis Holding NV, Nederlandse Waterschapsbank en de Bank voor Nederlandse Gemeenten. Het ontvangen dividend wordt als algemeen dekkingsmiddel in de begroting opgenomen.

De provincie Noord-Brabant kan besluiten om een bestuurlijk en financieel belang te houden in organisaties die een bijdrage leveren aan het publiek belang.

Het beleid inzake verbonden partijen is uitgewerkt in de Nota Samenwerkingsrelaties en Verbonden Partijen die op 12 december 2014 door PS is vastgesteld (PS 69/14). Hierin is het beleid met betrekking tot verbonden partijen geactualiseerd en is toegelicht op welke wijze de provincie de publieke belangen in deze verbonden partijen wil behartigen. Ook staan de overwegingen genoemd om een bestuurlijk en financieel belang aan te gaan, te wijzigen of te beëindigen. In de nota is vastgelegd om vierjaarlijks de gehele deelnemingenportefeuille te evalueren.

Ontwikkelingen en onzekerheden

Ontwikkelingen:

Invloed Covid 19:

Onduidelijk is in welke mate Covid 19 zijn weerslag in 2021 zal hebben op de verbonden partijen van de provincie Noord-Brabant. In 2020 heeft het coronavirus bij alle verbonden partijen in meer of mindere mate impact gehad op de uitoefening van hun kerntaken. In alle aandeelhoudersvergaderingen 2020 is specifiek ingegaan op dit onderwerp. Ook heeft de provincie een verzoek aan de accountants gedaan om zowel in 2020 als in 2021 dieper in te gaan op de impact van het coronavirus op de verbonden partijen. Op korte termijn zijn alle verbonden partijen in staat geweest de gevolgen van het virus op te vangen. Als het coronavirus echter hardnekkig blijft voortwoekeren is het onduidelijk wat de lange termijn effecten zullen zijn.

Actualisatie Kadernota en evaluatie van het beleidskader Verbonden Partijen

In 2021 wordt de Nota Samenwerkingsrelaties en Verbonden Partijen geactualiseerd. De Nota beschrijft de kaders omtrent het aangaan, beheren en beëindigen van Verbonden Partijen en Samenwerkingsrelaties. Tevens wordt de evaluatie van het beleidskader Verbonden Partijen in 2021 uitgevoerd. Dit vindt eenmaal in de vier jaar plaats.

Beëindiging Verbonden Partijen:

In 2020 zijn er zes verbonden partijen beëindigd en deze zijn dan ook niet meer opgenomen in de paragraaf Verbonden Partijen Begroting 2021. Het gaat hier om 3 Special Purpose Vehicles (SPV's) Enexis (CBL Vennooschap, Vordering op Enexis en Verkoop Vennooschap), de Tuinbouwontwikkelingsmaatschappij (TOM), het Breedbandfonds en de Brabantse Investeringsfondsen Nieuwbouwwoningen.

Enexis:

In de Energieagenda 2019-2030 (Bijlage 1 Statenvoorstel 86/18 7 december 2018) staat toegelicht dat de energietransitie een systeemtransitie is die de hele maatschappij aangaat. Om deze transitie te realiseren moet er worden overgegaan van een centraal gestuurd, fossiel energiesysteem naar een decentraal, duurzaam energiesysteem. Dit vraagt forse investeringen in het energienetwerk en -dienstverlening.

Voor de financiering van een deel van deze investeringen hebben 5 provinciale en 23 gemeentelijke aandeelhouders eind juli 2020 (het eerste deel van) een converteerbare hybride aandeelhouderslening aan Enexis Holding verstrekt. Het tweede deel volgt eind november 2020. In totaal gaat het om € 500 miljoen. De aandeelhouders voorzien Enexis Holding hiermee van een belangrijke financiële impuls (versterking van het Eigen Vermogen) die bijdraagt aan het realiseren van de energietransitie.

Als gevolg van de extra investeringen in de energietransitie en de doorberekening van de Tennet-tarieven zal de winst 2021 en het in 2021 te ontvangen dividend over de winst van 2020 substantieel lager zijn ten opzichte van 2019 en 2020. Naar verwachting zal het uit te keren dividend in 2021 (over de winst van 2020) dalen naar ongeveer € 75 miljoen. In 2022 is de prognose dat het uit te keren dividend gehalveerd zal zijn ten opzichte van 2020 (€ 50 mln.). In 2022 worden namelijk de tarieven door de Autoriteit Consument & Markt (ACM) opnieuw bepaald en zal de impact van de lage rente zich nadrukkelijk (negatief) doen gelden.

SPV's Enexis:

De Special Purpose Vehicles (SPV's) Verkoop Vennooschap (VV), Vordering op Enexis (VoE) en CBL Vennooschap zijn alle in 2020 ontbonden en uitgeschreven. Met betrekking tot Publiek Belang

Elektriciteitsproductie is het doel om de vennootschap in 2021 op te heffen en de resterende liquide middelen uit te keren aan de aandeelhouders naar rato van het aandelenbelang. CSV Amsterdam zal voorlopig nog voortbestaan om op eigen kosten en risico namens Deponie Zuid BV (vennootschap onder Attero Holding BV), in overleg met de aandeelhouderscommissie, het bezwaar en/of beroep te voeren tegen de belastingdienst ten aanzien van de naheffingsaanslag afvalstoffenbelasting. De uitkomst kan zijn dat CSV in het gelijk wordt gesteld waarna er een teruggave plaatsvindt van de naheffingsaanslag. In het geval dat CSV niet in het gelijk wordt gesteld heeft het, naast het mislopen van de teruggave naheffingsaanslag, geen overige financiële gevolgen voor CSV. Na afwikkeling van deze bezwaar- en/of beroepsprocedure zal de vennootschap kunnen worden opgeheven en kunnen de resterende liquide middelen uitgekeerd worden aan de aandeelhouders naar rato van het aandelenbelang.

Eindhoven Airport:

Eindhoven Airport gaat in 2021 de ingezette strategie - kwaliteit gaat boven kwantiteit - verder handen en voeten geven. Met de regio is afgesproken dat het aantal starts en landingen voorlopig niet omhoog gaat en net als 2020 blijft staan op 41.500 vliegtuigbewegingen. Tevens wordt vanaf het winterseizoen, ingaande op 25 oktober 2020, geen geplande vluchten uitgevoerd na 23.00 uur. Mocht er in 2022 weer sprake zijn van groei dan kan dat alleen als de overlast voor de omgeving niet toeneemt. Evenals 2020 zal het coronavirus naar verwachting ook in 2021 een grote onzekere factor spelen in de bedrijfsvoering van Eindhoven Airport.

Pivotpark

Pivot Park heeft als doelstelling het rendabel laten exploiteren en ontwikkelen van de bestaande gebouwen, infrastructuur, apparatuur en services, en tevens invulling geven aan de community van Pivot Park gevestigde bedrijven, zodat het park uitgroeit tot een volwaardige open innovatie campus voor Life Sciences & Health, met een focus op vroege medicijnontwikkeling. Er werken 584 personen op het Pivot Park verdeeld over 61 bedrijven. Op dit moment is ruim 90% van de beschikbare ruimte op Pivotpark verhuurd en de vraag groeit, mede vanwege het coronavirus, nog steeds door. Veel bedrijven vragen extra ruimte aan, dit om hun personeel op veilige afstand te kunnen laten werken. Daarnaast blijft ook de vraag uit het buitenland steeds meer toenemen. Ondanks deze positieve ontwikkelingen vraagt de financiële positie van Pivotpark extra aandacht en is deze als verhoogd - Rood - risico beoordeeld in het stoplichtenmodel.

Green Chemistry Campus (GCC)

Het nieuwe businessplan 2019-2025 wordt door de aandeelhouders van de Green Chemistry Campus in het najaar 2020 vastgesteld. Daarin blijft het stimuleren en aanjagen van (economische) innovatie op het gebied van de ontwikkeling van nieuwe materialen, producten en concepten onverminderd belangrijk. Net als het aantrekken van nieuwe bedrijvigheid naar de regio, het creëren van nieuwe werkgelegenheid en het behouden van bestaande werkgelegenheid. De GCC relateert haar missie en ambities in het nieuwe businessplan echter ook nadrukkelijk aan de relevante maatschappelijke ontwikkelingen zoals de Global Goals van de VN en het klimaatakkoord. Gekoppeld aan de overtuiging dat grondstoffen vanuit biomassa een belangrijke rol gaan spelen in het halen van doelen voor wat betreft CO2 en circulaire economie. Met de omschreven waardepropositie overstijgt de GCC de eigen locatie: de campus is zo groot als de regio. De kracht van de regio is juist de grote diversiteit en complementariteit van de verschillende stakeholders en faciliteiten.

Vuelta La Holanda:

De Stichting La Vuelta Holanda realiseert de start van de Vuelta (=Ronde van Spanje) in Nederland. Bedoeling was om in de zomer van 2020 het evenement te organiseren maar dat is uiteindelijk niet

doorgegaan vanwege de coronacrisis. Er is een scenario onderzoek opgestart om het evenement naar 2022 te verplaatsen. Het programma zal in 2022 bestaan uit de proloog in de gemeente Utrecht en twee etappes die de provincies Noord-Brabant en Utrecht doorkruisen. Aan de Stichting La Vuelta Holanda nemen de volgende publieke partners deel, gemeenten Breda, 's-Hertogenbosch, Utrecht en de provincies Utrecht en Noord-Brabant.

Risico's

Een verbonden partij wordt getoetst op aandachtspunten of risico's op het gebied van beleid, governance of financiën. Bij de toetsing wordt altijd uitgegaan van de meest actuele wet- en regelgeving.

Indien oranje of rood wordt gescoord, wordt dit onderaan de tabel toegelicht.

Groen Geen noemenswaardige aandachtspunten of risico's.

Oranje Aandachtspunten of risico's die binnen het uitvoeringsmandaat vallen van GS. Dit heeft geen hoge urgentie en de risico's zijn beperkt. Bijvoorbeeld bestuurswisselingen of statuten die herzien (moeten) worden.

Rood Grote aandachtspunten die soms directe actie vereisen en onder de aandacht van PS dienen te worden gebracht. Bijvoorbeeld niet afgedekte financiële risico's, slecht functioneren bestuur of toezichthouder of als er geen publiek belang (meer) is.

De waardering financiën is niet meer gebaseerd op de positie per 31-12 maar op basis van het duurzaam perspectief. Aan de hand van een meerjarige businesscase/plan wordt beoordeeld wat de waarde is van ons ingebrachte vermogen. Mochten wij inschatten dat ons vermogen duurzaam lager uitvalt (onderbouwd middels de plannen en begrotingen) dan treffen we daarvoor een voorziening of waarderen we (mogelijk) daadwerkelijk af. **De indicator in het verkeerslichtenmodel wordt bij een duurzame waardevermindering op rood gezet.**

In de bijlagenbundel van de Begroting is de 'Uitwerking Paragraaf Verbonden Partijen' opgenomen. In deze bijlage wordt ook nader ingegaan op het Innovatiefonds, Energiefonds, Breedbandfonds, Brabant C fonds, Groen Ontwikkelfonds, Leisure ontwikkelfonds en Brabant Startup Fonds.

1. Gemeenschappelijke regelingen

	Naam	Beleid + primair programma	Governance	Financiën	Aandeelhouderschap	WNT
1.1	Havenschap Moerdijk (icm Havenbedrijf)	5. Economie, Kennis en Talentontwikkeling			Actief	Voldoet
1.2	Zuidelijke Rekenkamer	1. Bestuur en Veiligheid			Monitorend	Voldoet
1.3	Kleinschalig Collectief vervoer Brabant Noordoost	8. Basisinfrastructuur Mobiliteit			Monitorend	Voldoet
1.4	Omgevingsdienst Midden- en West Brabant	4. Natuur en Milieu			Actief	Voldoet
1.5	Omgevingsdienst Zuidoost Brabant	4. Natuur en Milieu			Actief	Voldoet
1.6	Omgevingsdienst Brabant Noord	4. Natuur en Milieu			Actief	Voldoet

	Naam	Beleid + primair programma	Governance	Financiën	Aandeelhouderschap	WNT
1.7	Hollandse Waterlinies, wordt opgericht als Unesco Werelderfgoedcomité de Hollandse Waterlinies op de lijst van werelderfgoed plaatst, dit besluit wordt in najaar 2020 genomen.	10. Cultuur, erfgoed, samenleving en sport				

1.6 Omgevingsdienst Brabant Noord (ODBN)

Financiën: Na het verlies in 2017 van € 1 miljoen (zie jaarstukken 2017) is een review uitgevoerd naar oorzaken van de financiële problemen. Via een statenmededeling is PS daarover geïnformeerd. Dit leidde tot een herziene begroting 2018 en een vertraagde begroting 2019 met kostendekkende, hogere uurtarieven. Via de zienswijze heeft PS zich hierover kunnen uitspreken. Om de bedrijfsvoering te verbeteren rondt de ODBN haar meerjarenontwikkelingsplan af. Na de afronding van het meerjarenontwikkelingsplan moet vanaf 2021 blijken of de bedrijfsvoering in orde is. Het weerstandsvermogen van de ODBN voldoet niet aan de norm. De norm is dat de algemene reserve ten minste zo groot is als de financiële waarde van de gewogen risico's (norm: weerstandsratio is ten minste 1). In de ontwerpbegroting 2021 bedraagt deze 0,84. De ODBN verwacht het weerstandsvermogen te versterken via begrotingsoverschotten én door risico's te verkleinen.

1.7 Hollandse Waterlinies

In de 44ste vergadering van het Unesco Werelderfgoedcomité, die gepland staat voor het najaar van 2020, wordt duidelijk of de Hollandse Waterlinies op de lijst van Werelderfgoed wordt geplaatst. Bij positief besluit wordt ook de gemeenschappelijke regeling daadwerkelijk opgericht. Hierover hebben Provinciale Staten op 19 juni 2020 al besloten (PS 39/20)

2. Vennootschappen en coöperaties

	Naam	Beleid + primair programma	Governance	Financiën	Aandeelhouderschap	WNT
2.1	Enexis NV	6. Energie			Actief	Voldoet
2.2	CSV Amsterdam BV	5. Economie, Kennis en Talentontwikkeling			Actief	n.v.t.
2.3	Publiek Belang Elektriciteitsproductie BV	5. Economie, Kennis en Talentontwikkeling			Actief	n.v.t.
2.4	Brabant Water NV	3. Water en Bodem			Actief	Voldoet
2.5	Eindhoven Airport NV	8. Basisinfrastructuur Mobiliteit			Actief	n.v.t.

	Naam	Beleid + primair programma	Governance	Financiën	Aandeelhouderschap	WNT
2.6	BOM Holding BV	5. Economie, Kennis en Talentontwikkeling			Actief	Voldoet
2.7	Ontwikkelingsmaatschappij Ruimte voor Ruimte, BV ORR	2. Ruimte en Wonen			Actief	Voldoet
2.8	Business Park Aviolanda BV	5. Economie, Kennis en Talentontwikkeling			Actief	n.v.t.
2.9	Nederlandse Waterschapsbank NV	3. Water en Bodem			Monitorend	n.v.t.
2.10	NV Bank voor Nederlandse Gemeenten	1. Bestuur en Veiligheid			Monitorend	n.v.t.
2.11	PZEM NV	6. Energie			Monitorend	Voldoet
2.12	Pivotpark Holding BV	5. Economie, Kennis en Talentontwikkeling			Actief	Voldoet
2.13	Green Chemistry Campus BV	5. Economie, Kennis en Talentontwikkeling			Actief	Voldoet
2.14	Groen Ontwikkelfonds Brabant BV	4. Natuur en Milieu			Actief	Voldoet
2.15	Monumenten Beheer Brabant	10. Cultuur, erfgoed, samenleving en sport			Actief	Voldoet
2.16	Brabant Startup Fonds BV	5. Economie, Kennis en Talentontwikkeling			Actief	Voldoet

2.8 Business Park Aviolanda BV

Financieel: Business Park Aviolanda (BPA) maakt weliswaar winst, maar te weinig om vervolginvesteringen te kunnen financieren. Voor vastgoed-investeringen is altijd inbreng nodig vanuit de aandeelhouders. Uit strategisch oogpunt is grondverkoop ook geen optie om beoogde vastgoed-ontwikkelingen te kunnen financieren. Een ander risico is dat het vanwege COVID 19 niet goed gaat met de luchtvaartsector en dat dit ook zijn (financiële) weerslag heeft op een bepalende speler op BPA als Fokker Techniek.

2.12: Pivotpark Holding BV

Financiën: De transitie naar een volwaardige open innovatie campus gaat langzamer dan verwacht en vraagt om meer investeringen in tijd en geld. Door het besluit van Provinciale Staten van 20 januari 2017 (dossier 92/16) om een krediet van € 13,9 miljoen ter beschikking te stellen aan Pivotpark, maakt dat de financiële zorgen voor de korte en middellange termijn zijn weggenomen. Voor de kapitaalbreng is een voorziening getroffen van € 6.3 mln. dit is gelijk aan de waarde van het ingebrachte vermogen. De reden

hiervoor is dat, mede op basis van een lange termijnplanning, de kans groot is dat de kapitaalbreng niet terugverdiend kan worden.

2.13 Green Chemistry Campus

Financiën: Door vertragingen in voorgaande jaren heeft het langer geduurd voordat opbrengsten konden worden gegenereerd. De verwachting is dat GCC het break-even point in 2025 bereikt. Eind 2019 is door de provincie Noord-Brabant projectsubsidie verleend vanuit het budget van het uitvoeringsprogramma "Brabant beweegt Biobased 2016-2019". Dit geeft de campus tijd om de waardepropositie verder te ontwikkelen en de businesscase te verstevigen. Voor de kapitaalbreng is een voorziening getroffen ter hoogte van € 2.3 mln., dit is gelijk aan de waarde van het ingebrachte vermogen. De reden hiervoor is dat, mede op basis van een lange termijnplanning, de kans groot is dat de kapitaalbreng niet terugverdiend kan worden.

Governance: In het voorjaar van 2020 heeft Petra Koenders haar functie als directeur neergelegd en is geïnstalleerd als wethouder van de gemeente Bergen op Zoom. In overleg met de raad van commissarissen hebben de Operational & EHSS-manager en de Business Development Manager samen de dagelijkse leiding op zich genomen op ad interim basis. De verwachting is dat in het najaar van 2020 de vacature structureel wordt ingevuld. De nieuwe directeur is verantwoordelijk voor de verdere campusontwikkeling en de realisatie van de doelstellingen van het businessplan 2019-2025.

2.15 Monumenten Beheer Brabant

Beleid: In het najaar 2017 is gestart met de nieuwe rol "beweging stimuleren". Medio 2018 is voor deze nieuwe rol het ondernemingsplan "ErfgoedLAB Brabant" vastgesteld. Eind 2019 heeft een evaluatie hiervan plaatsgevonden. De conclusies en aanbevelingen zullen worden betrokken bij het nieuwe Erfgoedkader dat in 2020 wordt opgesteld.

Financiën: Voor de kapitaalbreng is een voorziening getroffen van € 2,058 mln. dit is gelijk aan de waarde van het ingebrachte vermogen. De reden hiervoor is dat, mede op basis van een lange termijnplanning, de kans groot is dat de kapitaalbreng niet terugverdiend kan worden.

3. Stichtingen en verenigingen

	naam	Beleid + primair programma	Governance	Financiën	Aandeelhouderschap	WNT
3.1	Interprovinciaal overleg IPO en BIJ12 (vereniging)	1. Bestuur en Veiligheid			Monitorend	Voldoet
3.2	Huis van de Nederlandse Provincies HNP (vereniging)	1. Bestuur en Veiligheid			Monitorend	Voldoet
3.3	Stichting Brabant C Fonds	10. Cultuur, erfgoed, samenleving en sport			Actief	Voldoet
3.4	Stichting Beheer Museum Kwartier	10. Cultuur, erfgoed, samenleving en sport			Actief	Voldoet
3.5	Stichting Leisure Ontwikkelfonds Brabant	10. Cultuur, erfgoed,			Actief	Voldoet

	naam	Beleid + primair programma	Governance	Financiën	Aandeelhouderschap	WNT
		samenleving en sport				
3.6	Stichting Brainport Smart District	2. Ruimte en Wonen			Actief	Voldoet
3.7	Stichting La Vuelta Hollanda	10. Cultuur, erfgoed, samenleving en sport			Actief	Voldoet

4. Overige verbonden partijen

		Beleid + primair programma	Governance	Financiën	Aandeelhouderschap	WNT
4.1	Fonds Nazorg Gesloten Stortplaatsen	4. Natuur en Milieu			Actief	Voldoet

Lijst van verbonden partijen

1. Gemeenschappelijke regelingen

Belang 1	Gemeenschappelijke regelingen (GR)	Vestigings plaats	Portefeuille (eigenaar/beleid)	Bestuurlijk belang	Aandeel
1.1	Havenschap Moerdijk i.c.m. Havenbedrijf	Moerdijk	De Bie / Van Gruijthuisen	Lid Bestuur bedrijfsvoeringsorganisatie	50,00%
1.2	Zuidelijke Rekenkamer	Eindhoven	Programmaraad	Lid Programmaraad	50,00%
1.3	Kleinschalig collectief vervoer Brabant-Noordoost	Oss	Van der Maat*	Lid Algemeen Bestuur, lid Dagelijks Bestuur	8,33%
1.4	Omgevingsdienst Midden- en West Brabant	Tilburg	Smit / Lemkes - Straver	Lid Algemeen Bestuur, lid Dagelijks Bestuur	40,00%
1.5	Omgevingsdienst Zuidoost Brabant	Eindhoven	Smit / Lemkes - Straver	Lid Algemeen Bestuur, lid Dagelijks Bestuur	45,00%
1.6	Omgevingsdienst Brabant Noord	's-Hertogenbosch	Smit / Lemkes - Straver	Lid Algemeen Bestuur, lid Dagelijks Bestuur	37,00%

1.7 Hollandse Waterlinies, wordt naar verwachting eind 2020 opgericht, afhankelijk van besluit Unesco Werelderfgoed comité.

* = Eigenaarsrol en inhoudelijke rol zijn niet conflicterend en versterken elkaar

Vermogenstructuur en resultaat		Lening per 31-12-21	Garant- stelling	Eigen vermogen per 1-1-21	Eigen vermogen per 31-12-21	Vreemd vermogen per 1-1-21	Vreemd vermogen per 31-12-21
1	Gemeenschappelijke regelingen (GR)						
1.1	Havenschap Moerdijk*			97.265	97.265	146.532	148.911
1.2	Zuidelijke Rekenkamer**			99	99	227	227
1.3	Kleinschalig collectief vervoer Brabant-Noordoost *			808	808	792	797
1.4	Omgevingsdienst Midden- en West Brabant*			1.843	1.855	3.957	3.942
1.5	Omgevingsdienst Zuidoost Brabant*			1.890	1.890	3.287	3.137
1.6	Omgevingsdienst Brabant Noord*			8.148	8.186	11.168	10.905
1.7	Hollandse Waterlinies, wordt naar verwachting eind 2020 opgericht, afhankelijk van besluit Unesco Werelderfgoed comité.						

* De gepresenteerde cijfers zijn de gepubliceerde cijfers uit de begroting 2021.

** De gepresenteerde cijfers zijn de gepubliceerde resultaten uit de jaarrekening 2019.

2. Vennootschappen en coöperaties

2	Vennootschappen en coöperaties	Vestigingsplaats	Portefeuille (eigenaar/beleid)	Bestuurlijk belang	Aandeel	Nominale waarde	Agio	Bedragen x € 1.000	
								Gestort	Boekwaarde
2.1	Enexis NV	's-Hertogenbosch	Van der Maat/ De Bie	Stemrecht/voordrachtsrecht Lidmaatschap RvC/lid AHC	30,82%	46.144		46.144	
2.2	CSV Amsterdam BV	's-Hertogenbosch	De Bie*	Stemrecht/Lid AHC	30,82%	6		6	6
2.3	Publiek Belang Elektriciteitsproductie BV	's-Hertogenbosch	De Bie*	Stemrecht/Lid AHC	30,82%	pm			
2.4	Brabant Water NV	's-Hertogenbosch	De Bie / Smit	Stemrecht/voordrachtsrecht Lidmaatschap RvC/lid AHC	31,60%	88		88	
2.5	Eindhoven Airport NV	Eindhoven	De Bie / Van der Maat	Stemrecht/voordrachtsrecht Lidmaatschap RvC	24,50%	1.112		556	
2.6	BOM Holding BV	Tilburg	De Bie/ Van Gruijthuijsen	Stemrecht/voordrachtsrecht Lidmaatschap RvC	100,00%	1	31.327	31.328	31.328
2.7	Ontwikkelingsmij. Ruimte voor Ruimte, BV ORR	's-Hertogenbosch	De Bie/Ronnes	Stemrecht/voordrachtsrecht Lidmaatschap RvC	100,00%	30	89	119	111
2.7b	CV ORR I	's-Hertogenbosch	De Bie/Ronnes	Stemrecht, Commanditair vennoot	99,00%	743	4.958	5.700	5.498
2.7c	CV ORR II	's-Hertogenbosch	De Bie/Ronnes	Stemrecht, Commanditair vennoot	99,00%	743	19.500	20.243	19.500
2.8	Business Park Aviolanda BV	Woensrecht	De Bie/ Van Gruijthuijsen	Stemrecht/voordrachtsrecht Lidmaatschap RvC	60,00%	11	6.477	6.488	6.488
2.9	Nederlandse Waterschapsbank NV	Den Haag	Van der Maat*	Stemrecht	0,12%	22		8	
2.10	NV Bank voor Nederlandse Gemeenten	Den Haag	Van der Maat*	Stemrecht	0,07%	100		100	
2.11	PZEM NV	Middelburg	De Bie*	Stemrecht	0,05%	4		4	
2.12	Pivotpark Holding BV	Oss	De Bie/Ronnes	Stemrecht	70,73%	20	6.282	6.302	6.302
2.13	Green Chemistry Campus BV	Bergen op Zoom	De Bie/ Van Gruijthuijsen	Stemrecht/voordrachtsrecht Lidmaatschap RvC	60,00%	11	2.300	2.311	2.300
2.14	Groen Ontwikkelfonds Brabant BV	's-Hertogenbosch	De Bie/Lemkes-Straver	Stemrecht	100,00%				
2.15	Monumenten beheer Brabant	's-Hertogenbosch	Van der Maat/ De Bie	Stemrecht	72,00%	2.058		2.058	2.058
2.16	Brabant Startup fonds BV (BSF)	Tilburg	De Bie/ Van Gruijthuijsen	Stemrecht	100,00%	-		-	-

* = Eigenaarsrol en inhoudelijke rol zijn niet conflicterend en versterken elkaar

		Bedragen x € 1.000							
Vermogensstructuur en resultaat				Eigen	Eigen	Vreemd	Vreemd	Resultaat	Dividend
2	Vennootschappen en coöperaties	Lening per 31-12-21	Garant- stelling	vermogen per 1-1-21	vermogen per 31-1-21	vermogen per 1-1-21	vermogen per 31-1-21	na belasting	
2.1	Enexis NV	169.013		4.088.000	4.088.000	4.435.000	4.435.000		23.100
2.2	CSV Amsterdam BV			375	300	0	0		
2.3	Publiek Belang Elektriciteitsproductie BV			1.590	0	0	0		
2.4	Brabant Water NV			665.384	665.384	479.546	479.546		
2.5	Eindhoven Airport NV			113.936	113.936	16.260	16.260		pm
2.6	BOM Holding BV	11.050		53.321	53.321	121.774	121.774		
2.7a	Ontwikkelingsmij. Ruimte voor Ruimte, BV ORR			413	413	50	50		
2.7b	CV ORR I			7.955	7.955	682	682		
2.7c	CV ORR II		50.000	2.259	2.259	22.104	22.104		
2.8	Business Park Aviolanda BV	1.573		12.291	12.291	13.015	13.015		
2.9	Nederlandse Waterschapsbank NV	50.000		1.796.000	1.796.000	94.409.000	94.409.000		pm
2.10	NV Bank voor Nederlandse Gemeenten	49.800		4.154.000	4.154.000	145.535.000	145.535.000		pm
2.11	PZEM NV			1.346.621	1.346.621	940.039	940.039		
2.12	Pivotpark Holding BV	19.000		5.922	5.922	17.082	17.082		
2.13	Green Chemistry Campus BV			-166	-166	4.374	4.374		
2.14	Groen Ontwikkelfonds Brabant BV			0	0	3.952	3.952		
2.15	Monumenten beheer Brabant	6.854		724	724	8.732	8.732		
2.16	Brabant Startup fonds BV	8.950		0	0	5.870	5.870		

De gepresenteerde cijfers zijn de gepubliceerde resultaten uit de jaarrekening 2019 of uit de halfjaarcijfers 2020.

3. Stichtingen en verenigingen

Belang

3	Stichtingen en verenigingen	Vestigings plaats	Portefeuille (eigenaar/beleid)	Bestuurlijk belang	Aandeel
3.1	Interprovinciaal overleg IPO en BIJ12 (vereniging)	Den Haag	Van Gruijthuijsen /per thema IPO BAC	Lid van het bestuur	9,63%
3.2	Huis van de Nederlandse Provincies HNP (vereniging)	Brussel	Van Gruijthuijsen *	Lid van het bestuur	8,33%
3.3	Stichting Brabant C Fonds	Tilburg	De Bie / Van Pinxteren	Benoeming, schorsing en ontslag leden RvT	100,00%
3.4	Stichting Beheer Museum Kwartier	's-Hertogenbosch	Van Pinxteren *	Benoeming, schorsing en ontslag één lid van RvT	75,00%
3.5	Stichting Leisure Ontwikkelfonds Brabant	Oisterwijk	De Bie / Van Pinxteren	Lid van het bestuur	50,00%
3.6	Stichting Brainport Smart District	Helmond	Ronnes *	Lid van het bestuur	20,00%
3.7	Stichting La Vuelta Holanda	Utrecht	Van Pinxteren *	Lid van het bestuur	15,00%

* = Eigenaarsrol en inhoudelijke rol zijn niet conflicterend en versterken elkaar

Vermogenstructuur en resultaat						Bedragen x € 1.000	
3	Stichtingen en verenigingen	Lening	Garant- stelling	Eigen vermogen per 1-1-21	Eigen vermogen per 31-12-21	Vreemd vermogen per 1-1-21	Vreemd vermogen per 31-12-21
3.1	Interprovinciaal overleg IPO en BIJ 12 (vereniging)		300	4.462	4.462	21.244	21.244
3.2	IHuis van de Nederlandse Provincies HNP (vereniging)			328	328	177	177
3.3	Stichting Brabant C Fonds			1.409	1.409	4.407	4.407
3.4	Stichting Beheer Museum Kwartier			100	100	744	744
3.5	Stichting Leisure Ontwikkelfonds Brabant			3.845	3.845	135	135
3.6	Stichting Brainport Smart District			43	43	318	318
3.7	Stichting La Vuelta Holanda			6.159	6.159	295	295

De gepresenteerde cijfers zijn de gepubliceerde resultaten uit de jaarrekening 2019.

4 Overige verbonden partijen								Bedragen x € 1.000
	Vestigings plaats	Portefeuille (eigenaar/inhoud)	Bestuurlijk belang	Aandeel	Nominale waarde	Agio	Gestort	Balans-waarde
4.1	Fonds Nazorg Gesloten Stortplaatsen	's-Hertogenbosch	Van der Maat/ Lemkes- Straver	GS vormen algemeen bestuur, twee gedeputeerden vormen dagelijks bestuur	100,00%			

Vermogensstructuur

Bedragen x € 1.000				Eigen vermogen per 1-1-21	Eigen vermogen per 31-12-21	Vreemd vermogen per 1-1-21	Vreemd vermogen per 31-12-21
4 Overige verbonden partijen		Lening per 31-12-21	Garant-stelling				
4.1	Fonds Nazorg Gesloten Stortplaatsen			106.514	106.514	27.255	27.255

De gepresenteerde cijfers zijn de gepubliceerde resultaten uit de jaarrekening 2019.

5 Investeringsfondsen voor Brabant	Fondsomvang (bedragen x € 1 mln)	Looptijd	Revolverendheid	Multiplifier	Primair programma	Portefeuille
5.1 Innovatiefonds Brabant	125	2037	Nominaal	>=3	5. Economie, Kennis en Talentontwikkeling	Van Gruijthuijsen
5.2 Energiefonds	60	2037	Nominaal	>=4	6. Energie	De Bie
5.3 Brabant C fonds	34	2022	Beperkt (oplopend van 15 naar 32% in 2021)	>=3	10. Cultuur, erfgoed, samenleving en sport	Van Pinxteren
5.4 Groen Ontwikkelfonds voor Brabantse Natuur	240	2027	Niet of nauwelijks	>=2	4. Natuur en Milieu	Lemkes - Straver
5.5 Leisure Ontwikkelfonds Brabant	5	2027	Beperkt (33-66%)	>=2	10. Cultuur, erfgoed, samenleving en sport	Van Pinxteren
5.6 Brabant Startup fonds	10	2033	50%	>=3	5. Economie, Kennis en Talentontwikkeling	Van Gruijthuijsen

Ontwikkelbedrijf en grondbeleid

Inleiding

Provinciaal grondbeleid

Het Provinciaal grondbeleid heeft als doel om tegen aanvaardbare prijzen (tijdig) gronden beschikbaar te krijgen voor realisering van door haar beoogde doelen. De Provincie voert grondbeleid uit door zowel regulerend optreden, participaties, zoals deelnemingen in externe Ontwikkelmaatschappij zoals de ORR, maar ook door het zelf verwerven, ontwikkelen en verkopen van gronden. Waar wenselijk geacht gebeurt dit ook anticiperend. De verschillende vormen kennen verschillende voor- en nadelen en risicoprofielen. Per situatie wordt de afweging gemaakt over de toe te passen vorm en uitvoeringswijze.

Ontwikkelbedrijf

Het ontwikkelbedrijf draagt bij aan de realisatie van verschillende beleidsdoelstellingen. Bij de projecten van het ontwikkelbedrijf gaat het om het daadwerkelijk mogelijk maken van de beoogde (her)ontwikkeling. Om dit mogelijk te maken heeft het ontwikkelbedrijf verschillende instrumenten tot haar beschikking, waaronder: de aankoop van grond of gebouwen, de participatie in een project of deelneming en het verstrekken van een lening of garantstelling.

Het Ontwikkelbedrijf heeft de laatste jaren meer kennis en ervaring opgedaan met lagere overheden en vooral ook met marktpartijen wanneer het gaat om projecten in het ruimtelijke fysieke domein. Zij weet waar de kennis en toegevoegde waarde van de (markt)partijen zit. Waar de beleidsinzet ligt en op welke wijze deze kan worden verbonden. Maar ook hoe een samenwerking tot stand kan worden gebracht om tot succesvolle invulling te komen van het project en bijbehorende ambitie. Met andere woorden procesmanagement dat leidt tot dealmaking.

De verkenningen waar het ontwikkelbedrijf in betrokken is worden per definitie integraal aangevlogen. Belangrijke thema's waarin het ontwikkelbedrijf actief is zijn: campussen en werklocaties, erfgoed, energie, ondermijning en binnenstedelijke transformatie. Het ontwikkelbedrijf is inzetbaar ten behoeve nieuwe thema's, welke voortkomen uit het nieuwe bestuursakkoord 2020-2023 en de uitwerking daarvan in de provinciale ontwikkelprogramma's.

Beleidskaders

- Het beheerstatuut van het Ontwikkelbedrijf

Wat willen we bereiken?

Portefeuille Ontwikkelbedrijf

De resterende ruimte in het investeringskrediet van het Ontwikkelbedrijf bedraagt ultimo 2021 € 126 mln. Bij de inschatting van de resterende ruimte is rekening gehouden met de geraamde toekomstige inkomsten en uitgaven van alle projecten en zijn de afgegeven garantstellingen volledig meegenomen.

De risico's in de projecten worden afgedekt door de Risicoreserve van het Ontwikkelbedrijf. Ultimo 2021 bedraagt deze € 49,6 mln. Dit is onderverdeeld in een risicoreservering van € 17,9 mln en een voorziening van € 17,5 mln. Beide voor de bestaande projecten. Daarnaast resteert er een vrije ruimte van € 14,2 mln, ten behoeve van toekomstige risico's en verkenningen.

Het Ontwikkelbedrijf hanteert op het niveau van de totale risicoreserve dezelfde systematiek als het concern. Hierbij wordt uitgegaan van de verhouding tussen de beschikbare en de benodigde weerstandscapaciteit; de ratio van het weerstandsvermogen. De beschikbare weerstandscapaciteit bedraagt € 32,1 mln. (€ 49,6 - € 17,5 mln). De benodigde weerstandscapaciteit bedraagt € 17,9 mln. De ratio weerstandsvermogen komt daarmee op 1,79 %. Deze ratio is ruim voldoende om de risico's binnen het Ontwikkelbedrijf op te vangen.

Het Ontwikkelbedrijf wordt ook optimaal ingezet voor de benodigde realisatiekracht om de stedelijke transformatie mogelijk te maken. Daartoe zijn de mogelijkheden voor het Ontwikkelbedrijf verruimd om in complexe situaties ook risicodragend te participeren. Ophoging van de vrije ruimte van de risicoreserve (€ 8,5 mln t/m 2023) is in de bestuursopdracht "Terugdringen woningtekort en leegstand & participeren in transformaties" uitgewerkt (PS. mei 2020) vastgesteld waardoor de risicoreserve vanaf 2020 meer armslag heeft gekregen om toekomstige nieuwe risico's bij participaties (PPS) in transformatie opgaven bij de B5 en M7 te kunnen opvangen.

De resterende ruimte van het investeringskrediet en het weerstandsvermogen is bepaald op basis van alle voorzienbare informatie en verwachtingen naar de toekomst toe per 1 juli 2020. Door allerlei factoren kan dit geschetst beeld er anders uit komen zien. Een voorbeeld hiervan is het omvangrijke project Logistiek Park Moerdijk, waar in het najaar van 2020 een uitspraak wordt verwacht van de Raad van State.

Grondbeleid overige beleidsvelden

Natuurnetwerk Brabant

Conform de doelstellingen zoals opgenomen in Brabant Uitnodigend Groen wordt t/m 2027 in totaal circa 15.000 ha natuurnetwerk en 1.775 ha (700 km) Ecologische Verbindingszones gerealiseerd. Hiertoe worden in 2021 NNB gronden verworven en/of ingericht en verkocht. In de Westelijke

Langstraat, De Peelvenen, Kempenland-West, Groote Heide-Leenderbos door de provincie, daarbuiten door het Groen Ontwikkelfonds Brabant (GOB), in samenspraak met de Manifestpartners.

Grondbank de Kempen en de Pielis

De doelstelling van grondbank de Kempen is het opzetten en uitvoeren van projecten, die private investeringen koppelen aan het verbeteren van de kwaliteit van de Kempen (ecologische- en ruimtelijke kwaliteit, leefbaarheid en culturele identiteit). Ondernemers en gemeenten staan hiervoor via de Stichting Kempenland aan de lat. De provincie ondersteunt dit door via een revolverende grondbankportefeuille (maximaal € 13,9 mln) gronden en opstallen te kopen en te verkopen. Ultimo 2021 is de verwachte boekwaarde van deze grondbank € 4,8 mln. en de risicoreserve van € 0,52 mln.

De Agrarische Natuurvereniging de Pielis beheert een natuurzone van circa 25 ha langs de Goorloop in de Pielis. De provincie en het Waterschap zijn eigenaar van de grond. Het beheer is vastgelegd via een erfpachtovereenkomst voor de periode van 28 jaar. De kosten van beheer en de ontginning worden gedekt uit de reserve Grondbank de Pielis. Ultimo 2021 is de boekwaarde van de gronden € 1 mln en reserve € 0,5 mln.

Infrastructuur

In o.a. het meer jaren investeringsprogramma Kwaliteit (Onderhoud) Provinciale Infrastructuur wordt aangegeven welke infrastructurele projecten er zullen worden uitgevoerd. Ten behoeve van deze doelstelling worden gronden gekocht. Deze aankopen zullen worden gefinancierd uit de algemene provinciale- en rijksmiddelen.

Wat gaan we daarvoor doen?

Beheer gronden en opstallen.

Naast het kopen en verkopen van gronden en opstallen wordt zo'n 4.200 ha beheerd. Dit betreffen gronden en opstallen, die gekocht zijn in het kader van met name infra, natuur, ruimte voor ruimte, erfgoed en mobilisatiecomplexen.

Beheer gronden en opstallen	
Categorie	ha
Gronden via een overeenkomst	1.800
Ingerichte natuur, niet te verpachten	1.000
Infra structureel bestaande wegnnet	1.000
Overige gronden	400
Totaal	4.200

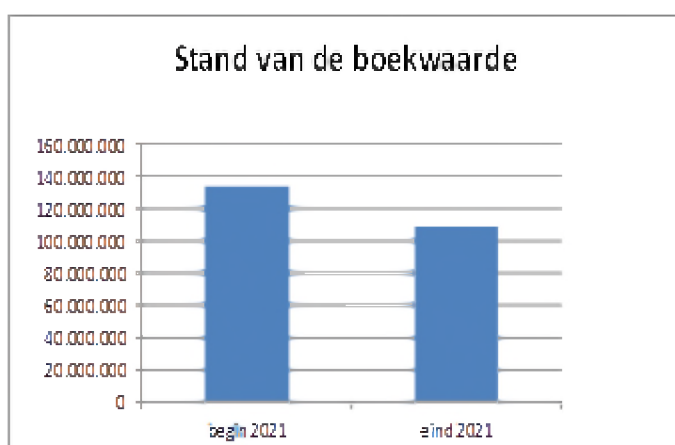
Meer uitgebreide toelichting over bovenstaande onderwerpen is verder te vinden in:

- Meerjarenperspectief ontwikkelbedrijf
- Bijlage deelnemingen (o.a. OLSP, ORR, BPA, GOB)
- Betreffende begrotingsprogramma's:
 - o 02 Ruimte en Wonen (Ruimte voor Ruimte)
 - o 04 Natuur (Groen Ontwikkelfonds Brabant)
 - o 05 Economie, kennis en talentontwikkeling (bedrijventerreinen/campusen)
 - o 08 Basisinfrastructuur mobiliteit (Provinciale wegen)
 - o 10 Vrije tijd, cultuur, sport en erfgoed (erfgoed)

BBV en risicomanagement grondportefeuille Ontwikkelbedrijf

Als gevolg van aanpassingen in het Besluit begroting en verantwoording (BBV) dient er een methodiek te worden vastgesteld voor de te hanteren rente- en disconteringsvoet in exploitatieplannen, als volgt: de te hanteren rente- en disconteringsvoet wordt gebaseerd op marktconforme rente voor de financiering van het betreffende plan (projectfinanciering); de marktconformiteit wordt vervolgens bepaald op basis van (fict-ieve) offertestelling bij een voor de overheid gangbare externe financier.

Jaarlijks worden alle grondexploitaties geactualiseerd. Hierbij wordt conform richtlijnen doordacht te werk gegaan, wat betekent dat verliezen worden genomen zodra ze worden voorzien en winst pas wordt genomen als deze daadwerkelijk wordt gerealiseerd. Daarnaast wordt op basis van risicoanalyse een risicoreservering/voorziening opgenomen of bijgesteld.

Kortheidshalve wordt voor de opbouw van de boekwaarde verwezen naar het meerjarenperspectief van het Ontwikkelbedrijf.

Stand van de reserve en voorziening

Risicoreserve ontwikkelbedrijf		Saldo 1-1-2020	Saldo 31-12-2021
Bedrijventerreinen	Projecten	0	0
	Deelneming: kapitaalbreng	6.488.160	6.488.160
Glastuinbouw	Deelneming: lening	0	0
Grote efrgoedcomplexen	Projecten	1.178.000	178.000
	Leningen	3.919.056	3.919.056
Kenniseconomie	Deelneming	110.000	110.000
	Projecten	311.000	311.000
Werklocaties	Garantstelling	60.000	60.000
	Leningen	2.500.000	2.500.000
Ondermijning	Garantstelling	1.500.000	1.500.000
Cultuur	Projecten	300.000	300.000
Economisch vestigingsklimaat	Leningen	490.000	490.000
Regionaal sociaal beleid	Leningen	290.625	290.625
Overig	Voorbereiding/verkenningen	2.588.306	1.761.306
Subtotaal afgedekt		19.735.147	17.908.147
Subtotaal resterende ruimte voor risico-afdekking		21.228.200	14.174.007
Totaal		40.963.347	32.082.154

Voorziening ontwikkelbedrijf		Saldo 1-1-2020	Saldo 31-12-2021
Glastuinbouw	Projecten	17.543.540	17.543.540
	Leningen	0	0
Ondermijning	Leningen	0	0
Totaal		17.543.540	17.543.540

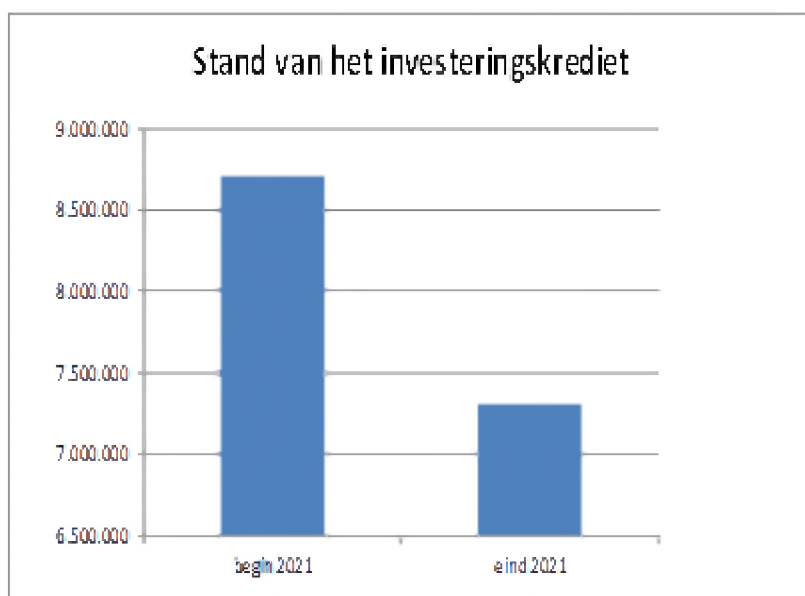
Egalisatiereserve ontwikkelbedrijf		Saldo 1-1-2020	Saldo 31-12-2021
Diverse projecten		330.387	364.398
Totaal		330.387	364.398

Woningbouwstimuleringsmaatregelen

Een specifiek taak voor het ontwikkelbedrijf is het uitvoering geven aan de stimuleringsmaatregelen woningbouw die 2009 zijn vastgesteld. De startersleningen zullen in 2020 verder worden afgebouwd. Een meer gedetailleerd inzicht in de voortgang van de afbouw van het totale pakket aan maatregelen is opgenomen in het eerder genoemde Meerjarenperspectief van het Ontwikkelbedrijf.

Financiën

Voor de uitvoering van de maatregelen is in 2009 door Provinciale Staten een revolverend investeringskrediet vastgesteld van € 250 mln met een reserve van € 45 mln voor afdekking van de risico's. Alle regelingen zijn gesloten, waardoor er geen nieuwe investeringen worden gedaan.

Investeringskrediet

De hoogte van het uitstaande investeringskrediet bedraagt ultimo 2021 € 7,3 mln. Het resterende krediet betreft het saldo van de uitstaande Startersleningen.

Risicoreserve woningbouwstimulering

Deze risicoreserve is in 2019 afgebouwd en het resterende saldo is gestort in de risicoreserve van het Ontwikkelbedrijf.

Investeringsagenda

Inleiding

De Investeringsagenda richt zich op het duurzaam versterken van de structuur van onze provincie op een aantal onderscheidende kwaliteiten. We concentreren ons daarbij op het bijzondere leef- en vestigingsklimaat van Brabant vanuit de opvatting dat dit past bij het nieuwe profiel en de ambities van onze provincie. Voor de Investeringsagenda een bedrag van maximaal € 1 miljard gereserveerd uit de middelen die beschikbaar zijn gekomen bij de verkoop van de aandelen Essent. Dit bedrag is op dit moment nog niet geheel beschikbaar. De komende jaren wordt door rentetoevoegingen dit bedrag bereikt.

Wat willen we bereiken?

De Investeringsagenda is ingevuld via drie tranches:

1. de eerste tranche bestaat uit vijf investeringsvoorstellen voor een bedrag van oorspronkelijk € 278,9 mln;
2. in de tweede tranche zijn het Groen Ontwikkelfonds Brabant, het Innovatiefonds, het Energiefonds en het Breedbandfonds ingesteld tot een totaal bedrag van € 475 mln (PS 42/13);
3. in het Bestuursakkoord 2015 - 2019 'Brabant in Beweging' is ook de derde tranche benoemd tot een bedrag van € 293 mln, waarvan €35 mln gedekt wordt door ambitiebijstellingen 1e tranche en een revolverende inzet economische structuurversterking.

In 2018 is besloten het Breedbandfonds te beëindigen (PS 30/18) en de resterende middelen voorsnog te reserveren voor digitalisering. Op basis van het bestuursakkoord "Kiezen voor kwaliteit" is van de resterende middelen € 8 mln toegekend voor Energie en in het bestuursakkoord "Samen, slagvaardig en slim: Ons Brabant" is € 25 mln gereserveerd voor economie en € 8 mln voor Vrije tijd, Cultuur, Sport en Erfgoed.

Wat gaan we daarvoor doen?

Voor de inhoudelijke toelichting op de realisatie van de onderscheidene investeringsvoorstellen verwijzen wij naar de betreffende begrotingsprogramma's.

Eerste tranche

In de eerste tranche Investeringsagenda zijn vijf voorstellen gehonoreerd. Deze voorstellen zijn ondergebracht binnen het begrotingsprogramma waar ze inhoudelijk de grootste relatie mee hebben c.q. aan de doelstellingen waarvan ze het meest bijdragen. Het betreft de volgende investeringsvoorstellen:

Energietransitie (6)

Een kans voor innovatie en duurzaamheid. Hiervoor is door PS € 71,2 mln (PS 59/10) beschikbaar gesteld. De provincie investeert in drie clusters (solar, biobased economy en elektrisch rijden/slimme netwerken) om hier een internationale concurrentiepositie te verkrijgen. De beschikbare middelen zijn vrijwel volledig toegekend en t/m 2017 vrijwel geheel gerealiseerd.

Landschappen van allure (4)

Mooie, groene landschappen. Met het investeringsproject 'Landschappen van allure' wil de provincie - samen met regionale partijen - drie gebieden (de Brabantse Wal, Het Groene Woud en de Maashorst) ontwikkelen tot hoogwaardige landschappen. PS hebben hiervoor € 56,2 mln (PS 79/10) beschikbaar gesteld. De beschikbare middelen zijn volledig toegekend en t/m 2017 vrijwel geheel gerealiseerd.

Brabant C (10 + paragraaf verbonden partijen)

Het Brabant C Fonds versterkt en vergroot het kunst- en culturaanbod van Brabant. Provinciale Staten hebben hiervoor een bedrag van € 25 mln beschikbaar gesteld (PS 33/14). De beschikbare middelen zijn nagenoeg volledig aan Brabant C beschikbaar gesteld. Bij de perspectiefnota 2018 is aanvullend een bedrag van € 9 mln beschikbaar gesteld. De aanvullende middelen zijn niet beschikbaar gesteld uit de investeringsagenda en daarmee geen onderdeel van de Investeringsagenda.

Sportplan 2016 (10)

Sport draagt bij aan een bruisend leef- en vestigingsklimaat. PS hebben € 40 mln beschikbaar gesteld om de sportinfrastructuur te versterken (PS 77/10). We streven naar meer naam en faam als (top)sportprovincie, het vergroten van de economische spin-off van sport en meer kans om te gaan sporten voor Brabanders met een beperking, ouderen en de Brabantse jeugd (participatie). De beschikbare middelen zijn volledig gealloceerd. Middels besluit PS 30/16 zijn de restant beschikbare sportmiddelen van de 1e tranche ingezet t.b.v. Sportagenda 2016-2019 "Brabant Beweegt".

Grote erfgoedcomplexen (10)

Het op ambitieuze en ondernemende wijze samenwerken met partners aan het behoud van Brabantse erfgoedcomplexen. Het accent ligt op kloosters, kastelen, militaire complexen en industrieel erfgoed. PS hebben hiervoor een bedrag van € 61,5 mln beschikbaar gesteld waarvan € 2,5 mln t.b.v. apparaatskosten (PS 78/10). Bij het bestuursakkoord 2015-2019 is de ambitie met € 20 mln bijgesteld, zodat per saldo € 39 mln beschikbaar is. Een bedrag van € 3,6 mln is gereserveerd voor projecten die in voorbereiding zijn. Zodra definitieve besluitvorming over deze projecten heeft plaatsgevonden, zullen de middelen bij een volgend S&V-moment op de begroting geraamd worden.

Tweede tranche

In de tweede tranche zijn vier fondsen ingesteld. Deze fondsen zijn in 2017 geëvalueerd. Daaruit blijkt dat de fondsen bijdragen aan de uitvoering van het bestuursakkoord en voorzien in een maatschappelijke behoefte. De invoering en de uitvoering van de fondsen is effectief. De fondsen zijn ondergebracht in het begrotingsprogramma waaraan zij het meeste bijdragen:

Groen Ontwikkelfonds Brabant (GOB) (4 + paragraaf verbonden partijen)

Om het volledige Natuur Netwerk Brabant en daaraan gekoppelde ecologische verbindingzones te realiseren is op 1 mei 2014 het GOB opgericht. De omvang van het fonds bedraagt € 240 mln en de looptijd is 15 jaar. De middelen zijn volledig toegekend.

Innovatiefonds Brabant (5 + paragraaf verbonden partijen)

Om innovaties en technologische groei te versterken, participeert het fonds in innovatieve MKB-bedrijven en consortia van bedrijven en kennisinstellingen. De omvang van het fonds bedraagt € 125 mln en de looptijd is 24 jaar. Het fonds is sinds 2014 operationeel en ondergebracht bij de Brabantse Ontwikkelings Maatschappij (BOM). De middelen zijn volledig gecommitteerd in de vorm van leningen en daarmee toegekend.

Energiefonds Brabant (5 + paragraaf verbonden partijen)

Het fonds heeft als doel om energiebesparing en opwekking van duurzame energie aan te jagen en te versnellen door bij te dragen aan financiering van bewezen duurzame energietechnieken. De omvang van het fonds bedraagt € 60 mln en de looptijd is 24 jaar. Het fonds is sinds 2014

operationeel en ondergebracht bij de (BOM). De middelen zijn volledig gecommitteerd in de vorm van leningen en daarmee gealloceerd.

Breedbandfonds Brabant (5 + paragraaf verbonden partijen)

Middels Statenvoorstel 30/18 hebben PS d.d. 29/6/2018 ingestemd om het Breedbandfonds Brabant te beëindigen en de vrijvallende middelen uit het Breedbandfonds ad € 45,1 mln. te oormerken voor een Investeringsagenda Digitalisering. Hiervan is € 4 mln op de begroting geraamd voor uitvoeringskosten de komende jaren en voor het realiseren van kleine projecten. Vanuit het Breedbandfonds Brabant is € 4 mln in de begroting 2019 t/m 2023 geraamd voor uitvoeringskosten en voor het realiseren van kleine projecten.

Vanuit het Breedbandfonds is nog € 3,91 mln aan leningen verstrekt. Zodra deze afgelost zijn, kunnen de middelen opnieuw ingezet worden.

Van de resterende geoormerkte € 41 mln is op basis van het bestuursakkoord "Kiezen voor kwaliteit" € 8 mln gealloceerd voor Energie en in het bestuursakkoord "Samen, slagvaardig en slim: Ons Brabant" is € 25 mln gereserveerd voor economie en € 8 mln voor Vrije tijd, Cultuur, Sport en Erfgoed.

Economische structuurversterking / digitalisering

Bij nieuwe bestuursakkoord 'Samen, Slagvaardig en Slim' is hiervoor € 25 mln. beschikbaar gesteld. Middels beleidskader Economie 2030 is voorgesteld om deze middelen in nieuw te vormen reserve beleidskader Economie 2030 te storten.

Energietransitie

Met Statenvoorstel 59/19 is besloten om de beschikbaar gestelde € 8 mln. in te zetten voor het uitvoeringsprogramma Energie 2020-2023.

Vrije tijd, cultuur, sport en erfgoed

Er is € 8 mln beschikbaar gesteld voor Vrije tijd, Cultuur, Sport en Erfgoed. Middels de nog vast te stellen beleidskaders worden de middelen toegekend.

Derde tranche

In het bestuursakkoord Beweging in Brabant zijn in de derde tranche middelen gelabeld voor de onderwerpen/thema's: transitie agrofood, energietransitie, energieneutrale woningen, ecologische structuurversterking, deltaprogramma, economische structuurversterking en cultuur en leefbaarheid.

Transitie Agrofood (7)

De beschikbare middelen zijn volledig toegekend op basis van het Uitvoeringsprogramma Agrofood en het aangenomen besluit op 7 juli 2017 'Versnelling transitie veehouderij (inclusief Stalderingsloket)'.

Er resteert nog een bedrag van € 1,4 mln dat nog niet op de begroting is geraamd. Deze middelen zijn gereserveerd voor POP3 (toekomstbedrijven), project Translab en innovatie.

Energietransitie en Energieneutrale woningen (6)

De beschikbare middelen zijn volledig gealloceerd. De gealloceerde middelen zijn inclusief risicoafdekkingen ad € 3,5 miljoen t.b.v. afdekking van de garantstelling in het kader van Geothermie en € 1,1 mln. Participatiefonds Windmolenpark A16.

Ecologische structuurversterking

De beschikbare middelen zijn volledig toegekend.

Deltaprogramma (3)

De beschikbare middelen zijn volledig toegekend.

Economische structuurversterking (5)

Van de beschikbare middelen is ongeveer € 132 mln gealloceerd. De gealloceerde middelen zijn inclusief diverse risicoafdekkingen van ruim € 14 mln (€ 6 mln t.b.v. de MKB+ faciliteit, € 2 mln t.b.v. HTSM, € 1,66 mln t.b.v. One Logistics en € 4,66 mln t.b.v. Nationale plan Photon Delta). Voor het restant bedrag (ruim € 11 mln.) worden nog de meeste projectvoorstellen m.b.t. Agrifood Innovation-aanpak om aanspraak te kunnen maken op het restant bedrag (ad € 11 mln) uitgewerkt, maar (de meeste) hebben nog niet het gewenste niveau van uitwerking. Het proces om te komen tot meer uitgewerkte/concretere voorstellen is in volle gang. Momenteel vinden nadere verkenningen plaats hoe we gezamenlijk met onze partners tot goede proposities kunnen komen. Een projectvoorstel, wat wel reeds verder uitgewerkt is betreft Agrifood Innovation, deze maakt onderdeel uit van de Regio Deal Noordoost-Brabant (zie statenmededeling Regio Deal Noordoost-Brabant d.d. 30/6/2020) en vraagt vanuit Economische structuurversterking bijdrage ad € 3,1 mln.

Cultuur en Samenleving

Op basis van het Uitvoeringsprogramma Cultuur, Erfgoed en de Sportagenda is € 18 mln gealloceerd. Het restant van € 1,3 mln is gereserveerd voor Erfgoed (€ 0,7 mln), Cultuur (€ 0,5 mln) en Sport (€ 0,1 mln).

Wat mag het kosten?

In navolgende tabel is voor ieder investeringsvoorstel aangegeven wat het oorspronkelijk vastgesteld krediet is, welke aanpassingen daar in de loop van de tijd op zijn geweest, hoeveel daarvan tot het voorgaande begrotingsjaar gerealiseerd is, en wat er voor de komende jaren gepland is. Op deze wijze wordt in deze paragraaf inzicht en overzicht in het verloop van de investeringsagenda als geheel gegeven.

Financieel meerjarenoverzicht van de investeringsvoorstellen uit de drie tranches van de investeringsagenda

Investeringsvoorstel (bedragen x € 1mln)	Bedrag oorspr.	Max beschikbaar	Realisatie t/m 2019	Raming 2020	Raming 2021	Raming 2022 e.v.	Gealloceerd maar niet geraamd	Nog niet gealloceerd
Energietransitie 1)	71,20	59,20	48,99	-1,45	0,20	0,78	10,00	0,69
Landschappen van allure	56,15	53,90	51,92	0,00	0,00	0,00	1,98	0,00
Brabant C / BHC (incl. correctie afwikkelingsverschil aangepast in 2019)	50,00	35,00	22,33	4,91	3,83	3,83	0,10	0,00
Sportplan 2016	40,00	38,40	38,40	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Grote erfgoedcomplexen	61,50	39,00	28,15	4,05	3,20	0,00	3,60	0,00
Appraatskosten 1e tranche	-	7,44	7,44	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Totaal 1e tranche	278,85	232,94	197,23	7,51	7,23	4,61	15,68	0,68
Groen Ontwikkelfonds Brabant 4) (incl. correctie afwikkelingsverschil aangepast in 2019)	240,00	235,00	177,84	-47,63	18,05	4,98	81,76	0,00
Innovatiefonds Brabant 2)	125,00	125,00	-20,40	0,00	0,00		145,40	0,00
Energiefonds Brabant 2)	60,00	60,00	3,10	-3,10	0,00		60,00	0,00
Breedbandfonds Brabant/agenda digitalisering 6)	50,00	9,00	0,91	2,02	0,75	0,75		4,57
Economische structuurversterking /digitalisering 6)		25,00	0,00					25,00
Energietransitie 6) en 7)		8,00	0,00	2,00	2,00	4,00		0,00
Vrije tijd, cultuur, sport en erfgoed		8,00	0,00					8,00
Apparaatskosten 2e tranche	19,00	4,00	1,32	0,24	0,24	0,96	1,24	0,00
Totaal 2e tranche	494,00	474,00	162,77	-46,47	21,04	10,69	288,40	37,58
Transitie agrofood	15,00	14,40	10,82	2,17	0,00			1,40
Energietransitie 4)	20,00	19,20	13,49	1,05	0,00		4,66	0,00
Energieneutrale woningen	8,00	7,70	5,94	1,75	0,00			0,01
Ecologische structuurversterking	50,00	48,00	22,50	8,50	8,50	8,50		0,00

Investeringsvoorstel (bedragen x € 1mln)					Gealloceerd			
	Bedrag oorspr.	Max beschikbaar	Realisatie t/m 2019	Raming 2020	Raming 2021	Raming 2022 e.v.	maar niet geraamd	Nog niet gealloceerd
Deltaprogramma	30,00	28,80	28,80	0,00	0,00			0,00
Economische structuurversterking 5) en 8)	150,00	144,00	105,61	13,40	-0,80	0,10	14,30	11,40
Cultuur en leefbaarheid	20,00	19,20	13,90	3,45	0,50			1,35
Appraatskosten 3e tranche	-	11,70	11,70	0,00	0,00			0,00
Totaal 3e tranche	293,00	293,00	212,76	30,33	8,20	8,60	18,96	14,16

- 1) Exclusief Clean Tech fonds, deze is in 2013 betaald uit de algemene middelen. Restant € 10 miljoen is gealloceerd voor afdekking lening aan Biobasedfonds bij de BOM.
- 2) Bedragen zijn volledig gecommitteerd in de vorm van leningen aan de desbetreffende fondsen daarmee dus ook gealloceerd. De bedragen die in de realisatie en ramingen zijn opgenomen hebben betrekking op de verliesvoorziening en dekking van de fondsmanagementkosten. In geval van Innovatiefonds is er een positief beleggingsresultaat gehaald in 2015 dat in 2016 is verantwoord.
- 3) Het gedeelte dat nog niet is opgenomen in realisatie en raming is geïnvesteerd in grond en dus gealloceerd totdat de grond wordt verkocht of ingezet als ruilgrond.
- 4) het deel dat gealloceerd is heeft voor € 3,5 miljoen betrekking op de afdekking van de garantstelling in het kader van Geothermie en € 1,1 mln. Participatiefonds Windmolenpark A16
- 5) het deel dat gealloceerd is heeft betrekking op de afdekking van de risico's m.b.t. verstrekte leningen aan (o.a.) MKB-Plusfonds, OneLogistics, HTSM, Photonica en MIT (€ 14,3 mln.)
- 6) Bij het bestuursakkoord 2019-2023 is € 41 miljoen verdeeld vanuit het Breedbandfonds/ digitalisering naar 3 programma's: Economische structuurversterking, Energie en Vrije tijd, Cultuur, Sport en Erfgoed.
- 7) Met Statenvoorstel 59/19 is besloten om € 8 miljoen in te zetten voor het uitvoeringsprogramma Energie 2020-2023
- 8) De nog niet gealloceerde middelen ad € 11,4 miljoen zullen aangewend worden t.b.v. het realiseren van de economische beleidsambities zoals benoemd in het Bestuursakkoord 2019-2023 "kiezen voor kwaliteit"

Europese programma's

Wat willen we bereiken?

In de huidige Europese programmaperiode 2014 - 2020 stelt de Europese Commissie miljarden aan Europese middelen beschikbaar om hun doelstellingen te verwezenlijken. De huidige maar ook de toekomstige Europese doelstellingen in de nieuwe Europese programmaperiode 2021-2027 sluiten perfect aan bij onze provinciale doelstellingen. Het zogenoemde multipliereffect van elke geïnvesteerde euro maken de Europese middelen tot belangrijke impuls gelden voor de provincie. De Europese middelen zijn een katalysator bij het stimuleren van vooral het bedrijfsleven en Triple Helix partners om te innoveren en innovatiekracht te verbinden met de huidige actuele maatschappelijke opgaven. Het is dan ook van belang om optimaal van deze Europese middelen gebruik te maken.

Wat gaan we daarvoor doen?

Om optimaal en op een strategische manier gebruik te maken van deze kansen die Europa ons biedt om de provinciale doelstellingen te bereiken zet de provincie Noord-Brabant en in het bijzonder het team Europese programma's sterk in op onderstaande Europese instrumenten. Ook voor de nieuwe Europese programmaperiode 2021-2027 zijn de voorbereidingen reeds in volle gang om zo goed mogelijk in te spelen op de kansen en mogelijkheden die Europa ons biedt en gaat bieden in de toekomst:

1. Subsidie instrumenten (majeure programma's OPZuid, POP3, Interreg)
2. Bancaire instrumenten
3. Beleidsinstrumenten
4. Voorbereiding nieuwe programmaperiode 2021-2027
 - Majeure Europese programma's
 - ReactEU
 - Joint Transition Fonds (JTF)

Ad) 1 Majeure Europese programma's

De Operationele programma's voor OP Zuid-Nederland (OP Zuid), Plattelands ontwikkelingsprogramma (POP3) en Interreg met hun doelstellingen dragen volledig bij aan "het bestuursakkoord" met de daaronder vallende programma's, met het zwaartepunt op economie, landbouw en ecologie.

Als management Autoriteit van OPZuid, gemandateerd management Autoriteit voor POP3 en strategisch partner voor Interreg speelt de provincie gedurende de gehele programmaperiode 2014-2020 een belangrijke rol bij het beheer, de vormgeving, uitvoering en lancering van de verschillende Europese programma's.

Hieronder een overzicht van de Europese programma's met hun huidige doelstellingen:

• **OPZuid**

Dit is een gezamenlijk programma voor de drie zuidelijke provincies. Binnen het OPZuid richten we ons op verbetering van het regionale concurrentievermogen en de werkgelegenheid.

• **INTERREG**

Interreg zet in op "grensvervaging" en bevordering van samenwerking tussen regionale gebieden in verschillende landen. Interreg A is gericht op grensoverschrijdende samenwerking. De nadruk ligt hierbij op de thema's innovatie, duurzaamheid en grensoverschrijdend arbeidsmarktbeleid.

• **Plattelandsontwikkelingsprogramma (POP3)**

Het POP3 programma richt zich op verduurzaming en innovatie van de landbouw en de daarmee

verbonden thema's zoals transitie agrofood, water, natuur, milieu en plattelandontwikkeling. Innovatie is hierin het sleutelwoord.

Ad) 2 Bancaire instrumenten

- **Europees Fonds voor Strategische Investerings (EFSI)**

De provincie heeft de MKB-plusfaciliteit opgezet om snelgroeiende en innovatieve MKB- en midcap ondernemingen in Brabant te kunnen voorzien van durfkapitaal. De faciliteit richt zich nu hoofdzakelijk op participaties (equity). Het beschikbare bedrag aan publieke middelen daarvoor kan oplopen tot een totaal van €120 miljoen, waarvan € 30 mln. aan provinciale middelen, € 30 mln. aan rijksmiddelen en € 60 mln. aan middelen uit het Europees Fonds voor Strategische Investerings. De leningenkant van de MKB-plusfaciliteit is begin 2020 van start gegaan met de ondertekening van de samenwerkingsovereenkomst tussen de provincie en Invest-NL.

Ad) 3 Beleidsinstrumenten

- **Vanguard initiatief**

Het Vanguard initiatief is een initiatief waarin ruim 30 Europese regio's samenwerken. Het initiatief is gericht op een "slimme" revival van de Europese maakindustrie (Smart Industries). Brabant participeert actief in dit Europese samenwerkingsproject, gezien het grote belang van de Smart Industrie-agenda in onze regio.

- **Monitoring Europese programma's**

Jaarlijks monitort Stimulus Programmamanagement van de provincie Noord-Brabant - in samenwerking met European Regional Affairs Consultants (ERAC) - de verlening van Europese subsidies aan projecten met begunstigen die zijn gevestigd in Zuid-Nederland. Deze gegevens worden ieder half jaar geactualiseerd en laten zien aan hoeveel Brabantse projecten vanaf het begin van de huidige programmaperiode 2014-2020 tot heden Europese subsidie is toegekend.

Ad) 4 Vorbereiding nieuwe programmaperiode 2021-2027

Op dit moment zijn de voorbereidingen voor de nieuwe programmaperiode 2021-2027 al in volle gang. De kosten die hiermee gemoeid zijn worden gedekt uit de risicoreserve huidige Operationeel Programma.

- **Majeure programma's (OPZuid, POP, Interreg)**

Bij de vormgeving van het nieuwe OPZuid, POP en Interreg programma wordt de geactualiseerde Zuid-Nederlandse Regionale Innovatie Strategie (RIS3) als kader gebruikt. De nieuwe RIS3 zet zwaar in op de verschillende transitie (klimaattransitie, energietransitie, landbouwtransitie, grondstoffentransitie en gezondheidstransitie).

Nieuwe uitdagingen

- **ReactEU**

Voor de periode 2020 heeft de Europese Commissie een substantieel bedrag beschikbaar gesteld middels het ReactEU programma. Het nieuwe programma is gericht op crisisherstel en een groen, digitaal en veerkrachtig herstel en behoeft geen cofinancieringsverplichting (100 % EU). Het ReactEU-geld dient uiterlijk ultimo 2023 te zijn besteed in een extra prioriteit in het lopende OPZuid. Om optimaal gebruik te maken van deze extra Europese middelen is het team Europese programma's op dit moment bezig met de inrichting van de uitvoering.

- **Just transition Fund (JTF)**

De Europese commissie stelt ook miljarden ter beschikking via het JTF dat onderdeel uitmaakt van het Just Transition Mechanism binnen de Europese Green Deal. Het mechanisme biedt steun aan regio's die economisch meer afhankelijk zijn van fossiele brandstoffen en bij de ontwikkeling van vaardigheden die

aansluiten op de arbeidsmarkt. Het is een gebiedsgericht programma. Voor de provincie Noord-Brabant maakt Moerdijk een grote kans om in aanmerking te komen voor middelen uit het JTF. Ook hier zet het team Europese programma's zich in om de kansen die er liggen in dit programma optimaal te benutten.

Wat mag het kosten?

Het Europese beleid kent een cyclus van 7 jaar. De huidige programmaperiode loopt van 2014 tot en met 2020. De beschikbare EU-middelen zijn bekend inclusief de percentages waarin ze als cofinanciering kunnen bijdragen aan ons provinciaal beleid en de verwachte kosten die zijn gemoeid voor de uitvoering van de programma's (zoals de afhandeling van de aanvragen en de monitoring). Bij de match van de provinciale cofinanciering aan de Europese middelen wordt het principe van comply-or-explain toegepast. Bij elk nieuw project wordt de "financiële trap" afgelopen 1) is een bijdrage noodzakelijk? 2) is het mogelijk revoluerend te investeren? 3) Kunnen Europese programma's of andere regelingen gebruikt worden? 4) Is er nog incidentele ruimte in de exploitatiebegroting?

Europese programma's: begroting 2020/2021 (€ mln.)						
Programma's	Financiële inzet Europese Programma's 2014-2020	Bijgestelde ambitie inzet Europese programma's 2014-2020	Beschikbare middelen a.g.v. dotaties reserve	Verschuiving middelen van Interreg naar OPzuid	Uitgaven t.l.v. reserve t/m 2020	Verwachte stand reserve per 31-12-2020
OP Zuid	27	27	30	7	33	4
POP3	30	35	44		36	8
Interreg A	34	25	25	-7	11	7
Uitvoering	12	16	14		14	*
Totaal	103	103	113	0	94	19

* De POP3 uitvoeringskosten van het RVO zijn nog in onderhandeling.

Financiering nieuwe Europese programmaperiode 2021-2027

De lopende Europese programma's zijn voorzien van cofinanciering (gebruik van bestaande reserves). De nieuwe periode loopt formeel van 2021-2027. Het is zaak nu al stil te staan bij de provinciale cofinanciering in deze nieuwe periode. Voor de huidige Europese programmaperiode was 103 mln. vrijgemaakt uit de reguliere begroting en de Essent reserves. Deze luxe hebben we in de toekomst niet meer.

Voor de nieuwe Europese programmaperiode 2021-2027 wordt de cofinanciering op een andere manier vormgegeven. In de komende periode is het uitgangspunt dat Europese middelen gematched wordt met middelen uit de reguliere begroting. Grofweg kan als uitgangspunt genomen worden dat een soortgelijk bedrag nodig is voor de nieuwe programmaperiode wat neerkomt op een jaarlijkse inzet van €15 mln.. Deze €15 mln. kan grotendeels gematched worden met middelen van de ontwikkelprogramma's. Per thema kan voor € 2 à € 3 mln. per jaar deelgenomen worden in Europese Programma's als OPZuid, Interreg en POP. De hefboom op deze middelen is afhankelijk van het thema 2 à 6.

Een bijdrage voor de uitvoering van de programma's (Stimulus, Interreg-secretariaten, RVO) is naar schatting jaarlijks € 2 à € 3 mln. en dient separaat vrijgemaakt te worden (niet ten laste van de ontwikkelprogramma's).

Financiële begroting

Algemene grondslagen voor begroting en jaarstukken

De begroting is opgesteld met inachtneming van de voorschriften van het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV).

Volgens het BBV is het gemodificeerd stelsel van lasten en baten van toepassing.

In overeenstemming met de BBV-regelgeving is het autorisatieniveau bepaald op het totaal van de lasten en het totaal van de baten per programma.

De begroting geeft in overeenstemming met de normen van het BBV een zodanig inzicht dat een verantwoord oordeel kan worden gevormd over de financiële positie en over de baten en lasten.

De baten en lasten worden tenzij anders vermeld toegerekend aan het jaar waarop zij betrekking hebben.

Basis voor de ramingen in de begroting

De begroting 2021 bestaat uit de oorspronkelijke ramingen van ongewijzigd beleid met daarbij de effecten van de 2e bestuursrapportage 2020 die op 16 oktober 2020 door PS is/wordt vastgesteld.

Lastneming subsidies

De Commissie BBV heeft op 15 mei 2020 nadere richtlijnen gepubliceerd over de lastneming bij door provincies en gemeenten verstrekte subsidies. Deze richtlijnen leiden tot een wijziging in het moment van lastneming bij verstrekte subsidies in begroting en jaarrekening. De wijziging heeft betrekking op nieuwe subsidieverleningen vanaf 1 januari 2021.

Voor alle tot en met 31 december 2020 door de provincie verstrekte subsidies heeft deze gewijzigde regelgeving geen gevolgen.

Wat er wijzigt voor subsidies

De provincie verstrekt subsidies in de vorm van een lening, garantstelling of als een geldbedrag in de vorm van een exploitatiesubsidie of projectsubsidie.

De wijziging van de BBV-regelgeving gaat gelden voor alle projectsubsidies waarvan de bijbehorende activiteiten in een later jaar starten of over meerdere jaren lopen en waarvan het subsidiebedrag boven het door PS vastgestelde grensbedrag uitkomt.

Dit grensbedrag wordt formeel door PS bij de behandeling van de begroting 2021 vastgesteld.

Om te voorkomen dat er onnodig zware administratieve lasten ontstaan voor subsidieontvanger en subsidieverstrekker dient het grensbedrag niet te laag te worden vastgesteld. Door provincies is in samenspraak met BZK en accountants een bandbreedte van tussen de 0,25 % en 0,5 % van de begrotingsomvang als richtlijn aangegeven voor de bepaling van het grensbedrag.

Van projectsubsidies verleend ná 31 december 2020 waarvan de activiteiten in een later jaar starten of over meerdere jaren lopen en waarvan het subsidiebedrag hoger is dan het door PS-vastgestelde grensbedrag, worden de subsidielasten aan de verschillende begrotingsjaren toegerekend conform de door de subsidieontvanger aangeleverde bestedingsinformatie.

Om gedurende de looptijd zicht te houden op een juiste toerekening wordt de subsidieontvanger verplicht om materiële afwijkingen groter dan € 0,5 miljoen t.o.v. de cumulatieve bestedingsinformatie (Uit de meest recente beschikking na eventueel reeds eerder verwerkte aanpassingen), gerekend vanaf startjaar tot het dan lopende kalenderjaar, onverwijld te melden, opdat de provincie de toerekening van de lasten in haar begroting c.q. jaarrekening kan bijstellen en de subsidiebeschikking daarop te herzien.

Er moet rekening gehouden worden met het feit dat hogere regelgeving zwaardere verantwoordingseisen kan stellen. Dit komt bijvoorbeeld voor op beleidsterreinen waar Europees recht soms tot zwaardere verantwoording verplicht. Een ander voorbeeld betreft specifieke uitkeringen die via de methodiek van Single information-Single audit verantwoord moeten worden.

Zicht op de nog vrije begrotingsruimte

Deze wijziging in de regelgeving m.b.t. subsidies bemoeilijkt het zicht op de vrije begrotingsruimte. Immers met elke afgegeven subsidiebeschikking wordt een verplichting voor het volledige subsidie-bedrag aangegaan. Die verplichting komt nu deels niet meer in de staat van lasten en baten van het lopende begrotingsjaar tot uitdrukking omdat de lasten van meerjarige projectsubsidies - boven het grensbedrag - als last moeten worden toegerekend aan het jaar waarin de subsidieactiviteiten door de subsidieontvanger worden uitgevoerd. Deze verplichtingen die hun last drukken op toekomstige jaren worden bij de jaarrekening in de toelichting op de balans opgenomen bij de niet uit de balans blijkenende verplichtingen.

Investerings en afschrijvingen (uitwerking financiële verordening art.6)

Aan investeringen worden geen indirecte kosten c.q. rente toegerekend.

Kosten voor onderzoek en ontwikkeling worden niet geactiveerd.

Bijdragen aan investeringen van derden worden niet geactiveerd. Investeringsbijdragen van de provincie aan gemeenten en andere instellingen worden niet geactiveerd maar ineens ten laste van de exploitatie gebracht conform het besluit van PS bij Voorjaarsnota 2010.

Afschrijvingsbeleid

De materiële vaste activa met economisch nut en de investeringen in de openbare ruimte met maatschappelijk nut worden afgeschreven rekening houdend met de actuele regelgeving en overeenkomstig de normen gangbaar in het maatschappelijk verkeer.

De materiële vaste activa met economisch nut worden lineair afgeschreven in maximaal:

- a. 25 jaar : bedrijfsgebouwen
- b. 25 jaar : vervoermiddelen
- c. 15 jaar: machines apparaten en installaties;
- d. 15 jaar: meubilair.

Activa met economisch nut en een verkrijgingsprijs van minder dan € 250.000 worden niet geactiveerd, uitgezonderd gronden en terreinen. Deze laatst genoemden worden altijd geactiveerd.

De materiële vaste activa in de openbare ruimte met maatschappelijk nut worden lineair afgeschreven in maximaal:

- a. 15 jaar wegen
- b. 15 jaar infra-projecten.

Financiële vaste activa

De kapitaalverstrekkingen aan de deelnemingen zijn gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs. Indien de waarde van de aandelen onverhoopt structureel mocht dalen tot onder de verkrijgingsprijs vindt afwaardering plaats.

Uitzondering hierop zijn de deelnemingen NV BNG, NV Waterschapsbank, Enexis Holding NV, Publiek belang elektriciteitsproductie NV, NV Brabant Water, PZEM NV, NV Eindhoven Airport, BV TOM en CV TOM, Brabant Startup Fonds BV en Breedbandfonds Brabant . De kapitaalverstrekking aan deze deelnemingen is op € 0 gewaardeerd.

Nazorgfonds

Het nazorgfonds heeft een afzonderlijke jaarrekening. Hierin worden de activa en passiva opgenomen tegen nominale waarde met uitzondering van effecten. Deze effecten, die bestaan uit participaties in beursgenoteerde en niet-beursgenoteerde fondsen, worden gewaardeerd tegen marktwaarde. Waardeveranderingen hiervan worden rechtstreeks verwerkt in de winst- en verliesrekening. Na de sluiting van een stortplaats wordt voor de uitvoering van de nazorg in het Nazorgfonds een voorziening aangehouden. De provincie is na de sluiting wettelijk verantwoordelijk voor de uitvoering van de nazorg. Mocht die voorziening op enig moment ontoereikend zijn, dan dient de provincie de voorziening aan te vullen of zich daarvoor garant te stellen.

De waarderingsgrondslagen van het nazorgfonds zijn van invloed op de begroting en jaarstukken van de provincies. Een voorziening wordt binnen de begroting van de provincie gevormd indien de voorziening bij het nazorgfonds ontoereikend is.

Reserves (uitwerking financiële verordening art.7)

Reserves worden ingesteld, opgeheven en samengevoegd bij PS-besluit.

Voor elke nieuw in te stellen bestemmingsreserve wordt aan PS een instellingsbesluit voorgelegd met de volgende gegevens:

- doelstelling en gebruik;
- toegestane minimum en maximumstand;
- toevoegingen en onttrekkingen;
- bepalingen omtrent opheffing/looptijd reserve;
- eventuele rentetoevoeging.

Het college biedt PS één keer per bestuursperiode een nota reserves aan. Deze nota wordt door PS vastgesteld en behandelt:

- de vorming en de besteding van de reserves;
- de eventuele rentetoevoeging aan de reserve(s);
- de bepalingen omtrent de opheffing/looptijd van de reserves.

Indien een bestemmingsreserve voor een bepaald doel rekening houdend met de bepalingen voor opheffing/de aangegeven maximale looptijd niet heeft geleid tot de realisering van dat doel, valt de bestemmingsreserve vrij en wordt deze aan de algemene reserve toegevoegd.

Rente

Op de reserves wordt geen rente bijgeschreven.

De provincie hanteert een gesloten rentesysteem waarbij het saldo van de rentekosten en rente-inkomsten wordt opgevangen binnen de Dividend- en rentereserve.

De rentelasten van investeringen maken deel uit van het gesloten rentesysteem dat de provincie hanteert en komen in de begroting tot uitdrukking in het onderdeel algemeen financieel beleid.

Salariskosten en toerekening van organisatiekosten

De structurele salariskosten zijn gebaseerd op de toegestane formatiesterkte op basis van een 36-urige werkweek.

Op 28 februari 2019 hebben IPO-bestuur en bonden ingestemd met een CAO voor provincies die loopt van 1 januari 2019 t/m 31 december 2020.

Indexering

In het bestuursakkoord is in de financiële positie rekening gehouden met indexatie van de meerjarenraming. Hieraan liggen de volgende beleidsuitgangspunten ten grondslag:

- Indexatie wordt toegepast op beleidsprogramma's en organisatiekosten die gefinancierd worden door algemene middelen
- Indexatie wordt toegepast op de relevante exploitatie-uitgaven van de begroting
- Indexatie is alleen van toepassing op structurele bedragen uit de begroting en er wordt een standaardverdeling voor loon en prijs gehanteerd.
- De indexatie voor loon en prijs is gebaseerd op relevante indexen uit het Centraal Economisch Plan, dat elk jaar in maart wordt gepubliceerd door Centraal Planbureau.
- De indexatie wordt elke jaar als onderdeel van de bestuursrapportage via een begrotingswijziging voor het jaar t+1 verwerkt.
- Voorstellen voor de toepassing van andere indexatiebedragen zijn mogelijk, als de toegepaste indexatie niet afdoende blijkt. Hiertoe worden onderbouwde separate voorstellen bij de bestuursrapportage aan uw Staten voorgelegd.
- Indexatie van structurele investeringskredieten vindt niet plaats op basis van het indexatiebeleid. Bij periodieke herijking worden de consequenties van loon- en prijsontwikkeling, ontwikkelingen en innovaties meegenomen. Deze herijking wordt middels een separaat voorstel aan uw Staten voorgelegd.

Algemene uitkering en decentralisatieuitkeringen van het provinciefonds

De raming van de algemene uitkering is gebaseerd op de meicirculaire 2020. De raming is bij de bestuursrapportage II-2020 bijgesteld en toegelicht. In begrotingsbedrag 2021 is het geraamde accres 2021 volledig meegenomen in tegenstelling tot voorgaande jaren. Voor de jaren 2020 en 2021 zijn afspraken gemaakt tussen Rijk en decentrale overheden als onderdeel van het compensatiepakket coronacrisis. Daarbij wordt door het bevriezen van het accres voor 2020 en 2021 meer stabiliteit en zekerheid geboden.

Decentralisatie-uitkeringen maken deel uit van het provinciefonds, maar hebben een eigen verdeling. De begrotingsbedragen 2021 zijn gebaseerd op de meicirculaire 2020.

Opcenten motorrijtuigenbelasting

De geraamde opcenten zijn gebaseerd op het meest recent houderschapsbestand van de belastingdienst en voorgenomen opcententarief van 2021, zijnde 78,4.

Begrotingsstructuur

Teneinde tot een betere sturing en verantwoording te komen is er met ingang van de begroting 2020 voor gekozen om over te gaan tot een compactere begrotingsstructuur. Het aantal programma's in de begroting is gewijzigd van 6 programma's met ca 20 onderliggende productgroepen naar 10 programma's. Beoogd wordt daarmee om een compactere en leesbare begroting aan PS voor te leggen, waarbij beter geformuleerde doelstellingen met passende kritieke prestatie-indicatoren het debat tussen PS en GS ondersteunen en PS faciliteren in hun kaderstellende en controlerende rol, om daarmee de sturings- en verantwoordingscyclus verder te verbeteren. Het begrotingsjaar 2021 is het 2e begrotingsjaar waarvoor deze structuur geldt.

I Financiële positie: Overzicht van lasten en baten

Autorisatie en overzicht van lasten en baten

In het overzicht van lasten en baten worden de lasten, de baten en het saldo van de begroting conform artikel 17 van het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten (BBV) gerecapituleerd.

De door PS te autoriseren begrotingsbedragen zijn (in overeenstemming met de BBV-regelgeving) in één overzicht van lasten en baten opgenomen. De lasten en baten in dit overzicht sluiten aan bij de overzichten van lasten en baten zoals die bij elke begrotingsprogramma zijn opgenomen.

Een meerjarig overzicht van de lasten en baten in de begroting per programma is opgenomen in de bijlagenbundel-bijlage 1.

Een meerjarig gedetailleerd overzicht ingedeeld naar de voorgeschreven taakvelden is opgenomen in de door GS vast te stellen "Uitvoeringsinformatie 2021". Zie bijlagenbundel-bijlage 4.

Overzicht van lasten en baten begroting 2021 (BBV art. 17)			Bedragen x € 1.000	
		Lasten	Baten	Saldo
01	Bestuur en veiligheid			
	Programmalasten/programma baten	13.740	2	-13.738
	Toegerekende organisatiekosten	5.888	0	-5.888
	Totaal programma	19.629	2	-19.626
02	Ruimte en wonen			
	Programmalasten/programma baten	27.362	520	-26.842
	Toegerekende organisatiekosten	5.931	0	-5.931
	Totaal programma	33.293	520	-32.773
03	Water en Bodem			
	Programmalasten/programma baten	41.280	4.922	-36.358
	Toegerekende organisatiekosten	4.147	0	-4.147
	Totaal programma	45.427	4.922	-40.505
04	Natuur en milieu			
	Programmalasten/programma baten	122.095	4.816	-117.279
	Toegerekende organisatiekosten	8.673	0	-8.673
	Totaal programma	130.768	4.816	-125.952
05	Economie, kennis en talentontwikkeling			
	Programmalasten/programma baten	27.950	101	-27.849
	Toegerekende organisatiekosten	5.500	0	-5.500
	Totaal programma	33.450	101	-33.349
06	Energie			
	Programmalasten/programma baten	6.110	181	-5.928
	Toegerekende organisatiekosten	2.888	0	-2.888
	Totaal programma	8.998	181	-8.816
07	Landbouw en voedsel			
	Programmalasten/programma baten	2.238	0	-2.238
	Toegerekende organisatiekosten	2.767	0	-2.767
	Totaal programma	5.005	0	-5.005
08	Basisinfrastructuur mobiliteit			
	Programmalasten/programma baten	177.270	6.041	-171.230
	Toegerekende organisatiekosten	11.320	0	-11.320
	Totaal programma	188.590	6.041	-182.549
09	Mobiliteitsontwikkeling			
	Programmalasten/programma baten	139.028	13.811	-125.217

Overzicht van lasten en baten begroting 2021 (BBV art. 17)			Bedragen x € 1.000
	Lasten	Baten	Saldo
Toegerekende organisatiekosten	4.733	0	-4.733
Totaal programma	143.761	13.811	-129.950
10 Vrije tijd, cultuur, sport en erfgoed			
Programmalasten/programma baten	55.277	676	-54.601
Toegerekende organisatiekosten	3.448	0	-3.448
Totaal programma	58.726	676	-58.050
31.02 Algemene dekkingsmiddelen			
- Heffing opcenten motorrijtuigenbelasting		267.411	267.411
- Algemene uitkeringen / decentralisatie-uitkeringen		275.278	275.278
- Dividenden		23.331	23.331
- Financieringsfunctie	1.440	40.065	38.625
- Overige algemene dekkingsmiddelen	1.249	283	-966
Totaal 31.02	2.689	606.368	603.679
31.03 Overhead, VPB en stelposten			
- Geraamde kosten van overhead	73.480	0	-73.480
- Geraamde bedrag van de heffing van de vennootschapsbelasting	0	0	0
- Stelposten (exclusief onvoorzien)	81.918	0	-81.918
- Onvoorzien	1.308	0	-1.308
Totaal 31.03	156.706	0	-156.706
Totaal algemeen financieel beleid	159.395	606.368	446.973
Totaal lasten en baten	827.040	637.437	
Totaal saldo van baten en lasten			-189.603
Toevoegingen aan reserves	290.124		-290.124
Onttrekkingen aan reserves		479.728	479.728
Geraamd resultaat			0

			Bedragen x € 1.000
	Storting	Onttrekking	
Programma Ruimte en Wonen			
Reserve ontwikkelbedrijf		2.919	
Reserve werklocaties		2.783	
Risicoreserve de Kempen		20	
Programma Water en Bodem			
Reserve DU bodem		1.693	
Reserve PMWP		37.281	
Programma Natuur en milieu			
Reserve natuurbeheer en ontwikkeling		64.667	
Reserve natuur en landschapsbeleid		10.977	
Reserve omgevingsdiensten		25.977	
Programma Economie, kennis en talentontwikkeling			

Toevoegingen en onttrekkingen aan reserves			Bedragen x € 1.000
	Storting	Onttrekking	
Reserve Europese programma's		4.748	
Programma Mobiliteitsontwikkeling			
Reserve Spaar- & Investeringsfonds/DU verkeer en vervoer		143.139	
Programma Vrije tijd, cultuur, sport en erfgoed			
Reserve instandhouding onroerend erfgoed		4.894	
Algemeen financieel beleid			
Algemene reserve			
- Alg.reserve component Overheveling	0	25	
- Algemene reserve doorgeschoven ruimte	15.163	94.449	
- Algemene reserve BA middelen	86		
- Risicoreserve	346	1.645	
Reserve Essent			
- Immunisatieportefeuille	1.227	1.247	
- Investeringsagenda	1.830	37.379	
- Balansverkorting	30.000		
- Dividend en rentereserve		45.085	
Res.Co-financiering Europese programma's	0		
Res.instandhouding onroerend erfgoed	3.766		
Reserve natuur en landschapsbeleid	17.059		
Reserve Ontwikkelbedrijf	3.299		
Reserve natuurbeheer en ontwikkeling	74.041		
Reserve Spaar- & Investeringsfonds/DU verkeer en vervoer	87.699		
Risicoreserve grondportefeuille de Kempen	20		
Reserve DU bodem	0		
Reserve PMWP	14.442		
Reserve omgevingsdiensten	27.914		
Reserve werklocaties	2.829		
Reserve persoonlijk ontwikkelbudget	985	800	
Reserve organisatieontwikkeling	1.167		
Reserve regionaal programma Water en bodem	8.250		
	<u>290.124</u>	<u>479.728</u>	
Totaal lasten + stortingen in reserves (a)	1.117.165		
Totaal baten + onttrekkingen aan reserves (b)		1.117.165	
Geraamd resultaat (b/- a)			<u>0</u>

De toevoegingen en onttrekkingen aan de reserves vinden plaats overeenkomstig de door PS vastgestelde instellingsbesluiten van de reserves.

De onttrekkingen aan de reserves vinden plaats ter dekking van de uitgaven die bij de verschillende programma's in de begroting zijn geraamd.

II Uiteenzetting van de financiële positie

Inleiding

De belangrijkste verschillen tussen de begroting 2021 en de begroting 2020 zijn per programma toegelicht in de begroting.

Een gezonde financiële positie van de provincie komt in de begroting en meerjarenraming tot uitdrukking in een adequaat weerstandsvermogen en in een sluitende begroting.

Weerstandsvermogen

Voor een toelichting op het weerstandsvermogen wordt verwezen naar de paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing. De verhouding tussen de beschikbare en de benodigde weerstandscapaciteit blijft binnen de voorgestelde bandbreedte.

Sluitende begroting en structureel evenwicht

Sluitende begroting

Uit de regel "Geraamd resultaat" in onderstaande tabel blijkt dat de begroting precies in evenwicht is. De lasten + de toevoegingen aan de reserves zijn gelijk aan de baten + de onttrekkingen aan de reserves. Daarmee is sprake van een sluitende begroting.

Structureel evenwicht

Om vast te stellen of er naast een sluitende begroting voor het jaar 2021 ook sprake is van een structureel evenwicht, schrijft het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) voor, dat een limitatief overzicht in de begroting wordt opgenomen van de incidentele lasten en incidentele baten. Dit limitatief overzicht van de incidentele lasten en baten zoals bedoeld in BBV artikel 19 is in de bijlagenbundel in bijlage 3 opgenomen.

Op basis van dit limitatieve overzicht zijn in onderstaande tabel de incidentele en structurele componenten van de lasten en baten inzichtelijk gemaakt.

Uit de tabel blijkt dat de begroting 2021 structureel evenwicht kent, de structurele baten van de jaren 2021 tot en met 2024 zijn hoger dan de structurele lasten.

N.B. Het BBV schrijft voor dat incidentele lasten en baten, lasten en baten zijn die niet langer dan drie jaar in de begroting voorkomen.

Dit BBV-voorschrift vereist verder dat wordt aangegeven welke toevoegingen en onttrekkingen aan reserves als structureel zijn te beschouwen. In het BBV wordt er in principe van uitgegaan dat alle toevoegingen en onttrekkingen aan de reserves incidenteel van aard zijn, maar afwijkingen op deze regel zijn mogelijk.

De toevoegingen en onttrekkingen aan de reserves in de begroting 2021 en de meerjarenraming 2022-2024 worden door de provincie als incidenteel beschouwd.

NB een overzicht van beoogde structurele toevoegingen en onttrekkingen aan reserves blijft daarom achterwege.

Structureel begrotingsevenwicht												Bedragen x € 1.000							
	Begr.2020				Begr.2021				Begr.2022				Begr.2023				Begr.2024		
	totaal	waarvan: incidenteel	structureel		totaal	waarvan: incidenteel	structureel		totaal	waarvan: incidenteel	structureel		totaal	waarvan: incidenteel	structureel				
L a s t e n - p r o g r a m m a																			
Bestuur en veiligheid	21.554	476	21.078	19.629	199	19.430	13.866	199	13.668	13.635	0	13.635	9.762	0	9.762				
Ruimte en wonen	23.694	10.915	12.779	33.293	21.289	12.004	11.131	5.213	5.918	5.115	0	5.115	3.647	0	3.647				
Water en Bodem	53.284	39.044	14.240	45.427	26.565	18.862	16.143	4.207	11.936	17.189	2.865	14.325	35.162	16.368	18.794				
Natuur en milieu	153.507	51.079	102.428	130.768	28.602	102.165	111.699	12.036	99.663	85.283	31	85.253	82.798	7.281	75.518				
Economie	74.235	38.310	35.925	33.450	5.510	27.941	27.905	5.510	22.395	21.436	0	21.436	19.937	0	19.937				
Energie, circulaire samenleving en gezondh	13.972	8.181	5.792	8.998	0	8.998	5.050	0	5.050	4.965	0	4.965	959	0	959				
Landbouw en voedsel	28.257	25.130	3.127	5.005	2.238	2.767	600	600	0	0	0	0	0	0	0				
Basisinfrastructuur mobiliteit	188.905	16.499	172.405	188.590	3.318	185.272	177.594	0	177.594	182.092	0	182.092	183.040	0	183.040				
Mobiliteitsontwikkeling	62.008	40.007	22.000	143.761	106.820	36.941	121.537	54.090	67.446	143.673	70.635	73.038	60.640	1.403	59.237				
Cultuur, erfgoed, samenleving en sport	68.511	20.752	47.759	58.726	12.493	46.232	45.173	3.833	41.340	41.016	0	41.016	39.539	0	39.539				
Algemeen financieel beleid	107.842	736	107.106	159.395	58.857	100.538	223.647	42.167	181.481	213.223	42.817	170.406	222.737	71.529	151.209				
Totaal lasten	A	795.769	251.129	544.640	827.041	265.890	561.150	754.344	127.854	626.491	727.627	116.347	611.279	658.222	96.579	561.642			
B a t e n - p r o g r a m m a																			
Bestuur en veiligheid	127	125	2	2	0	2	2	0	2	2	0	2	2	0	2				
Ruimte en wonen	0	0	0	520	520	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0				
Water en Bodem	7.362	2.699	4.663	4.922	597	4.325	5.922	1.597	4.325	5.325	1.000	4.325	5.235	1.000	4.235				
Natuur en milieu	13.912	8.420	5.492	4.816	200	4.616	4.616	0	4.616	4.491	0	4.491	4.106	0	4.106				
Economie	14.281	14.183	99	101	0	101	103	0	103	545	0	545	0	0	0				
Energie, circulaire samenleving en gezondh	1.401	970	431	181	0	181	181	0	181	181	0	181	181	0	181				
Landbouw en voedsel	145	145	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0				
Basisinfrastructuur mobiliteit	20.173	2.312	17.862	6.041	2.120	3.921	1.721	0	1.721	1.721	0	1.721	1.445	0	1.445				
Mobiliteitsontwikkeling	29.209	27.283	1.926	13.811	294	13.517	33.468	0	33.468	32.504	0	32.504	32.369	0	32.369				
Cultuur, erfgoed, samenleving en sport	717	226	491	676	25	651	651	0	651	651	0	651	651	0	651				
Algemeen financieel beleid	737.211	134.674	602.538	606.368	4.939	601.429	590.975	935	590.040	597.592	0	597.592	606.824	0	606.824				
Totaal baten	B	824.539	191.036	633.504	637.437	8.694	628.743	637.639	2.532	635.107	643.013	1.000	642.013	650.813	1.000	649.813			
Saldo van baten en lasten B-/A																			
		28.771		-189.603			-116.705			-84.614			-7.409						
Stortingen in reserves	C	514.937	514.937	0	290.124	290.124	0	260.070	260.070	0	246.323	246.323	0	235.630	235.630	0			
Onttrekkingen aan reserves	D	486.166	486.166	0	479.728	479.728	0	376.775	376.775	0	330.937	330.937	0	243.038	243.038	0			
Geraamd resultaat (B-A+D-C)																			
		0		0			0			0			0						
Totaal structurele lasten																			
			544.640			561.150			626.491			611.279			561.642				
Totaal structurele baten																			
			633.504			628.743			635.107			642.013			649.813				
Structurele baten -/- structurele lasten																			
			88.864			67.593			8.616			30.734			88.171				

Een limitatief overzicht van de incidentele lasten en baten en van de mutaties in de reserves is opgenomen in bijlage 3.

Alle toevoegingen en onttrekkingen aan reserves worden aangemerkt als incidenteel.

Arbeidskosten gerelateerde verplichtingen

In het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten (BBV) is bepaald dat de arbeidskostengerelateerde verplichtingen van een jaarlijks vergelijkbaar volume onderdeel vormen van de uiteenzetting over de financiële positie in de begroting.

Deze verplichtingen zijn ook in de meerjarenraming opgenomen.

Bedragen zijn exclusief indexering (prijspeil 2020).

Ambtelijk apparaat

Vakantiegeld

Met ingang van 2015 is in de Collectieve Arbeidsvoorwaardenregeling Provincies (CAP) is het vakantiegeld onderdeel geworden van het Individueel Keuze-Budget, dat binnen het kalenderjaar volledig moet zijn opgenomen. Daarmee is er ultimo van het boekjaar geen verplichting meer van opgebouwd vakantiegeld.

Wachtgelden en aanvullende uitkeringen aan voormalig personeel (op de eigen payroll)

Na afloop van vroegere wachtgelduitkeringen aan personeel in 2017 komen deze niet meer voor op grond van huidige regelgeving.

Inkomensvoorziening vml. personeel via uitkeringsinstantie (werkloosheid, gedeeltelijke arbeidsongeschiktheid, suppletie)

De Provincie is eigenrisicodragers voor de WW- en de WGA-uitkeringen o.g.v. de Wet Inkomen en Arbeid. Dat geldt uiteraard ook voor het bovenwettelijk deel van de WW. De uitkeringsinstanties die deze voorzieningen uitvoeren declareren de kosten maandelijks bij de provincie.

Voor 2021 e.v. jaren moet rekening worden gehouden met een totaal volume aan uitkeringslasten van ca. € 350.000, alsmede met de uitvoeringskosten die de uitkeringsinstantie in rekening brengt van ca. € 1000. Deze verplichtingen zijn meerjarig als volgt weer te geven:

Bedragen x € 1.000	2021	2022	2023	2024
uitkeringen	350	350	350	350
uitvoeringskosten	1	1	1	1

Vertrekregelingen / mobiliteitsdienstverband

In bijzondere gevallen worden met medewerkers afspraken gemaakt bij beëindiging van het dienstverband, o.m. via vaststellingsovereenkomsten.

De kosten hiervan zijn veelal meerjarig.

Op dit moment zijn er geen lopende afspraken.

Mobiliteitsregelingen

Voor de financiële consequenties van de mobiliteitsregelingen die in het kader van strategisch personeelsbeleid in 2017 voor het personeel zijn opengesteld is een voorziening gevormd.

Bestuur

Verplichtingen inzake pensioenen van (voormalig) gedeputeerden (o.g.v. de Algemene Pensioenwet Politieke Ambtsdragers)

Voor deze verplichtingen is een permanente voorziening beschikbaar. Deze verplichtingen worden hier niet meer opgenomen.

Verplichtingen inzake wachtgelden van (voormalige) statenleden

De wachtgeldregeling voor Statenleden is vervallen, alsmede de overgangsregeling.

Geprognosticeerde balans

De laatste financiële balans van de provincie Noord-Brabant is opgenomen in de jaarrekening 2019. Onderstaand is die balans verkort weergegeven met daarbij de geprognosticeerde cijfers per 31 dec 2020 t/m 31 dec 2024.

Voor wat betreft de vaste activa en de lange passiva zijn deze geprognosticeerde cijfers gebaseerd op de in de BBV voorgeschreven verloopoverzichten.

Een gespecificeerd overzicht van het verloop van de boekwaarde van de vaste activa gedurende de periode 2020-2024, inclusief de daarbij gehanteerde afschrijvingsmethodiek, is opgenomen in de bijlagenbundel-bijlagen 7 t/m 9.

Verreweg het grootste deel van de vaste activa betreft de financiële vaste activa bestaande uit:

- aangeschafte obligaties (voornamelijk uit de opbrengst verkoop Essent);
- de balanswaarde van de deelnemingen (Bijlagenbundel-bijlage 9a);
- de verstrekte geldleningen (bijlagenbundel-bijlage 9c);
- de uitzettingen langer dan 1 jaar (bijlagenbundel-bijlage 9d)

Een gespecificeerd overzicht van het verloop van de passiva is opgenomen in de bijlagenbundel in bijlage 10 reserves, bijlage 11 voorzieningen en bijlage 12 opgenomen geldleningen.

Voor de vlottende activa en de korte passiva kent het BBV ten tijde van de begroting geen regelgeving. Op advies van het Ministerie van BZK is voor deze geprognosticeerde cijfers het gemiddelde van de laatste drie jaarrekeningen aangehouden.

(Geprognosticeerde) Balans	Jaarrekening	Prognose begroting		Bedragen x € 1 mln		
A c t i v a	per 31-12-19	per 31-12-20	per 31-12-21	per 31-12-22	per 31-12-23	per 31-12-24
<i>Vaste Activa</i>						
Immateriële vaste activa	6,3	2,8	2,0	1,2	0,7	0,3
Materiële vaste activa						
Inv. met economisch nut	75,8	74,9	68,8	62,7	59,1	53,5
Inv. met maatschappelijk nut	370,3	482,6	586,7	703,6	781,1	755,6
Financiële vaste activa						
Kapitaalverstreking	62,9	62,9	62,9	62,9	62,9	62,9
Verstrekte geldleningen	1.800,8	2.083,4	1.980,9	1.882,6	1.867,7	1.726,2
Uitzettingen > 1 jr	793,1	718,2	718,2	718,2	715,7	615,7
Overige Fin.vaste activa	81,2	81,2	81,2	81,2	81,2	81,2
<i>Vlottende Activa</i>						
Voorraden	129,4	139,9	139,9	139,9	139,9	139,9
Uitzettingen < 1 jr	1.183,9	841,5	841,5	841,5	841,5	841,5
Liquide middelen	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Overlopende activa	135,1	140,1	140,1	140,1	140,1	140,1
Totaal Activa	4.638,8	4.627,6	4.622,3	4.634,0	4.690,0	4.417,0
(Geprognosticeerde) Balans	Jaarrekening	Prognose begroting		Bedragen x € 1 mln		
P a s s i v a	per 31-12-19	per 31-12-20	per 31-12-21	per 31-12-22	per 31-12-23	per 31-12-24
<i>Lange Passiva</i>						
Algemene reserve	319,3	271,4	190,8	159,1	139,2	134,4
Bestemmingsreserve Essent	2.763,6	2.780,6	2.729,9	2.686,4	2.658,3	2.633,1
Overige bestemmingsreserves	700,0	759,7	701,3	659,9	623,2	645,8
Voorzieningen	53,2	46,7	40,1	42,6	37,1	39,9
Opgenomen vaste geldleningen	9,9	2,6	2,6	2,6	2,6	2,6
<i>Korte Passiva</i>						
Netto vlottende schuld	179,9	161,8	161,8	161,8	161,8	161,8
Overlopende passiva	613,0	604,9	795,8	921,7	1.067,8	799,4
Totaal Passiva	4.638,8	4.627,6	4.622,3	4.634,0	4.690,0	4.417,0

Verleende garanties en waarborgen

Buiten de balans worden in de jaarrekening de borg- en garantstellingen toegelicht.

De gewaarborgde geldleningen en de door de provincie afgegeven garanties zijn opgenomen in de bijlagenbundel-bijlage 13.

Verleende garanties en waarborgen	Bedragen x € 1.000		
	Jaarrek 2019	Begr.2020	Begr.2021
Gemeenschappelijk gewaarborgde geldleningen aan het Nationaal groenfonds*	5.830	1.127	1.520
Overige garantieverplichtingen**	82.834	81.579	80.812
	88.664	82.706	82.332

* De provincie Noord-Brabant heeft een aandeel van 13,1% in de gemeenschappelijk (met andere provincies) gewaarborgde geldleningen aan het nationaal groenfonds. Het aandeel van Noord-Brabant is in bovenstaande tabel vermeld. De specificatie is opgenomen in de bijlagenbundel-bijlage 13a Gemeenschappelijk gewaarborgde geldleningen.

** De hier opgenomen bedragen betreffen de door de provincie afgegeven garanties waarop de reeds gerealiseerde aanspraken in mindering zijn gebracht. De specificatie hiervan is opgenomen in de bijlagenbundel-bijlage 13b Garantieverplichtingen.

III Kengetallen financiële positie

Het besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten schrijft voor dat in de begroting en jaarstukken een reeks van verplichte financiële kengetallen moet worden opgenomen. Het opnemen van de kengetallen in de begroting past in het streven naar meer transparantie. Tevens wordt beoogd provinciale staten in staat te stellen gemakkelijker inzicht te krijgen in de financiële positie met het oog op hun kaderstellende en controlerende rol.

Daarnaast wordt met de invoering van de kengetallen een verbetering van de onderlinge vergelijkbaarheid en de signaalfunctie beoogd.

De voorgeschreven kengetallen betreffen:

1a Netto schuldquote*

1b Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen*

2 Solvabiliteitsratio*

3 Grondexploitatie*

4 Structurele exploitatieruimte

5 Belastingcapaciteit

* Het BBV kent geen regels voor de presentatie van vlottende activa en korte passiva ten tijde van de begroting. De balanswaarde van de vlottende activa en korte passiva per 31 december 2020 en per 31 december 2021 t/m 31 december 2024 kan op basis van de huidige regelgeving niet eenduidig worden bepaald. Op advies van het ministerie van BZK is voor de waarden van de vlottende activa en korte passiva het gemiddelde genomen van de balanswaarde in de jaren 2017 t/m 2019.

Een nadere uitwerking van de kengetallen is opgenomen in de uitwerking van de paragraaf weerstandsvermogen (bijlagenbundel-bijlage 16)

Kengetallen financiële positie

	Rek. 2019	Begr.2020	Begr.2021	Begr.2022	Begr.2023	Begr.2024
Netto schuldquote (ultimo jaar)	-155,8%	-112,9%	-116,1%	-96,3%	-72,4%	-97,4%
Netto schuldquote gecorrigeerd voor verstrekte leningen	-379,7%	-375,4%	-439,5%	-404,2%	-375,4%	-375,1%
Solvabiliteitsratio	81,5%	82,4%	78,4%	75,6%	72,9%	77,3%
Kengetal grondexploitatie	4,9%	6,6%	8,6%	8,6%	8,5%	8,4%
Kengetal structurele exploitatieruimte	14,9%	10,8%	10,6%	1,4%	4,8%	13,5%
Benutte belastingcapaciteit: Opcenten MRB	94,5%	95,8%	94,5%	94,5%	94,5%	94,5%

Ad 1a) Netto schuldquote

De provincie Noord-Brabant heeft een negatieve schuldquote, en dat is gunstig. Bij een negatieve schuldquote is er geen sprake van een netto schuldenlast ofwel de vorderingen zijn hoger dan de schulden. De provincie heeft vanwege de verkoop van de aandelen Essent voldoende middelen beschikbaar en hoeft geen leningen aan te gaan.

Ad 1b) Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen

Om inzicht te verkrijgen in hoeverre sprake is van doorlenen wordt de netto schuldquote zowel in- als exclusief doorgeleende gelden weergegeven (netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen). Op die manier wordt duidelijk in beeld gebracht wat het aandeel van de verstrekte leningen is en wat dit betekent voor de schuldenlast.

Het verschil tussen 1a de netto schuldquote en 1b de gecorrigeerde netto schuldquote wordt veroorzaakt

door het effect van de door de provincie verstrekte leningen (zie bijlage 9c Verstrekte geldleningen).

Ad 2) Solvabiliteitsratio

Dit kengetal geeft inzicht in de mate waarin de provincie in staat is aan haar financiële verplichtingen te voldoen. Onder de solvabiliteitsratio wordt verstaan het eigen vermogen (= reserves) als percentage van het balanstotaal.

Met een solvabiliteitspercentage van 78,4% in 2021 komt de provincie uit op een gezonde vermogenspositie.

Ad 3) Grondexploitatie

In het kengetal voor grondexploitatie dienen gronden te worden opgenomen die als 'voorraad' bouwgronden op de balans zijn vermeld. Dit om inzicht te geven in de terug te verdienen boekwaarde van de gronden bij verkoop of exploitatie. Voor de berekening van dit kengetal worden de voorraden bouwgrond in exploitatie bij elkaar opgeteld en gedeeld door de totale baten uit de programmabegroting of jaarstukken en uitgedrukt in een percentage.

Ad 4) Structurele exploitatieruimte

De structurele exploitatieruimte wordt bepaald door het saldo van de structurele baten en lasten gedeeld door de totale baten en uitgedrukt in een percentage.

Kanttekening hierbij is wel dat Noord-Brabant alle mutaties in de reserves als incidenteel aanmerkt. Los van de regelgeving van het BBV hanteert BZK als toezichthouder de regel dat onttrekkingen aan reserves - die bedoeld zijn om afschrijvingslasten van investeringen te dekken - als structureel kunnen worden aangemerkt. Noord-Brabant heeft dat soort onttrekkingen wel, maar presenteert ze niet als structurele component. Als Noord-Brabant dat wel zou doen zou de structurele exploitatieruimte iets hoger uitkomen.

Als de structurele baten hoger zijn dan de structurele lasten bevordert dat de wendbaarheid (flexibiliteit) van de begroting.

Ad 5) Belastingcapaciteit

De belastingcapaciteit van provincies wordt berekend door het aantal opcenten in jaar t te vergelijken met het gemiddelde van het aantal opcenten van alle provincies in jaar t-1 en uit te drukken in een percentage.